

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Історичний факультет

Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

магістра

на тему «Міжнародні конгреси історичних наук (1900-2022 рр.) та основні
тенденції розвитку історичної науки»

Виконала: студентка II курсу
магістратури
денної форми навчання
напряму підготовки (спеціальності)
032 «історія та археологія»
Доценко Марія Ігорівна

Керівник: д. і. н., проф.
Посохов Сергій Іванович

Рецензент: к. і. н., доц.
Кісельова Юлія Анатоліївна

Харків – 2024

Зміст

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА, МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Історіографія дослідження.....	10
1.2. Джерельна база дослідження.....	18
1.3. Методологія та методи дослідження.....	22
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНІ КОНГРЕСИ ІСТОРИЧНИХ НАУК (1900-2022 РР.): ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ	27
2.1. Початковий етап (1900-1913 рр.).....	27
2.2. Організаційне оформлення (1920-1930-ті рр.).....	37
2.3. Вплив «холодної війни» (1950-1980-ті рр.)	51
2.4. Сучасний період (1990-2020-ті рр.).....	70
Висновки до розділу 2	83
РОЗДІЛ 3. МКІН ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ.....	85
3.1. В лоні позитивізму (1900-1913 рр.).....	85
3.2. Впливи «історичного синтезу» та марксистської парадигми (1920-1930-ті рр.).....	93
3.3. Поворот від структурної до культурної історії (1950-1980-ті рр.)	101
3.4. Рух до глобальної історії (1990-2020-ті рр.)	113
Висновки до розділу 3	122
ВИСНОВКИ	124
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	129
ДОДАТОК 1. СПИСОК НАЦІОНАЛЬНИХ КОМІТЕТІВ ІСТОРИКІВ – ЧЛЕНІВ МКІН.....	151
ДОДАТОК 2. КІЛЬКІСТЬ УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНИХ КОНГРЕСІВ ІСТОРИЧНИХ НАУК (1900-2022 РР.)	153

ДОДАТОК 3. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ I МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ПАРИЖ, 23-28.07.1900)	154
ДОДАТОК 4. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ II МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. РИМ, 01-09.04.1903).....	155
ДОДАТОК 5. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ III МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. БЕРЛІН, 06-12.08.1908).....	156
ДОДАТОК 6. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ IV МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ЛОНДОН, 02-09.04.1913).....	157
ДОДАТОК 7. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ V МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. БРЮССЕЛЬ, 08-15.04.1923).....	158
ДОДАТОК 8. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ VI МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ОСЛО, 14-18.08.1928).....	159
ДОДАТОК 9. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ VII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ВАРШАВА, 21-27.08.1933).....	160
ДОДАТОК 10. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ VIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ЦЮРИХ, 28.08 – 04.09.1938)	162
ДОДАТОК 11. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ IX МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ПАРИЖ, 28.08 – 03.09.1950).....	163
ДОДАТОК 12. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ X МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. РИМ, 04-11.09.1955).....	165
ДОДАТОК 13. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XI МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. СТОКГОЛЬМ, 21-28.08.1960).....	166
ДОДАТОК 14. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ВІДЕНЬ, 28.08 – 05. 09.1965).....	168
ДОДАТОК 15. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МОСКВА, 16-23.08.1970).....	172
ДОДАТОК 16. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XIV МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. САН-ФРАНЦИСКО, 22-29.08.1975)	175
ДОДАТОК 17. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XV МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. БУХАРЕСТ, 10-17.08.1980)	179
ДОДАТОК 18. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVI МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ШТУТГАРТ, 25.08 – 1.09.1985).....	181
ДОДАТОК 19. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МАДРИД, 26.08 – 02.09.1990)	185

ДОДАТОК 20. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МОНРЕАЛЬ, 27.08 – 03.09.1995) ...	189
ДОДАТОК 21. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XIX МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ОСЛО, 06–13.08.2000).....	190
ДОДАТОК 22. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XX МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. СІДНЕЙ, 03–09.07.2005)	193
ДОДАТОК 23. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXI МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. АМСТЕРДАМ, 22–28.08.2010)	196
ДОДАТОК 24. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ЦЗИНАНЬ, 23–29.08.2015)	199
ДОДАТОК 25. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ПОЗНАНЬ, 23 –28.08.2022)	203

ВСТУП

Ключовою умовою розвитку будь – якої науки, у тому числі й історичної, є забезпечення регулярної комунікації між дослідниками. Наймасштабнішою формою професійної комунікації істориків, що вже понад століття об'єднує представників фахового наукового співтовариства з усього світу, є Міжнародні конгреси історичних наук. Діяльність даних форумів, що за звичайних умов скликаються раз на 5 років, спрямована на обмін досвідом між представниками різних національних історіографічних шкіл та вирішення нагальних питань світової історичної науки. Участь у роботі даних заходів беруть представники національних комітетів країн – членів Міжнародного комітету історичних наук (станом на 2024 р. таких держав нараховується 55¹, їхній перелік наведено у додатку 1). Делегації Українського національного комітету істориків (УНКІ) беруть участь у діяльності конгресів з 1995 р.

За час свого існування міжнародні форуми істориків зазнали значних трансформацій, пов'язаних зі зміною пріоритетної проблематики досліджень й особливостями її репрезентації, методологічними поворотами, впливом політико – ідеологічних факторів на розвиток історіографії тощо. Конгреси стали місцем обговорення актуальних проблем історичної науки, визнання академічною спільнотою перспективності багатьох напрямків т. з. « нової історичної науки », пошуку принципово нових підходів до історіописання, можливостей та перспектив їхньої імплементації, сприяли організаційному оформленню світового наукового співтовариства істориків та інтеграції до нього нових країн-членів.

Втім, попри значущість результатів роботи форумів, історія даної форми наукової комунікації лишається фрагментарно висвітленою в українській історіографії. Переважну більшість публікацій з даної теми становлять оглядові статті учасників окремих форумів, що мають характер інформаційних повідомлень і не містять аналізу загальної специфіки роботи відвіданих ними

¹ Les Comités nationaux. URL: <http://surl.li/haowk> (дата звернення: 21.05.2024).

заходів. Єдиною в українській історіографії спеціальною працею, присвяченою діяльності конгресів, є дисертаційне дослідження С. П. Таборанського «Теоретичні дискусії та ідеологічне протистояння на міжнародних конгресах історичних наук (1950-1990 рр.)»¹, яке спрямоване на визначення впливу «холодної війни» на тематичну специфіку заходів. Досі лишається неосмисленою діяльність конгресів з часу появи даної форми наукової комунікації і до початку Другої світової війни, а також на сучасному етапі їхньої історії. Такий стан речей значною мірою зумовлений наявними мовними бар'єрами, що ускладнюють роботу дослідників (близько 95% відсотків джерел є англо- чи франкомовними) і частково пов'язаний зі стабільно низьким рівнем участі представників Українського національного комітету істориків у роботі даних заходів. Фрагментарний характер репрезентації діяльності Міжнародних конгресів істориків в історіографії та значний потенціал її дослідження з огляду на можливість збагачення теоретико-методологічного апарату сучасної української історичної науки, проникнення нових методів у роботу українських вчених, залучення досвіду протидії «зловживання» історією в умовах інструменталізації історичного знання зумовлюють наукову актуальність даного дослідження.

Суспільна актуальність роботи визначається її потенціалом для визначення шляхів поглиблення інтеграції української наукової спільноти до світового наукового простору в умовах активізації міжнародних контактів України й її орієнтації на участь у різноманітних всесвітніх організаціях.

Об'єктом дослідження є Міжнародні конгреси історичних наук як наймасштабніша форма фахової комунікації істориків з усього світу у 1900-2022 рр.

Предметом дослідження є зміни в організації та діяльності МКІН як відображення основних тенденцій розвитку історичної науки та суспільства.

¹ Таборанський С. П. Теоретичні дискусії та ідеологічне протистояння на міжнародних конгресах історичних наук (1950-1990) : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2012. 18 с.

Хронологічні межі роботи визначаються 1900-2022 рр. Нижня хронологічна межа дослідження пов'язана з проведенням у 1900 р. Міжнародного конгресу порівняльної історії у Парижі та зародженням практики скликання міжнародних форумів істориків на регулярній основі. Верхня хронологічна межа обумовлена проведенням у 2022 р. останнього на даний момент XXIII Міжнародного конгресу історичних наук у Познані.

Територіальні межі дослідження визначаються географією країн-учасниць форумів упродовж досліджуваного періоду (перелік наведено у додатку 1) та регіонами, що упродовж 1900-2022 рр. перебували у полі зору учасників форумів (Європа, Азія, Африка, Латинська Америка, Океанія, Арктика).

Мета дослідження полягає у визначенні організаційної та тематичної специфіки діяльності Міжнародних конгресів історичних наук упродовж 1900-2022 рр., з огляду на загальносвітові тренди та ключові тенденції розвитку історичної науки.

Для реалізації поставленої мети було визначено наступні **завдання**:

- проаналізувати історіографію та джерельну базу проблеми;
- розглянути загальну історію МКІН, розробити її періодизацію, схарактеризувати особливості окремих періодів;
- визначити організаційну специфіку діяльності конгресів у 1900-2022 рр. і сутність ключових новацій, привнесених до їх роботи;
- проаналізувати вплив роботи форумів на функціонування наукового співтовариства істориків у 1900-2022 рр.;
- з'ясувати пріоритетну тематику, що виносилася на обговорення під час форумів 1900-2022 рр., розглянути зміни, які відбулися;
- визначити взаємозв'язок між розумінням соціальних функцій історії та відповідною проблематикою роботи засідань конгресів;
- зробити висновки щодо впливу загальносвітових трендів і ключових тенденцій розвитку історичної науки на діяльність Міжнародних конгресів історичних наук.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше в українській історіографії здійснено комплексне дослідження діяльності Міжнародних конгресів історичних наук у 1900-2022 рр., з'ясовано їх вплив на функціонування світового наукового співтовариства істориків і зв'язок з нагальними тенденціями розвитку світової історіографії у XX – на поч. XXI ст. Для аналізу ролі конгресів у процесі становлення нових напрямків історичних досліджень вперше застосовано інституціональний підхід, що дозволив визначити специфіку інституалізації представлених на форумах субдисциплін т. з. «нової історичної науки». На основі матеріалів роботи конгресів істориків вперше визначено перелік факторів, що зумовили еволюцію організаційної специфіки даної форми наукової комунікації, розглянуто стадії еволюції пріоритетної проблематики досліджень та зміни в розумінні соціальних функцій історії, встановлено взаємозв'язок між активним розвитком нових напрямків історичних студій та адаптацією структури та форм організації засідань конгресів.

Практичне значення отриманих результатів визначається можливістю їхнього використання у подальших дослідженнях історії світової та української історіографії, процесів наукової комунікації істориків. Результати дослідження можуть бути використані у відповідних навчальних курсах, а також з метою адаптації певних організаційних форм та культурних практик в процесі здійснення наукової комунікації в Україні, зокрема, що стосується наукового співтовариства істориків.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені під час засідання наукового гуртка історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2023 р.), на 75-х¹, 76-х², 77¹-х Міжнародних конференціях

¹Доценко М. Міжнародні конгреси історичних наук (1990-2010-ті рр.): основні тенденції // Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 75-ї Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 35-37.

²Доценко М. Міжнародні конгреси історичних наук (1990-2022 рр.): особливості організації // Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 76-ї Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 34-35.

молодих учених «Каразінські читання» (Харків, 2022, 2023, 2024), XXI Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна-2023»² (Київ, 2023), XVII Всеукраїнській науковій конференції студентів та молодих науковців «Наука. Освіта. Молодь»³ (Умань, 2024), XVI Астаховських читаннях «Актуальні проблеми історіографії та джерелознавства (до 60-річчя кафедри історіографії, джерелознавства та археології)» (Харків, 2024), представлені на I етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з галузей знань і спеціальностей. Факт проведення апробацій підтверджують іменні сертифікати, видані уповноваженими особами, та програми роботи конференцій.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Перший розділ містить огляд проблемної історіографії та джерельної бази дослідження, обґрунтування застосованої методології та використаних методів. Другий розділ присвячено аналізу організаційної специфіки діяльності Міжнародних конгресів історичних наук на різних етапах існування даної форми наукової комунікації. Третій розділ висвітлює вплив загальних тенденцій розвитку історичної науки у XX – на початку XXI ст. на роботу досліджуваних форумів.

¹ Доценко М. Міжнародні конгреси історичних наук (1900-1913 рр.): особливості організації // Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 77-ї Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 26 квітня 2024 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 17-18.

² Доценко М. Міжнародні конгреси історичних наук (1990-2022 рр.): тематична специфіка та тенденції розвитку сучасної світової історіографії // Шевченківська весна – 2023: Матеріали міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Київ, 18 березня 2023 р.). Київ: Історичний факультет КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С. 84-87.

³ Доценко М. Міжнародні конгреси історичних наук (1900-1913 рр.): тематична специфіка // Наука. Освіта. Молодь: Збірник матеріалів XVI Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців (м. Умань, 30 квітня 2024 р.). Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024. С. 79-81.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА, МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія дослідження

Діяльність Міжнародних конгресів історичних наук відзначається фрагментарним характером репрезентації в світовій історіографії. На сьогодні не існує узагальнюючих праць, присвячених аналізу роботи форумів упродовж усієї історії даної форми наукової комунікації, відсутні спеціальні дослідження, спрямовані на визначення впливу ключових тенденцій розвитку історичної науки XX – поч. XXI ст. на еволюцію організаційної та тематичної специфіки даних заходів. Недослідженою залишається й проблема феномену Міжнародних конгресів історичних наук як наймасштабнішого майданчика для професійної комунікації істориків з усього світу, що, незважаючи на періодичні загострення геополітичної ситуації у світі та інші фактори, що заважали їх проведенню, в цілому успішно функціонує з 1900 р.

В українській історіографії спостерігаються лише поодинокі спроби розглянути діяльність даних форумів, що було зумовлено створенням Національного комітету істориків України та його включенням до Міжнародного комітету історичних наук.

Історіографічну базу роботи становлять оглядові статті учасників відповідних конгресів, дослідження з історії діяльності окремих форумів, праці з історії міжнародної наукової комунікації у XX - на поч. XXI ст.

Першу групу історіографічних досліджень становлять оглядові статті учасників даних зустрічей науковців із різних країн світу. Такі роботи здебільшого мають характер інформаційних повідомлень і зазвичай не містять рефлексії їхніх учасників щодо впливу загальносвітових процесів, що визначають розвиток сучасної історичної науки, на перебіг заходів. Діяльність

перших Міжнародних конгресів історичних наук (1900-1913 рр.) представлена у роботах Л. Галуа¹, П. Мейєра², Дж. Радет³, Ю. Кулаковського⁴, Р. Кайємера⁵, Дж. Монода⁶, Ч. Хаскінса⁷, А. Брентона⁸, Дж. Джеймсона⁹. Дані дослідження дозволяють простежити специфіку впливу загальної кризи т. з. «вертикальної» комунікативної моделі науки другої половини XIX ст. на процес становлення Міжнародних конгресів історичних наук як нової специфічної форми наукової комунікації, особливості перебігу інтеграції національних співтовариств істориків різних країн до конгресового простору, проаналізувати особливості організації роботи сесій, реконструювати програми засідань, визначити зміст ключових дискусій, що ознаменували перебіг сесій. Зазначені огляди мають виняткову дослідницьку цінність для аналізу процесів пошуку методологічних альтернатив парадигмі позитивізму в історіописанні та специфіки рефлексії міжнародної академічної спільноти щодо місця історії у системі наук, ролі та місії історика у сучасному світі.

Особливості організаційної та тематичної специфіки діяльності даних форумів у міжвоєнний період (1920-1930-ті рр.) набули відображення у роботах В. Леланда¹⁰, П. Сінава¹¹, О. Мартена¹², Дж. Джеймсона¹³, Ф. Флінга¹, Е. Курнаета², А. Бланшет³. Дані огляди репрезентують специфіку процесу

¹ Gallois L. La Géographie au Congrès International des sciences historiques De Rome // *Annales de Géographie*. 1900. № 63. P. 269-270.

² Meyer P. Compte rendu du Congrès international des sciences historiques à Rome du 2 au 9 avril 1903 // *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*. 1903. № 47-3. P. 182-184.

³ Radet G. Le Congrès international des sciences historiques à Rome // *Revue des Études Anciennes*. 1903. № 5-2. P. 192-195.

⁴ Кулаковский Ю. А. Международный конгресс исторических наук в Риме // *Журнал Министерства народного просвещения*. 1903. Ч. 348. С. 38-405.

⁵ Caillemer R. Le Congrès Historique de Berlin // *Nouvelle revue historique de droit français et étranger*. 1908. Vol. 32. P. 757-768.

⁶ Monod G. Le Congrès Historique De Berlin // *Revue Historique*. 1909. № 99. P. 298-307.

⁷ Haskins Ch. H. The International Historical Congress at Berlin // *The American Historical Review*. Vol. 14. № 1. P. 1-8.

⁸ Breton A. C. The International Congress of Historical Studies // *American Anthropologist*. 1913. Vol. 15. № 3. P. 460-469.

⁹ Jameson J. F. The International Congress of Historical Studies, Held at London // *The American Historical Review*. 1913. Vol. 18. № 4. P. 679-691.

¹⁰ Leland W. G. The International Congress of Historical Sciences, Held at Brussels // *The American Historical Review*. 1923. Vol. 28. № 4. P. 639-655.

¹¹ Synave P. Le Ve Congrès International des Sciences Historiques // *Revue Biblique*. 1923. Vol. 32. № 3. P. 416-425.

¹² Martin O. Le Congrès Historique d'Oslo // *Revue historique de droit français et étranger*. 1928. Vol. 7. P. 441-460.

¹³ Jameson J. F. The International Historical Congress at Oslo // *The American Historical Review*. 1929. Vol. 34. № 2. P. 265-273.

модернізації підходів до організації роботи засідань (перехід від тематико-хронологічного до проблемного підходу, становлення мережі секцій тощо), дозволяють простежити реакцію наукового співтовариства на дослідження, представлені у сфері «молодих» субдисциплін історичної науки (історія ментальності, історична дидактика тощо) та зростання уваги міжнародної академічної спільноти до проблеми необхідності протидії інструменталізації історичного знання у світі. Значний потенціал для дослідження специфіки процесу організаційного оформлення Міжнародних конгресів історичних наук мають праці В. Леланда⁴ та М. Лерітьєра⁵, присвячені принципам і першим здобуткам діяльності Міжнародного комітету історичних наук (МКІН) як органу, що з 1926 р. координує проведення конгресів.

Особливу цінність для аналізу методологічних дискусій між прихильниками т. з. «історичного синтезу» та представниками т. з. «марксистсько-ленінської» історіографії мають оглядові статті радянських істориків І. І. Мінца⁶, М. С. Державіна,⁷ В. П. Волгіна⁸, А. М. Панкратової⁹, що дозволяють простежити зародження теоретико-методологічного антагонізму між радянською і т. з. «західною» історичною наукою.

Діяльність конгресів періоду «холодної війни» (1950-1980-ті рр.) представлена у роботах М. Франсуа¹⁰, П. Арсіна¹¹, Л. Женікот¹², Є. Вебера¹,

¹ Fling F. M. Seventh International Congress of Historical Sciences Warsaw, August 21-28, 1933 // *The American Historical Review*. 1934. Vol. 39. № 2. P. 269-274.

² , Coornaert E., Préclin E. Le VIIe Congrès international des Sciences historiques // *Revue d'histoire moderne*. 1934. T. 9. № 12. P. 147-150.

³ Blanchet A. Congrès international des sciences historiques à Zurich // *Journal des Savants*. 1938. № 5. P. 223-224.

⁴ Leland W. G. The International Committee of Historical Sciences // *The American Historical Review*. 1926. Vol. 31. № 4. P. 726 – 731.

⁵ Lhéritier M. Le Comité International des Sciences Historiques // *Revue d'histoire moderne*. 1930. T. 5. № 28. P. 280-288.

⁶ Минц И. Марксисты на исторической неделе в Берлине и 6-м международном конгрессе историков в Осло // *Историк-марксист*. 1928. № 9. С. 84-96.

⁷ Державин Н. С. Буржуазная историческая наука на конгрессе // *Борьба классов*. 1933. №12. С. 81 - 87.

⁸ Волгин В. Методологическая дискуссия на Варшавском конгрессе // *Борьба классов*. 1933. №10. С. 24-26.

⁹ Панкратова А. Дневник работы конгресса // *Борьба классов*. 1933. №10. С. 70-74.

¹⁰ Francois M. Le IXe Congrès international des sciences historiques // *Bibliothèque de l'École des chartes*. 1951. № 109-2. P. 300-303.

¹¹ Harsin P. Le onzième Congrès international des Sciences historiques. (Stockholm, août 1960) // *Bulletins de l'Académie Royale de Belgique Année*. 1960. № 46. P. 676-683.

¹² Genicot L. Quelques réflexions sur le XIIe Congrès international des sciences historiques tenu à Vienne en 1965 // *Bulletins de l'Académie Royale de Belgique*. 1966. № 52. P. 285-290.

Т. Соневіль-Давід² та Е. Шойха³, що відображають особливості підготовки та проведення даних заходів в умовах світового геополітичного протистояння. Дані статті дозволяють проаналізувати вплив поширення ідей філософії постмодернізму та розгортання т. з. «лінгвістичного», «візуального» та «культурного» поворотів в гуманітаристиці на становлення т. з. «нової історичної науки», простежити особливості переходу від структуралізму до антропологічної, культурно-орієнтованої парадигми в історіописанні. Особлива дослідницька цінність даних робіт пов'язана з відображенням у них реакції світового наукового співтовариства на появу нових проблемних полів у світовій історіографії (усна історія, жіноча історія, гендерна історія, історична біографістика тощо), що дає змогу простежити специфіку процесу їхньої інституалізації як нових наукових субдисциплін.

Важливе значення для дослідження перебігу розгортання теоретико-методологічного антагонізму між представниками т. з. «західної» та радянської історичної науки у період «холодної війни» мають оглядові статті О. А. Губера⁴, С. Л. Тихвинського⁵ та В. О. Тишкова⁶, О. А. Чубар'яна⁷, які містять доволі детальний аналіз діяльності конгресів і критично висвітлюють представлені під час конгресів здобутки розвитку «нової історичної науки».

Сучасний період історії даних форумів репрезентований у роботах Х. Аростегі⁸, Р. Бріденталь⁹, Дж. Фрігульєтті¹⁰, Д. Кеннеді¹, К. Оффен²,

¹ Weber E. Innocents abroad: The XIII International Congress of Historical Sciences // Journal of Contemporary History. 1971. Vol. 6. № 2. P.87-99.

² Sonnevile-David Th. XVe Congrès international des sciences historiques, Bucarest, 10-17 août 1980 // Nouvelles de l'Archéologie. 1980. №4. P. 76-77.

³ Scheuch E. K. ICHS: International Committee of Historical Sciences // Historical Social Research. 1988. Vol. 13. № 2 (46). P. 147-150.

⁴ Губер А.А. XIII Международный конгресс исторических наук в Москве (некоторые итоги и перспективы) // Вопросы истории. 1971. № 6. С. 3-11.

⁵ Тихвинский С. Л. О заседании Бюро МКИН // Вопросы истории. 1983. № 3. С. 136-140.

⁶ Тихвинский С. Л., Тишков В. А. XV Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1980. № 12. С. 3-24.

⁷ Чубар'ян А.О. Советские историки и XIV Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1975. № 6. С. 62-76.

⁸ Aróstegui J. El. XVII Congreso Internacional de Ciencias Históricas (Madrid, agosto-septiembre de 1990). URL: <http://surl.li/bhmgy> (дата звернення: 23.09.2022).

⁹ Bridenthal R. The 19th International Congress of Historical Sciences: A Report. URL: <http://surl.li/eogtg> (дата звернення: 11.11.2022).

¹⁰ Friguglietti J. CISH: A Report on a Round Table. URL: <http://surl.li/etsfj> (дата звернення: 08.02.2023).

Р. Сварицькової-Слабакової³, М. В. Бібікова⁴, М. В. Васехи⁵, В. К. Волкова, В. О. Тишкова⁶, С. Л. Тихвинського⁷. Зазначені огляди відображають специфіку впливу загальносвітових процесів глобалізації та діджиталізації на перебіг роботи даних заходів і дозволяють простежити вплив сучасних теоретико-методологічних трансформацій, що визначають становлення «нової історичної науки», та розгортання процесу інституалізації «молодих» історичних субдисциплін на перебіг роботи конгресових засідань. Виняткову дослідницьку цінність для аналізу діяльності останнього, XXIII Міжнародного конгресу історичних наук, що проходив у м. Познань у 2022 р., мають праця Я. Рихліка⁸, присвячена проблемам підготовки до проведення зустрічі науковців в умовах пандемії Covid-19 і загострення міжнародно-політичної ситуації у світі через початок повномасштабного вторгнення в Україні, та оглядова стаття Н. Фабіана⁹, що наразі є єдиною спробою рефлексії світового наукового співтовариства щодо діяльності даного форуму.

Особливе місце серед оглядів роботи конгресів сучасного періоду належить працям українських істориків - делегатів Національного комітету істориків України, що є частиною мережі МКІН з 1995 р. Публікації Я. Д. Ісаєвича¹⁰, О. В. Середи¹¹ і Н. В. Самойленко¹ дозволяють не лише

¹ Kennedy D. International Congress Brings Historians from around the World to Sydney. URL: <http://surl.li/etrun> (дата звернення: 11.01.2023).

² Offen K. International Congress of Historical Sciences. Report. URL: <http://surl.li/etsbg> (дата звернення: 13.12.2022).

³ Švaříčková Slabáková R. The "Most-" Congress in Jinan. URL: <http://surl.li/envhr> (дата звернення: 20.12.2022).

⁴ Бибилов М. В. XXI Международный конгресс исторических наук в Амстердаме // Новая и новейшая история. 2011. №1. С. 116–120.

⁵ Васеха М. В. Международный конгресс исторических наук // Вестник антропологии. 2016. № 1. С. 111–114.

⁶ Бибилов М. В., Тишков В. А., Волков В. К. XX Международный конгресс исторических наук. URL: <http://surl.li/bdnkl> (дата звернення: 10.09.2022).

⁷ Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 3–28.

⁸ Рихлік Я. Роздуми відомого чеського історика про агресію Росії проти України на сторінках другого видання книги «Історія України» (Прага, 2022) та у зв'язку з проведенням XXIII Міжнародного конгресу історичних Наук (Познань, РП, 21-27 серпня 2022 р.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць. 2022. Вип. 31. С. 71–76.

⁹ Fabian N. Quo vadis history? Zum Welthistorikerkongress in Poznan 2022 / Tagungsberichte. URL: <http://surl.li/etruk> (дата звернення: 23.02.2023).

¹⁰ Ісаєвич Я. Д. XIX Міжнародний конгрес істориків в Осло // Український історичний журнал. 2001. №1. С. 159–160.

¹¹ Середа О. В. XXI Міжнародний конгрес істориків // Український історичний журнал. 2010. № 6. С. 224–225.

визначити особистий склад вчених-репрезентантів України під час даних заходів і тематику представлених ними доповідей, але й простежити специфіку процесу інтеграції представників українського наукового співтовариства істориків до міжнародної фахової академічної мережі.

Друга група історіографічних праць представлена роботами зарубіжних та українських вчених, спрямованими на осмислення й актуалізацію діяльності Міжнародних конгресів історичних наук; до неї належать узагальнюючі статті енциклопедичного характеру та конкретно-історичні дослідження, присвячені аналізу перебігу та результатів окремих зустрічей науковців. Узагальнюючі праці О. І. Желеніної² й О. Г. Слонімського³ мають скоріше інформаційно-довідковий, а не аналітичний характер, проте надають можливість визначити кількісний склад учасників форумів різних років, рівень репрезентації академічних спільнот різних країн під час даних заходів, простежити динаміку залученості представників світового наукового співтовариства до конгресового простору та реконструювати зміст ключових дискусій. Виняткове значення для розвитку української проблемної історіографії має енциклопедична стаття Я. Д. Ісаєвича⁴, що відображає основні віхи історії даної форми наукової комунікації у 1900-2005 рр. і дозволяє реконструювати список усіх пов'язаних з українськими землями учасників даних заходів у зазначений період.

Першою і поки що єдиною у світовій історіографії спробою концептуального осмислення роботи даних форумів виступає стаття К. Ердманна⁵, присвячена аналізу впливу геополітичної ситуації на функціонування «екуменічного співтовариства істориків» у 1900-1950-х рр. Українська проблемна історіографія, спрямована на аналіз специфіки діяльності конгресів у контексті відповідної геополітичної ситуації,

¹ Самойленко Н. І. XXII Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdmipu> (дата звернення: 11.11.2022).

² Желенина И. А. Из истории Международных конгрессов исторических наук // Вопросы истории. 1964. № 9. С. 182-189.

³ Слонимский А. Г. Участие российских ученых в международных конгрессах историков // Вопросы истории. 1970. № 7. С.95-109.

⁴ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

⁵ Erdmann K. D. Les Congrès internationaux des Sciences historiques // Relations internationales. 1990. № 62. P. 201-211.

представлена статтями Г. Ю. Баженової, які присвячені III¹ та IV² Міжнародним конгресам історичних наук, і С. П. Таборанського, спрямованими на осмислення діяльності даних форумів в часи «холодної війни»³. Єдиним масштабним дослідженням з історії даної форми наукової комунікації в українській історіографії виступає дисертаційна праця С. П. Таборанського «Теоретичні дискусії та ідеологічне протистояння на міжнародних конгресах історичних наук (1950-1990 рр.)»⁴, що дозволяє простежити деякі особливості впливу процесу становлення т. з. «нової історичної науки», проте не відображає перебіг процесів еволюції пріоритетної проблематики досліджень і становлення нових історичних субдисциплін.

Третя група історіографічних праць представлена дослідженнями з історії наукової комунікації у XX – на початку XXI ст. Роботи Б. Шредер-Гудехус⁵ та А. Расмюсен⁶, спрямовані на осмислення процесу появи міжнародних конгресів вчених як реакції світового наукового співтовариства на загальну кризу традиційної «вертикальної» комунікативної моделі у другій половині XIX - на початку XX ст. науки дозволяють зрозуміти витoki ідеї проведення даних форумів та особливості їх організаційного оформлення відповідно до загальних тенденцій розвитку даної форми наукової комунікації. Особливу цінність для дослідження специфіки впливу загальних тенденцій розвитку міжнародної наукової комунікації на діяльність даних форумів мають статті С. Гібсона⁷,

¹ Баженова Г. III Міжнародний конгрес історичних наук 1908 року в Берліні очима його сучасників // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2007. № 89-90. С. 4-6.

² Баженова Г.Ю. IV Міжнародний конгрес історичних наук 1913 р. та участь у ньому вітчизняних вчених // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: науково – практичний збірник. 2006. №1. С.154-160.

³ Таборанський С.П. Міжнародні конгреси історичних наук : зміни в організації та структурі роботи у другій половині XX століття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 104. С. 54-57.

⁴ Таборанський С.П. Теоретичні дискусії та ідеологічне протистояння на міжнародних конгресах історичних наук (1950-1990): автореф. дис...канд. іст. наук. Київ, 2012. 18 с.

⁵ Schroeder-Gudehus B. Les congrès scientifiques et la politique de coopération internationale des académies des sciences // Relations internationales. 1990. № 62. P. 135-148.

⁶ Rasmussen A. Jalons pour une histoire des congrès internationaux au XIXe siècle: Régulation scientifique et propagande intellectuelle // Relations internationales. 1990. № 62. P. 115-133.

⁷ Gibson S. Scientific Societies and Exchange: A Facet of the History of Scientific Communication // The Journal of Library History. 1982. Vol. 17. № 2. P. 144-160.

Т. Гвінотті¹, Дж. Карей², К. Ньєлсен³, які дозволяють простежити у динаміці ключові зрушення, що відбувалися у даній сфері упродовж кінця ХІХ – початку ХХІ ст.

Таким чином, діяльність Міжнародних конгресів історичних наук набула фрагментарного висвітлення у світовій та вітчизняній історіографії. Переважна більшість публікацій, присвячених проблемам роботи даних форумів, має оглядово-описовий характер і не передбачає аналізу їхньої організаційної та тематичної специфіки у тривалій компаративній перспективі. Відсутність спеціальних праць, спрямованих на осмислення діяльності даних заходів у контексті загальних тенденцій розвитку світової історичної науки та міжнародної наукової комунікації визначає необхідність подальшого комплексного дослідження діяльності Міжнародних конгресів історичних наук.

¹ Guidotti T. L. Communication in Science // Journal of the Washington Academy of Sciences. 2016. Vol. 102. № 3. P. 23-36.

² Carey J. Scientific Communication Before and After Networked Science // Information & Culture. 2013. Vol. 48. № 3. P. 344-367.

³ Nielsen K. Histories of Science Communication // Histories. 2022. № 2. P. 334-340.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельна база дослідження зумовлена специфікою функціонування Міжнародних конгресів історичних наук як форми наукової комунікації істориків з усього світу. Визначальна роль Міжнародного комітету історичних наук у забезпеченні організації роботи даних форумів і важливість та складність координації зусиль та прагнень істориків з різних країн зумовлюють домінування у джерельній базі дослідження документальних історичних джерел. Низький рівень рефлексії світового наукового співтовариства істориків щодо особливостей перебігу та результатів роботи форумів визначає й низький інформаційний потенціал джерел особового походження для дослідження діяльності конгресів у контексті загальних тенденцій розвитку сучасної історичної науки.

Перша група джерел представлена офіційною документацією Міжнародного комітету історичних наук, передовсім програмами даних заходів, протоколами засідань Генеральної Асамблеї МКІН, звітами МКІН і національних комітетів істориків (з країни-приймаючої сторони) про проведення засідань Генеральної Асамблеї МКІН і роботу форумів. Ключове місце серед зазначеного комплексу джерел посідають програми конгресів (наведено у додатках 3-25), які дозволяють визначити тематичну специфіку роботи кожного з зазначених заходів та встановити її зв'язок з модернізацією підходів до формування мережі секцій й організації засідань, проаналізувати еволюцію пріоритетної проблематики та розгортання процесів інституалізації нових історичних субдисциплін, визначити ключові тенденції розвитку світової історичної науки у XX – на поч. XXI ст.

Значний дослідницький потенціал мають протоколи засідань Генеральної Асамблеї МКІН, які відбувалися під час роботи конгресів або у міжконгресовий період. Дані документи дають змогу проаналізувати специфіку підготовки до проведення зустрічей науковців, зокрема особливості процесів відбору країн-кандидатів для проведення форумів і формування програми заходу, простежити

розширення мережі МКІН за рахунок інтеграції до неї нових національних комітетів істориків. Особливу цінність для дослідження діяльності Міжнародних конгресів історичних наук мають протоколи міжконгресових засідань Генеральної Асамблеї МКІН у Пекіні (2007 р.)¹, Будапешті (2012 р.)² та Москві (2017 р.)³, які відображають процеси ухвалення рішень про заснування Фонду Солідарності для фінансової підтримки окремих категорій дослідників, Міжнародної премії у галузі історії та премії для молодих істориків від Шаньдунського університету як інструментів сприяння зростанню престижності історичного знання у світі.

Важливе значення для аналізу рефлексії світового наукового співтовариства щодо результатів роботи окремих форумів мають звіти керівництва Міжнародного комітету історичних наук⁴ і національних комітетів істориків країн-організаторів заходів⁵. Дані джерела дозволяють визначити загальну специфіку організації окремих сесій та запропонованої учасникам культурної програми, окреслити основні проблеми, що супроводжували проведення заходів та запропоновані МКІН шляхи їхнього подолання.

Особливе місце серед джерел, що репрезентують сучасний період історії Міжнародних конгресів історичних наук посідають тексти урочистих промов представників Бюро МКІН, виголошених під час церемоній відкриття⁶ й закриття⁷ зустрічей науковців, церемоній нагородження лауреатів Міжнародної премії у галузі історії⁸. Дані документи дозволяють визначити зв'язок

¹ The General Assembly of the ICHS, Beijing, 17 and 18 September 2007. URL: <http://surl.li/enlrt> (дата звернення: 11.11.2022).

² The Report of the General Assembly of the ICHS, Budapest, 6-8 September 2012. URL: <http://surl.li/enlwp> (дата звернення: 11.11.2022).

³ Procès - verbal de l'Assemblée Générale du CISH. Moscou, 29-30 Septembre 2017. URL: <http://surl.li/enmaj> (дата звернення: 11.11.2022).

⁴ The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 16.09.2022).

⁵ XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

⁶ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Opening Ceremony. URL: <http://surl.li/enyhl> (дата звернення: 11.11.2022).

⁷ Closing Ceremony of the XXIII International Congress of Historical Sciences. Poznań 2020/2022. URL: <http://surl.li/esrff> (дата звернення: 11.09.2022).

⁸ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Award Ceremony. URL: <http://surl.li/enyji> (дата звернення: 23.11.2022).

діяльності окремих конгресів із загальними тенденціями розвитку сучасної світової історіографії, простежити еволюцію нагальних теоретико-методологічних проблем упродовж 1990-2022 рр., проаналізувати особливості позиціонування керівництвом МКІН ролі та значення даних форумів для історичної науки.

Другу велику групу джерел становлять Інтернет-публікації, розміщені на офіційних сайтах Міжнародного комітету істориків¹ та XXIII Міжнародного конгресу історичних наук², сторінках даного форуму у мережах Facebook³ та YouTube⁴. Представлена на даних ресурсах інформація дублює ключові рішення МКІН, містить відомості про деталі процесу підготовки до проведення досліджуваних зустрічей науковців і має значний дослідницький потенціал для аналізу специфіки процесів діджиталізації даних заходів, у тому числі й з огляду на трансформацію практик їхньої репрезентації у цифровому середовищі.

Допоміжний характер для дослідження діяльності Міжнародних конгресів історичних наук мають публікації в українських⁵ та зарубіжних⁶ періодичних виданнях та електронних ЗМІ. Зазначені джерела дозволяють проаналізувати рівень репрезентації даних заходів у публічному просторі та визначити специфіку популяризації даної форми наукової комунікації й участі у її роботі представників окремих національних комітетів, з огляду на потенціал таких повідомлень як одного з інструментів підвищення престижності історичного знання у суспільстві. Особливе місце серед комплексу джерел допоміжного характеру займають нечисленні опубліковані листи та спогади учасників форумів, наприклад, листи В. П. Бузескула до В. С. Іконнікова⁷ про участь у роботі III Міжнародного конгресу істориків у

¹ International Committee of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/eqqxs> (дата звернення: 10.09.2022).

² About the Congress. XXIII International Congress of Historical Sciences 21-27.08.2022, Poznań. URL: <http://surl.li/cunco> (дата звернення: 26.08.2022).

³ ICHS 2020 Poznań. URL: <http://surl.li/gybbo> (дата звернення: 08.09.2022).

⁴ The CISH International Prize for History. URL: <http://surl.li/esmfi> (дата звернення: 11.09.2022).

⁵ На Міжнародному конгресі історичних наук звучатимуть й українські теми. URL: <http://surl.li/enyju> (дата звернення: 20.09.2022).

⁶ French historian takes away inaugural «Prize of History». URL: <http://surl.li/ephmc> (дата звернення: 11.11.2022).

⁷ Киселева Ю. А. Письма В. П. Бузескула к В. С. Иконникову // Харківський історіографічний збірник. 2013. Вип. 12. С. 198-227.

Берліні (1908 р.), або спогади Р. Прайса¹ та І. Лисяка-Рудницького² про присутність на заходах у Римі (1903 р.) та Москві (1970 р.) відповідно. Дані джерела дозволяють проаналізувати специфіку сприйняття даних форумів науковцями.

Таким чином, дослідження діяльності Міжнародних конгресів історичних наук спирається на доволі значний комплекс джерел, що репрезентують різні аспекти роботи даних форумів. Аналіз окресленої джерельної бази дозволяє визначити організаційну та тематичну специфіку досліджуваних заходів та встановити її зв'язок із ключовими тенденціями розвитку світової історичної науки у XX – на початку XXI ст.

¹ Price R. May Meeting, 1903. URL: <https://www.jstor.org/stable/25079896> (дата звернення: 23.06.2024).

² Лисяк – Рудницький І. Історичні есе. Т.1. Київ: Основи. 1994. 530 с.

1.3. Методологія та методи дослідження

Специфіка теми дослідження, наявного комплексу історіографічних праць і джерельної бази та поставлених дослідницьких завдань визначає необхідність вибору методологічних підходів, що дозволяють проаналізувати вплив загальних тенденцій розвитку світової історичної науки на еволюцію діяльності Міжнародних конгресів історичних наук.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові принципи історизму та системності, міждисциплінарний та інституціональний підходи. Використання принципу історизму дозволяє проаналізувати діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1900-2022 рр. у відповідному історико-культурному контексті, з огляду на загальносвітові процеси, що визначають розвиток суспільства в цілому та історичної науки зокрема (міжнародно-політичні конфлікти, розгортання глобалізації та діджиталізації тощо). Принцип системності надає можливість розглянути роботу даних форумів у контексті загальних тенденцій, що визначають розвиток сучасної світової історіографії. Застосування міждисциплінарного підходу дозволяє залучити здобутки сучасного наукознавства та соціології наукової комунікації для аналізу історії конгресів як відображення загальних тенденцій функціонування світового наукового співтовариства істориків.

Дослідження діяльності Міжнародних конгресів історичних наук як специфічної форми фахової наукової комунікації спирається на праці соціологів і філософів науки Л. В. Броннікової¹, О. Н. Кубальського², Г. В. Шемаєвої³, Т. Бернса⁴, К. Нільсена⁵, Н. Фіяльбрант¹, присвячені феномену

¹ Броннікова Л. В. Специфіка науки і наукової комунікації в суспільстві початку XXI ст. // Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. 2012. № 2. С. 31-34.

² Кубальський О. Н. Наукова комунікація в добу глобалізації та соціальної турбулентності // Освітній дискурс: Збірник наукових праць. 2022. № 41 (7-9). С. 18-26.

³ Шемаєва Г. В. Етапи розвитку наукових комунікацій // Вісник ХДАК. 2017. Вип. 60. С. 24-35.

⁴ Burns T. W., O'Connor D. J., Stosklmayer S. M. Science Communication: a contemporary definition // Public Understanding of Science. 2003. Vol. 12. P. 183-202.

⁵ Nielsen K. H. Scientific Communication and the Nature of Science // Science & Education. 2013. Vol. 22. P. 2067-2086.

наукової комунікації та її впливу на розвиток світової наукової думки. Особливу цінність для дослідження механізмів міжнародної комунікації істориків має модель наукової комунікації Б. Фішхоффата Д. Шойфеле², яка передбачає аналіз процесів обміну інформацією між вченими крізь призму внутрішньої структури організації відповідної науки та впливу публічного дискурсу³.

Ключову роль у дослідженні діяльності Міжнародних конгресів історичних наук відіграє інституціональний підхід, що передбачає вивчення процесів відокремлення нових наукових субдисциплін від інших, вже сформованих напрямків наукової діяльності, та здобуття ними статусу самостійних проблемних полів⁴. Застосування інституціонального підходу для аналізу роботи форумів дозволяє простежити перебіг процесів формування та становлення нових субдисциплін історичної науки на основі аналізу запропонованої під час даних заходів мережі секцій та представлених у ході роботи засідань доповідей.

Важливу методологічну роль у дослідженні процесу інституціоналізації нових напрямків історичних досліджень відіграють дефініції таких понять як «інституція», «інститут», «наукове співтовариство» / «інтелектуальне співтовариство», що пояснюються у теоретичних працях наукознавців та історіографів (О. Т. Бень⁵, І. О. Демуз⁶, І. І. Колесник⁷, О. П. Огурцов⁸,

¹ Fjallbrant N. Scholarly Communication - Historical Development and New Possibilities. URL: <http://surl.li/txjtdv> (дата звернення: 10.10.2024).

² Fischhoff B. The science of scientific communication // Proceedings of the National Academy of Sciences. 2013. Vol. 10. P. 14033–14039.

³ Шевченко Г. Я., Белозубенко В. С. Структурная модель научных коммуникаций // Наука та наукознавство. 2019. № 4 (106). С. 37-51.

⁴ Демуз І., Зленко А., Ісайкіна О. Перспективи вивчення інтелектуального співтовариства в руслі нових методологічних концептів // Український історичний журнал. 2019. №6. С. 180-181.

⁵ Бень О. Т. Інституціоналізація: теоретична інтерпретація поняття // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2012. Вип. 6. С. 181-190.

⁶ Демуз І., Зленко А., Ісайкіна О. Перспективи вивчення інтелектуального співтовариства в руслі нових методологічних концептів // Український історичний журнал. 2019. №6. С. 172-187.

⁷ Колесник І. І. Інтелектуальне співтовариство як засіб легітимації культурної історії України. XIX століття // Український історичний журнал. 2008. №1. С. 169-193.

⁸ Огурцов А. П. От нормативного Разума к коммуникативной рациональности // Философия науки и техники. Вып. 11. С. 54-81.

В. В. Осін¹, В. І. Онопрієнко², В. Л. Погрібна³, Л. В. Рижко⁴ та ін.). Особливу значущість для визначення взаємозв'язків між діяльністю Міжнародних конгресів історичних наук і загальними тенденціями розвитку світової історичної науки має концепт наукового співтовариства, яке, згідно з Т. Куном, виступає суб'єктом верифікації нових наукових парадигм⁵. Аналіз роботи даних форумів крізь призму рефлексії світового наукового співтовариства дозволяє простежити зміну парадигм в історіописанні, утвердження нових методологічних підходів та розгортання інституалізації нових наукових дисциплін, що є характерними рисами формування т. з. «нової історичної науки».

Специфіка поставлених завдань визначає доцільність застосування таких спеціально-історичних методів як метод діяхронного аналізу, історико-генетичний, історико-порівняльний та історико-структурний методи. Використання методу діяхронного аналізу дозволяє проаналізувати організаційну та тематичну специфіку окремих заходів як стадій в історії даної форми наукової комунікації. Застосування історико-структурного методу дозволяє проаналізувати вплив еволюції пріоритетної проблематики даних зустрічей науковців на специфіку організації засідань. Особливе значення для дослідження діяльності Міжнародних конгресів істориків у контексті загальних тенденцій розвитку сучасної історичної науки мають історико-генетичний метод, що надає можливість простежити еволюцію організаційної та тематичної специфіки роботи форумів упродовж усієї історії даної форми наукової комунікації, та історико-порівняльний метод, спрямований на для визначення ступеня відповідності привнесених у роботу даних заходів організаційних новацій та трансформацій пріоритетного дисциплінарного та

¹ Осін В. В. Научные сообщества в эпоху большой науки: рационализация центробежных сил в социальных науках // Ейдос: Альманах теорії та історії історичної науки. 2009. Вип. 4. С. 89-124.

² Онопрієнко В. І., Щербань Т. О. Українське наукове товариство // Вісник Академії наук України. 1990. №11. С. 62-75.

³ Погрібна В. Л. Інституціоналізація професійної діяльності як основа формування професіоналізму // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Соціологія. 2016. №3. С. 78-88.

⁴ Рижко Л. В. Науковий простір: філософський і наукознавчий аспект. Київ, 2000. 301 с.

⁵ Кун. Т. Структура наукових революцій. Київ: Port-Royal, 2001. 227 с.

тематичного спектру досліджень загальним тенденціям розвитку історичної науки у XX – на початку XXI ст.

Таким чином, специфіка поставлених завдань визначає необхідність залучення теоретико-методологічного апарату наукознавства та соціології наукової комунікації. Застосування інституціонального підходу та методів, спрямованих на вивчення результатів роботи окремих форумів у тривалій хронологічній перспективі дозволяє проаналізувати діяльність Міжнародних конгресів історичних наук як відображення загальних тенденцій розвитку світової історичної науки у XX – на початку XXI ст.

Висновки до розділу 1

Діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1900-2022 рр. набула фрагментарного відображення у світовій та вітчизняній історіографії. Оглядово-описовий характер переважної більшості публікацій з історії даної форми наукової комунікації та відсутність спеціальних праць, спрямованих на аналіз організаційної та тематичної специфіки роботи форумів зумовлюють необхідність подальшого комплексного дослідження даної проблеми.

Наявний комплекс джерел офіційного й особового походження є достатньо репрезентативним для дослідження діяльності Міжнародних конгресів історичних наук. Окреслена джерельна база дозволяє проаналізувати організаційну та тематичну специфіку окремих заходів на різних етапах існування даних форумів і визначити її зв'язок з ключовими тенденціями розвитку світової історіографії.

Специфіка поставлених завдань та наявного комплексу джерел визначає доцільність застосування інституціонального підходу для дослідження впливу процесу формування нових напрямків історичних студій на діяльність конгресів. Важливу методологічну роль для осмислення діяльності даних форумів відіграють концепти «інститут», «інституція», «наукове співтовариство», що дозволяють проаналізувати результати роботи даних форумів у контексті зміни пануючих парадигм, трансформації підходів до історіописання та становлення нових наукових субдисциплін.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНІ КОНГРЕСИ ІСТОРИЧНИХ НАУК (1900-2022 РР.): ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

2.1. Початковий етап (1900-1913 рр.)

Зародження практики проведення Міжнародних конгресів істориків відбулося наприкінці ХІХ ст. і стало проявом реакції академічної спільноти на невідповідність існуючих механізмів наукової комунікації стану розвитку сучасної історичної науки.

Упродовж ХІХ ст. провідною ланкою фахової комунікації вчених з усього світу виступали університети та національні академії наук. Централізація процесів взаємодії науковців на міждержавному рівні закономірно зумовлювала елітарний характер та відносно низьку інтенсивність комунікації, значну політичну заангажованість і, водночас, доволі спорадичний характер контактів між спеціалістами. Активізація науково-технічного прогресу і зумовлена нею диференціація наукового знання, що ознаменували розвиток світової науки у ХІХ ст., продемонстрували неефективність існуючої моделі наукової комунікації і зумовили появу ідеї скликання міжнародних наукових конгресів, що мали б стати відкритими майданчиками для обговорення фахівцями актуальних проблем відповідних наук на регулярній основі. «Горизонтальний» принцип організації даних форумів, неформальний характер взаємодії між вченими з усього світу сприяли зростанню популярності такого формату заходів та визнанню академічним співтовариством його альтернативності традиційній моделі наукової комунікації. Поширення практики проведення міжнародних наукових форумів різного спрямування (за даними Б. Шредер-Гудехус у період з 1890 по 1899 рр. відбулося 120 конгресів, з 1900 по 1909 р. – 261 захід¹) сприяло консолідації зусиль академічного співтовариства істориків для проведення Міжнародного конгресу дипломатичної історії, що відбувся у

¹ Schroeder-Gudehus B. Les congrès scientifiques et la politique de coopération internationale des académies des sciences // Relations internationales. 1990. № 62. P. 143.

1898 р. у Гаазі і в сучасній проблемній історіографії розглядається як передтеча сучасних міжнародних історичних конгресів.

Попри відсутність прецедентів проведення таких заходів у середовищі істориків і доволі вузьку тематичну спрямованість, Міжнародний конгрес дипломатичної історії зібрав близько 300 учасників з представників академічних та дипломатичних кіл. Ключовими здобутками даної зустрічі науковців стало ухвалення рішення про подальше скликання міжнародних історичних форумів на регулярній основі та делегування повноважень з їхньої організації академіям наук країн-приймаючих сторін. Проведення наступного форуму було анонсовано на 1900 р. і мало відбутися в Парижі у рамках Всесвітньої виставки¹.

Міжнародний конгрес порівняльної історії, пізніше названий I Міжнародним конгресом історичних наук, відбувся 23-28 липня 1900 р. і став одним з 242 наукових з'їздів, організованих французьким урядом з нагоди Всесвітньої виставки². Відповідно до загальної концепції заходу, робота усіх форумів, що проводилися в його рамках, мала продемонструвати світові потужні темпи наукового прогресу та глибину взаємозв'язків між наукою, суспільством і технологіями, що визначають розвиток сучасної європейської цивілізації. Практичне значення одночасного проведення великої кількості конгресів представників різних галузей знань для розвитку світової науки визначалося його потенціалом для формування інтердисциплінарних та міждисциплінарних мереж наукової комунікації³.

Обрання у якості теми форуму широкого проблемного поля порівняльної історії сприяло залученню до участі в заході близько 800 вчених з країн Європи (передовсім з Франції) та США. Робота засідань відбувалася на базі Колеж де Франс і була організована у рамках 8 секцій, сформованих за тематичним принципом. Ключовим завданням діяльності конгресу було визначено

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

² Heruday – Kielczewska M. 1st International Congress of Historical Science Paris 1900. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-1st-congress-in-paris/> (дата звернення: 21.06.2024).

³ Rasmussen A. Jalons pour une histoire des congrès internationaux au XIXe siècle: Régulation scientifique et propagande intellectuelle // Relations internationales. 1990. № 62. P. 118.

створення сприятливих умов для посилення взаємозв'язків між різними напрямками сучасної історичної науки¹. Масштабність географії представлених на форумі національних історичних шкіл, відсутність чітких обмежень щодо хронологічних та територіальних рамок проблем, винесених на обговорення в рамках сесій, сприяли створенню продуктивного середовища для міжнародної наукової комунікації вчених і зумовили початок процесу формування світового академічного співтовариства істориків. Визнання науковим співтовариством необхідності активізації міжнародної та міждисциплінарної взаємодії вчених зумовило заснування під час роботи форуму журналу «Revue de Synthèse historique» під редакцією А. Берра, що декларувався як новий комунікативний орган сучасної історичної науки².

Скликання наступного, II Міжнародного конгресу історичних наук було заплановано на 16-25 квітня 1903 р. і мало відбутися у Римі. Підготовку до проведення заходу було покладено на створений з представників місцевої влади, діячів науки, культури та мистецтва організаційний комітет під фактичним керівництвом відомого антикознавця Е. Паіса. Втім, різка критика науковим співтовариством призначення вченого на посаду голови оргкомітету призвела до розпуску координуючого органу і відтермінування форуму на невідомий термін. Новий організаційний комітет на чолі з істориком і політичним діячем П. Вілларі розпочав свою роботу у липні і наприкінці грудня 1902 р. представив італійському королю Віктору Емануїлу III концепцію роботи майбутнього конгресу. Новий проєкт заходу передбачав скорочення кількості секцій з 20 до 8, закріплював тематичний принцип їхнього формування та визначав два можливі варіанти участі істориків у роботі засідань – у форматі стислого інформаційного повідомлення, без можливості подальшої дискусії за його змістом, або у ході обговорення заздалегідь наданих для попереднього ознайомлення іншими учасниками текстів статей з

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

² Heruday – Kielczewska M. 1st International Congress of Historical Science Paris 1900. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-1st-congress-in-paris/> (дата звернення: 21.06.2024).

індивідуальними дослідницькими пропозиціями чи колективними науковими проектами¹.

Проведення конгресу було призначено на 1 – 9 квітня 1903 р., такий вибір дати був пов'язаний з великодніми канікулами в університетах і мав сприяти більш активній участі істориків у його роботі, ніж у попередні роки. Для участі у заході зареєструвалися 2006 осіб, фактично брали участь 1800 вчених (1114 осіб з них складала делегація Італії), які представили на обговорення 450 доповідей².

Урочисте відкриття форуму відбулося на Капітолійському пагорбі, у Палаці консерваторів. Важливе значення даної зустрічі істориків не лише для наукового, а й для міжнародно-політичного життя світу засвідчила участь у церемонії відкриття заходу короля Італії Віктора Емануїла III та королеви Чорногорії Олени. Серед почесних гостей із вітальними промовами до учасників конгресу звернулися мер Риму П. Колонна та міністр народної освіти Н. Насі, які наголошували на універсальності внеску Стародавнього Риму у формування сучасної європейської цивілізації. На завершенні урочистої частини із пленарною лекцією виступив П. Віллари, який зацентрував увагу присутніх на визначній ролі історії у системі соціальних наук та підкреслив визначний потенціал компаративних досліджень для посилення міжнародного співробітництва в усіх сферах суспільного життя та подальшої інтеграції у міжнародне середовище регіонів, що перебувають у складі колоніальних імперій³.

Засідання відбувалися у приміщеннях Римської колегії, Академії Святої Цецилії, Асоціації юристів та Італійського географічного товариства, і тривали по 6 годин на день⁴. У вільний від сесійної роботи час учасники конгресу мали змогу відвідати концерти гри на мандоліні у Колізеї та духовної музики

¹ Mariani A. 2nd International Congress of Historical Science Rome 1903. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-2nd-congress-in-rome/> (дата звернення: 21.06.2024).

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

³ Mariani A. 2nd International Congress of Historical Science Rome 1903. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-2nd-congress-in-rome/> (дата звернення: 21.06.2024).

⁴ May Meeting, 1903. URL: <https://www.jstor.org/stable/25079896> (дата звернення: 23.06.2024).

італійських майстрів під керівництвом Р. Терціані, здійснити екскурсії до Норму, Сермонети та будь-яких італійських музеїв, взяти участь у роботі археологічної експедиції у Норбі¹. Доповненнями до культурної програми стали відкриття реконструйованої карти Стародавнього Світу та організація у Бібліотеці Віктора Емануїла II виставки топографії Риму.

Масштабність роботи конгресу та значущість організаційної підтримки місцевої та королівської влади зумовили активне висвітлення роботи форуму в пресі європейських країн і сприяли формуванню уявлення про зразковий характер представлених під час зустрічі істориків практик наукової комунікації².

Скликання III Міжнародного конгресу історичних наук мало відбутися влітку 1906 р., проте у зв'язку з розгортанням першої марокканської кризи і загальним загостренням міжнародно-політичної ситуації захід було перенесено на 6-12 серпня 1908 р.³ Вибір місцем проведення форуму м. Берліна в умовах активізації англо-німецького та франко-німецького протистояння зумовив зменшення кількості учасників у порівнянні з попереднім заходом майже у 2 рази. Серед 3 тис. осіб, які планували бути на конгресі у 1906 р., фактично присутніми виявилися лише 1040 вчених, понад 700 учасників з яких становили представники делегації Німеччини. Міжнародно-політичний фактор, підсилений початком Боснійської кризи 1908-1909 рр. зумовив відмову від участі у роботі конгресу переважної більшості заявлених представників Франції та країн Південно-Східної Європи⁴. Окрім наукового співтовариства істориків Німеччини, найбільш репрезентованими на форумі були академічні спільноти Російської імперії, Італії та Великобританії (кожна делегація з понад 30 учасників), Швеції (27 осіб) та США (25 вчених).

¹ Meyer P. Compte rendu du Congrès international des sciences historiques à Rome du 2 au 9 avril 1903 // Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. 1903. № 47-3. P. 182.

² Mariani A. 2nd International Congress of Historical Science Rome 1903. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-2nd-congress-in-rome/> (дата звернення: 21.06.2024).

³ Haskins Ch. H. The International Historical Congress at Berlin // The American Historical Review. Vol.14. №1. P. 1.

⁴ Баженова Г. III Міжнародний конгрес історичних наук 1908 року в Берліні очима його сучасників // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2007. № 89-90. С. 4.

Церемонія відкриття форуму відбулася у будинку Рейхстагу та проходила за участі мера Берліну Г. Райке, секретаря Пруської академії наук А. фон Ауверса та президента Королівського університету Фрідріха-Вільгельма К. Штумпфа, які виступили перед учасниками заходу з урочистими зверненнями. На відміну від конгресу у Римі, дана зустріч науковців не викликала значного резонансу серед представників вищих державних кіл, від яких з вітальним листом до істориків звернувся рейхсканцлер Б. фон Бюлов, а особисто присутнім на заході був лише державний секретар внутрішніх справ Т. фон Бетманн-Гольвег. Після завершення вітальної частини учасники форуму мали змогу ознайомитися з пленарною доповіддю посла США в Німеччині Дж. Д. Хілла, присвяченою проблемі моральних обов'язків істориків в епоху національних історіографій¹.

Як і під час конгресу у Римі, робота засідань відбувалася у рамках 8 секцій, виокремлених за тематичним принципом, і передбачала два можливі формати участі. Ключовою новацією, привнесеною у практику організації форумів, стало проведення щоденних 3-годинних пленарних сесій, присвячених розгляду запропонованих гостями заходу загальних проблем сучасної історичної науки. Для планування власного часу перебування на конгресі кожен учасник вперше в історії даної форми наукової комунікації отримав власний примірник програми засідань, до якого у ході роботи форуму додавалися й щоденні інформаційні бюлетені з відомостями про результати обговорень². Оскільки організаційним комітетом форуму було вирішено відмовитися від практики використання однієї офіційної мови роботи заходу на противагу вільному та рівноправному використанню усіх найбільш популярних європейських мов, видання усіх друкованих матеріалів одночасно здійснювалося німецькою, французькою, англійською та італійською мовами³.

¹ 3rd International Congress of Historical Sciences Berlin 1908. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-3rd-congress-in-berlin/> (дата звернення: 23.06.2024).

² Баженова Г. III Міжнародний конгрес історичних наук 1908 року в Берліні очима його сучасників // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2007. № 89-90. С. 4-5.

³ 3rd International Congress of Historical Sciences Berlin 1908. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-3rd-congress-in-berlin/> (дата звернення: 23.06.2024).

У вільний від роботи засідань час учасникам конгресу було запропоновано відвідати музеї, архіви, бібліотеки та театри Берліну, взяти участь в оглядових екскурсіях Потсдамом і Ванзе. З нагоди проведення зустрічі науковців Королівський музей у Берліні організував окрему виставку папірусів, розраховану на огляд документів спеціалістами з історії Стародавнього Світу¹. Забезпеченням дозвілля дружин науковців, які разом із чоловіками прибули на форум, опікувався т. з. «Жіночий комітет», який розробив спеціальні екскурсійні маршрути найбільш відомими туристичними місцями Берліну та його околиць².

На заключному засіданні конгресу було прийнято рішення про утворення сталої періодичності проведення таких зустрічей науковців, що відтепер мали відбуватися раз на п'ять років. Скликання наступного форуму було призначено на 2-9 квітня 1913 р. і мало проходити в Лондоні.

Високий рівень організації Берлінського конгресу та значущість новацій, привнесених у ході його роботи до попередньої практики проведення таких заходів дозволяють стверджувати про визначальну роль форуму у процесі становлення даної форми наукової комунікації.

На відміну від попередніх зустрічей науковців, IV Міжнародний конгрес істориків відбувся із дотриманням визначених заздалегідь термінів. Наростання міжнародно-політичної нестабільності напередодні Першої світової війни зумовило суттєве зменшення кількості учасників форуму до 680 вчених, переважну більшість яких (450 осіб), як і в минулі роки, становили представники наукового співтовариства приймаючої країни³.

Церемонія відкриття конгресу відбувалася у приміщенні Лінкольнс – Інн і проходила за участі виконувача обов'язків президента Британської академії Е. Уорда та міністра закордонних справ Чилі А. Едвардса. Виступ Е. Уорда, що мав на меті ознайомлення світового наукового співтовариства з текстом

¹ Caillemer R. Le Congrès Historique de Berlin // Nouvelle revue historique de droit français et étranger. 1908. Vol. 32. P.768.

² Haskins Ch. H. The International Historical Congress at Berlin // The American Historical Review. Vol.14. №1. P.3.

³ Jameson J. F. The International Congress of Historical Studies, Held at London // The American Historical Review. 1913. Vol. 18. № 4. P. 682.

вітального листа президента Академії Дж. Брайса, був присвячений проблемі зміни ролі історичної науки у сучасному світі та першочерговості місії документування культурної спадщини неєвропейських народів, що стрімко втрачають свою автентичність в умовах активізації колоніальної експансії західноєвропейських країн. Промова А. Едвардса апелювала до історії становлення політичних націй у країнах Латинської Америки і мала на меті продемонструвати академічній спільноті механізми формування регіональної ідентичності та регіонального патріотизму на прикладі нещодавно утворених національних держав¹.

Рішенням організаційного комітету форуму, що складався з представників Британської академії та Королівського історичного товариства, було вирішено зберегти усі впроваджені під час попередніх заходів принципи роботи конгресів. Учасники зустрічі мали змогу обрати найбільш зручний для себе формат презентації ідей (стислий виступ інформаційного характеру без подальшого обговорення чи дискусія за попередньо опублікованими матеріалами доповіді) та представити свої наукові напрацювання під час засідань дев'яти тематичних секцій. Як і під час форуму в Берліні, вчені мали змогу ознайомитися з пакетом друкованих матеріалів (програма засідань, тексти окремих винесених на обговорення доповідей, інформаційні бюлетені), виданих за сприяння Кембриджського та Оксфордського університетів англійською, німецькою, французькою та італійською мовами. Ключовою організаційною новацією в роботі сесій Лондонського конгресу стало запровадження посад голови, віце-голови та секретаря секцій, які мали взяти на себе усю адміністративну роботу, необхідну для підвищення ефективності обговорень під час засідань².

У вільний від обговорення наукових проблем час історики з усього світу мали можливість відвідати чаювання, організоване від імені британського

¹ Breton A. C. The International Congress of Historical Studies // *American Anthropologist*. 1913. Vol. 15. № 3. P. 460-461.

² 4th International Congress Of Historical Sciences London 1913. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-london/> (дата звернення: 23.06.2024).

короля Георга V у Віндзорському палаці та бенкет, запропонований британським урядом для іноземних делегатів, взяти участь у прийомі, ініційованому архієпископом Кентерберійським, з екскурсійним супроводом оглянути Ламбетський палац та Кембриджський університет¹.

Проведення наступного, V Міжнародного конгресу історичних наук було анонсовано на 1918 р. і мало відбутися у Петербурзі. Вибір Російської імперії у якості приймаючої сторони для наступного форуму зумовив порушення представниками її делегації клопотання щодо розширення переліку офіційних мов заходу за рахунок включення до нього російської. Така ініціатива була скептично сприйнята представниками академічного співтовариства західноєвропейських країн і була розцінена як прояв політичної претензії Російської імперії на переосмислення її місця у системі міжнародних відносин². Втім, початок Першої світової війни та подальші революційні події у Російській імперії унеможливили реалізацію попередніх домовленостей і зумовили відтермінування проведення конгресу на 1923 р. та зміну місця його проведення на м. Брюссель.

Таким чином, започаткування Міжнародних конгресів історичних наук стало проявом реакції академічного співтовариства істориків на загальну кризу т. з. «вертикальної» комунікативної моделі науки. Усвідомлення неможливості розвитку сучасної історіографії без обміну досвідом між вченими з різних країн сприяло швидкому перетворенню даних форумів на наймасштабнішу форму наукової комунікації істориків з усього світу.

Період роботи перших чотирьох конгресів (1900-1913 рр.) ознаменувався формуванням ключових організаційних принципів проведення цих заходів. Утвердження сталої періодичності скликання форумів, їхнє відокремлення від інших міжнародно-культурних заходів засвідчили визнання академічним співтовариством перспективності даної форми наукової комунікації для

¹ Breton A. C. The International Congress of Historical Studies // *American Anthropologist*. 1913. Vol. 15. № 3. P. 460-461.

² Jameson J. F. The International Congress of Historical Studies, Held at London // *The American Historical Review*. 1913. Vol. 18. № 4. P. 687-688.

активізації міжнародної співпраці істориків. Відмова від практики скликання «тематичних» конгресів на противагу зверненню до широкого кола актуальних проблемних полів, заснування журналу «Revue de Synthèse historique» як нового комунікативного органу співтовариства істориків дозволяють констатувати зародження курсу на пріоритетність міждисциплінарної кооперації вчених. Формування постійної мережі секцій, закріплення принципів організації пленарних і сесійних засідань, зародження практики адміністративного, інформаційного та культурного супроводу учасників даних заходів сприяли зростанню ефективності функціонування форумів та їхньому перетворенню на інструмент координації світового наукового співтовариства істориків.

2.2. Організаційне оформлення (1920-1930-ті рр.)

Відновлення традиції проведення Міжнародних конгресів історичних наук стало можливим після завершення Першої світової війни та відбувалося в умовах формування Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин. Робота форумів міжвоєнного періоду була спрямована на консолідацію наукового співтовариства, роз'єднаного світовою геополітичною кризою, та пошук ефективних практик наукової комунікації для протидії впливу ідеологічних факторів на академічне середовище.

Ініціатором скликання V Міжнародного конгресу історичних наук виступило Лондонське королівське історичне товариство, яке на правах організатора останньої з довоєнних зустрічей науковців у 1922 р. звернулося до світової академічної спільноти із пропозицією проведення такого заходу. Визнаючи неможливість реалізації попередніх домовленостей щодо організації форуму у Петербурзі та необхідність вшанування подвигу бельгійського народу у боротьбі проти Центральних держав під час Першої світової війни, у якості альтернативного місця було запропоновано м. Брюссель. Підготовку до проведення форуму, анонсованого на 8-15 квітня 1923 р., було доручено організаційному комітету на чолі з А. Піренном¹.

Скликання першого повоєнного конгресу сприяло актуалізації питання можливості обмеження участі в його роботі істориків з країн, визнаних агресорами у Першій світовій війні. Прийняття організаційним комітетом форуму рішення про офіційне незапрошення на захід німецьких та австрійських вчених стало першим в історії даної форми наукової комунікації геополітично обумовленим прецедентом ексклюзії академічних спільнот істориків окремих країн із світового наукового співтовариства. Втім, попри фактичну заборону на участь у роботі конгресу делегацій істориків з Центральних держав та зумовлене нею бойкотування заходу вченими зі Швеції та Данії, загальна

¹ Leland W. G. The International Committee of Historical Sciences // The American Historical Review. 1926. Vol. 31. № 4. P. 726.

чисельність присутніх на форумі істориків була більшою, ніж під час зустрічі науковців у Лондоні, і становила понад 700 осіб з 23 країн. Як і в попередні роки, найбільш представленими виявилися наукові співтовариства істориків держави-приймаючої сторони (315 вчених), Франції та Великої Британії (178 та 140 осіб відповідно), які презентували переважну більшість з 350 запропонованих на обговорення доповідей¹.

Офіційне відкриття конгресу відбулося у Палаці Академій і проходило за участі короля Бельгії Альберта I, королеви Бельгії Єлизавети Баварської, бельгійських принців Леопольда та Чарльза, міністрів закордонних справ, фінансів, наук і мистецтв, послів Італії та Іспанії. Після завершення урочистої частини з пленарною доповіддю виступив А. Піренн, який наголосив на необхідності посилення міжнародної взаємодії істориків шляхом активізації компаративних досліджень і презентував проект журналу «Revue Internationale d'histoire Universelle et Comparée», що декларувався як новий комунікативний майданчик для публікації досліджень з компаративних студій².

Робота форуму відбувалася в рамках 13 секцій, організованих за тематико-хронологічним принципом. Значна кількість заявлених доповідей, їхнє тематичне розмаїття й обмеженість часу роботи конгресу зумовили визнання організаційним комітетом заходу необхідності поділу секційних засідань на окремі підсекції, що було здійснено вперше в історії даної форми наукової комунікації. Розширення мережі засідань у порівнянні з форумами довоєнного періоду відображало загальну тенденцію посилення диференціації історичного знання і мало на меті забезпечення більш продуктивної наукової комунікації. Запровадження практики попередньої розсилки програми конгресу дало учасникам заходу можливість визначити заздалегідь індивідуальну програму візиту, обравши перелік сесій для відвідування, виходячи зі специфіки власних професійних інтересів. Втім, синхронність роботи засідань

¹ Warland G. 5th International Congress of Historical Sciences Brussels 1923. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-london-2/> (дата звернення: 23.06.2024).

² Warland G. 5th International Congress of Historical Sciences Brussels 1923. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-london-2/> (дата звернення: 23.06.2024).

переважної більшості секцій та насиченість їхньої програми (кожна підсекція проводила від 3 до 5 сесій, під час яких обговорювалися від 9 до 28 доповідей)¹ суттєво обмежували можливість такого вибору і зумовили критику організації діяльності форуму з боку учасників з різних країн.

Символічне значення проведення конгресу у м. Брюсселі визначило тематичну специфіку запропонованої учасникам культурної програми. Найбільший резонанс закономірно викликали екскурсії до м. Іпр та місця битви на р. Ізер, що мали стати кроком на шляху до примирення між істориками з різних країн світу та консолідувати наукове співтовариство у визнанні необхідності недопущення нового подібного конфлікту у світі. Серед інших заходів, організованих для учасників форуму, доволі популярними виявилися одноденні екскурсії до Антверпену, Брюгге, Генту, Лувену, Льєжу та Турне, руїн абатства Віллер та місця битви під Ватерлоо, урочистий прийом за участі представників королівської родини².

Робота заключного засідання конгресу дозволила констатувати усвідомлення науковим співтовариством необхідності активізації міжнародної кооперації істориків. Презентовані М. Хорватом і Дж. Франкліном Джеймсоном ініціативи, що відповідно передбачали створення бібліографії всесвітньої історії та щорічну публікацію бібліографії поточних праць істориків з усього світу засвідчили визнання академічною спільнотою необхідності створення координаційного органу, що перебрав би на себе організаційно-видавничі функції та мав сприяв оперативному обміну інформацією про останні наукові досягнення. Із проєктом створення такого органу на підсумковому засіданні форуму виступив О. Галецький, який висунув пропозицію про заснування Міжнародного комітету історичних наук³. Дана інституція мала перебрати на себе усю організаційну діяльність, пов'язану з підготовкою та

¹ Leland W. G. The International Congress of Historical Sciences, Held at Brussels // The American Historical Review. 1923. Vol. 28. № 4. P. 641.

² Leland W. G. The International Congress of Historical Sciences, Held at Brussels // The American Historical Review. 1923. Vol. 28. № 4. P. 644.

³ Leland W. G. The International Congress of Historical Sciences, Held at Brussels // The American Historical Review. 1923. Vol. 28. № 4. P. 649.

проведенням наступних конгресів, забезпеченням наукової комунікації між істориками з усього світу у міжконгресовий період, а також сприяти інтеграції до світового наукового співтовариства академічних спільнот вчених з країн, що досі не були представлені на форумах. Проект О. Галецького набув широкої підтримки у середовищі учасників заходу і був прийнятий за основу ухваленого рішення про заснування Міжнародного комітету історичних наук.

Розробку положення про діяльність даної організації було доручено Бюро конгресу істориків у Брюсселі, яке мало представити остаточний варіант документу до 1926 р. Ключовою проблемою, що ознаменувала процес створення комітету, став пошук джерел фінансування його діяльності. Складність післявоєнної економічної ситуації у світі та небажання представлених у складі Бюро країн Європи брати на себе додаткові фінансові зобов'язання зумовили активне залучення до процесу пошуку потенційних спонсорів роботи організації представників академічної спільноти істориків США. За результатами тривалих переговорів Американська історична асоціація змогла отримати значну субсидію від Меморіального фонду Лори Спелман Рокфеллер, що мала б забезпечувати поточні фінансові потреби комітету упродовж наступних трьох років¹.

Затвердження статуту Міжнародного комітету історичних наук та обрання першого складу організації відбулося у квітні 1926 р. під час засідання Бюро Брюссельського конгресу у Женеві. Певна стабілізація геополітичної ситуації в світі, що мала місце на момент проведення сесії, уможливила запрошення для участі у заході представників наукового співтовариства істориків з усіх країн, які коли-небудь були представлені на даних форумах, у тому числі з Німеччини й Австрії. Для участі в роботі засідання кожна країна мала надати до 2 делегатів. З 27 держав, запрошених взяти участь у формуванні комітету, наміри бути присутніми під час засідання підтвердили академічні спільноти лише 19 країн.

¹ Leland W. G. The International Congress of Historical Sciences, Held at Brussels // The American Historical Review. 1923. Vol. 28. № 4. P. 653.

Проект положення про Міжнародний комітет історичних наук визначав зміст діяльності даної організації у плануванні, підготовці та проведенні конгресів, формуванні національних комітетів істориків та забезпеченні комунікації між ними у міжконгресовий період. Для реалізації поставлених завдань комітет мав збиратися не рідше, ніж один раз на рік, у місці, затвердженому під час попереднього конгресу чи міжконгресового засідання.

До складу Міжнародного комітету історичних наук мали увійти представники усіх запрошених для участі у Женевській сесії країн за умови дотримання квоти у 2 делегати від суверенних держав та 1 делегата від залежних територій (домініони, колонії тощо). Прийняття усіх організаційних рішень відбувалося шляхом проведення загального голосування і могло бути досягнуто за умови позитивного рішення більше ніж 75% членів комітету. Окрім зазначеної кількості представників, кожна країна могла пропонувати своїх експертів з певної проблематики, які мали б сприяти підвищенню ефективності роботи окремих секцій, проте були позбавлені права голосу у вирішенні нагальних організаційних питань на рівні комітету.

Керівним органом, що регламентував діяльність даної інституції, було визначено Бюро Міжнародного комітету історичних наук, що мало обиратися на заключному засіданні кожного конгресу і діяти до проведення наступного форуму. Бюро складалося з президента, двох віце-президентів, генерального секретаря, скарбника та чотирьох членів, які мали бути представниками не менш ніж п'яти країн. За загальною згодою було визначено, що президент Бюро має бути одночасно й президентом конгресу, з проведенням якого пов'язана його каденція, та, відповідно, репрезентувати наукове співтовариство істориків держави-приймаючої сторони.

Для регулювання фінансово-правової діяльності комітету додатково передбачалося заснування т. з. юридичного штабу з центром у м. Вашингтон¹.

¹ Leland W. G. The International Committee of Historical Sciences // The American Historical Review. 1926. Vol. 31. № 4. P. 726 – 731.

Затвердження положення про діяльність Міжнародного комітету історичних наук та необхідність організації виборів до складу його Бюро (остаточний список членів наведено у додатку 1) актуалізували питання визначення місця проведення наступного форуму. Серед запропонованих на розгляд комітету пропозицій, наданих представниками академічних спільнот Норвегії, Польщі, Греції та Нідерландів місцем проведення VI Міжнародного конгресу історичних наук було обрано м. Осло. Наступну зустріч науковців, заплановану на 1933 р. було попередньо вирішено організувати у м. Варшава¹.

VI Міжнародний конгрес істориків відбувся 14-18 серпня 1928 р. і мав на меті нормалізацію відносин в рамках фахового наукового співтовариства шляхом активної інтеграції національних комітетів з усіх представлених на заході країн-членів МКІН. Зростання кількості учасників конгресу до 950 осіб та кількості репрезентованих під час заходу держав до 38 (у попередні роки максимальна кількість становила 23 країни) дозволяє констатувати успішність реалізації проголошеного МКІН курсу на розширення комунікативної мережі міжнародного наукового співтовариства істориків через запрошення національних академічних спільнот до новоствореної організації.

Активізація роботи з залучення до МКІН потенційно зацікавлених у діяльності форумів держав сприяла зростанню чисельності представлених на заході делегацій та розширенню «традиційного» переліку країн-лідерів за кількістю обраних учасників. Як і в попередні роки, стабільно високим залишився рівень репрезентації історичних співтовариств держави-приймаючої сторони, Франції, Великобританії, Італії та США, крім того, до переліку найбільш активних учасників долучилися країни Скандинавії, Бенілюксу та Центрально-Східної Європи. Особливе місце серед представлених на конгресі делегацій посіли реінтегровані до наукового співтовариства вчені з Центральних Держав і СРСР. Можливість та доцільність їхньої присутності на заході стала предметом гострих дискусій між науковцями з країн Західної

¹ Leland W. G. The International Congress of Historical Sciences, Held at Brussels // The American Historical Review. 1923. Vol. 28. № 4. P. 655.

Європи та організаторами заходу і була остаточно легітимізована відповідною вимогою Меморіального фонду Лори Спелман Рокфеллер, який надав суттєву фінансову підтримку для проведення форуму в Осло¹.

Церемонія відкриття конгресу відбувалася у приміщенні актової зали Університету Осло і проходила у присутності короля Норвегії Хокона VII. Ключовою відмінністю урочистої сесії даного форуму від засідань попередніх років стала відмова від практики заслуховування однієї пленарної доповіді, присвяченої нагальним викликам сучасної історичної науки, на противагу презентації результатів шести досліджень, не пов'язаних між собою за хронологією та тематикою. Така модель побудови програми мала продемонструвати здобутки розвитку історіографії у різних країнах і засвідчити необхідність посилення кооперації між спеціалістами з різних напрямків історичних студій. Ключове місце у програмі сесії, з огляду на специфіку міжнародно-політичної ситуації у світі та інтегративну місію конгресу, було приділено виступу Г. Кута, присвяченому проблемам функціонування національної ідеї у сучасному світі².

Діяльність форуму відбувалася в рамках 15 тематико-хронологічних секцій. Відмова від практики поділу засідань на підсекції зумовила суттєве збільшення кількості запропонованих для обговорення доповідей і ущільнення регламенту роботи сесій за рахунок скорочення часу на дискусії, що сприяло зменшенню ефективності обговорень. Синхронізація графіку проведення засідань суттєво ускладнювала формування індивідуальної програми присутності на конгресі для істориків, одночасно зацікавлених у роботі кількох секцій. Максимальна кількість засідань, проведених однією секцією, становила 7 сесій загальною тривалістю у 21 годину³.

Як і під час попередніх заходів, учасникам форуму було запропоновано доволі різноманітну культурну програму, що передбачала урочистий прийом у

¹ 6th International Congress of Historical Sciences Oslo 1928. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-london-2-2/> (дата звернення: 23.06.2024).

² Минц И. Марксисты на исторической неделе в Берлине и 6-м международном конгрессе историков в Осло // Историк-марксист. 1928. № 9. С. 90-91.

³ Martin O. Le Congrès Historique d'Oslo // Revue historique de droit français et étranger. 1928. Vol. 7. P. 441-460.

будівлі муніципалітету Осло, відвідування спеціально організованого для гостей міста спектаклю за п'єсою Г. Ібсена, екскурсії до м. Тронхейм, Молде та Берген, парку Екерберг, огляд численних фйордів і льодовиків. Широкий перелік запропонованих організаційним комітетом варіантів проведення дозволяв сприяти створенню неформальної атмосфери спілкування вчених з різних країн та нормалізації відносин між ними¹.

Заключне засідання конгресу відбулося у форматі презентації п'яти пленарних доповідей істориків з Австрії, СРСР, Польщі, Румунії та Великобританії. Надання радянській та австрійській делегаціям права виступу на церемонії закриття форуму являло собою символічний акт їхньої інклюзії до наукового співтовариства істориків як повноцінних членів та було розцінено сучасниками як прояв впливу «духу Локарно» на проведення заходу². Місцем наступної зустрічі науковців, згідно з досягнутою під час попереднього конгресу домовленістю, мала стати Варшава.

Діяльність форуму істориків в Осло засвідчила ефективність обраної МКІН стратегії подолання впливу післявоєнної міжнародної напруженості на функціонування наукового співтовариства істориків та інтеграції до нього «виключених» через геополітичні обставини національних академічних спільнот. Втім, попри успішність реалізації міжнародно-наукової місії даного заходу, робота конгресу продемонструвала існування гострого конфлікту між представниками т.з. «радянської» та «російської» («емігрантської») історіографій, які входили до складу делегацій інших країн, та сприяла розгортанню антагонізму між т. з. «марксистською» та «західною» історичною наукою³. Відсутність адекватної реакції організаторів форуму на конфліктну ситуацію, що склалася, продемонструвала академічному співтовариству необхідність пошуку механізмів протидії впливу ідеологічних факторів на діяльність конгресів.

¹ Martin O. Le Congrès Historique d'Oslo // *Revue historique de droit français et étranger*. 1928. Vol. 7. P. 441-460.

² 6th International Congress of Historical Sciences Oslo 1928. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-london-2-2/> (дата звернення: 23.06.2024).

³ Минц И. Марксисты на исторической неделе в Берлине и 6-м международном конгрессе историков в Осло // *Историк-марксист*. 1928. № 9. С. 90-96.

Початок підготовки до форуму істориків у Варшаві ознаменувався проведенням міжконгресового засідання Міжнародного комітету історичних наук, що проходило у Венеції з 6 по 10 травня 1929 р. Специфіка внутрішньополітичної ситуації в Італії закономірно вплинула на загальну атмосферу роботи сесій, набула відображення в активному апелюванні організаторів заходу до положень фашистської ідеології та зумовила загострення закладеного під час конгресу в Осло конфлікту між представниками т. з. «профашистської», «західної» та «радянської» історичної науки. Найбільшої гостроти даний антагонізм набув під час роботи комісії з питань викладання історії і ледве не став причиною її розпуску та подальшого виключення зі складу МКІН через неможливість забезпечення академічного характеру дискусії щодо примату національних інтересів чи загальнолюдських цінностей при вивченні історії у школах¹. Усвідомлення світовим науковим співтовариством деструктивності впливу ідеологічних конфліктів на розвиток історіографії, а також початок репресій проти вчених в Італії та СРСР зумовили прийняття під час заходу у Венеції Декларації про загальний осуд порушень академічної свободи².

VII Міжнародний конгрес істориків відбувся 21-27 серпня 1933 рр. у м. Варшава та мав на меті поглиблення інтеграції академічних спільнот т. з. «малих» держав Центрально-Східної Європи до світового наукового співтовариства. Вибір Польщі в якості приймаючої країни форуму був розцінений місцевим політичним керівництвом як додаткова можливість легітимації польської незалежності в очах світової громадськості шляхом активного апелювання до тяглості державотворчих традицій. Усвідомлення представниками організаційного комітету конгресу політико-ідеологічної місії заходу зумовило домінування у його програмі доповідей, присвячених

¹ Фридлянд Ц. Третья сессия интернационального комитета исторических наук // Историк-марксист. 1929. №13. С. 269-275.

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

проблемам історії Польщі (понад 170 доповідей з представлених 327)¹. Такий стан речей викликав доволі різку критику роботи конгресу з боку його іноземних учасників та сприяв утвердженню в історіографії тези про національно-орієнтований характер даного форуму².

Незважаючи на загострення міжнародно-політичної ситуації у світі, розгортання Великої депресії та доволі конфліктну атмосферу попередньої зустрічі науковців під час засідання Міжнародного комітету історичних наук у Венеції, загальна кількість присутніх на конгресі вчених та репрезентованих ними країн залишилася на рівні форуму в Осло (970 осіб з 35 країн)³, стабільно високою була чисельність делегацій істориків з приймаючої країни та провідних держав Західної Європи. Відповідність Варшавського форуму тенденціям попередніх років засвідчила ефективність діяльності МКІН як координуючого органу, що забезпечує взаємодію між національними комітетами істориків з усього світу.

Церемонія відкриття конгресу відбувалася в головній аудиторії Варшавського політехнічного університету і проходила в присутності президента Польщі І. Мосцицького, польського прем'єр-міністра Я. Єнджеєвича та маршала Польщі Ю. Пілсудського. Організаційний комітет заходу підтримав закладений під час форуму в Осло курс на відмову від практики заслуховування пленарних доповідей, присвячених актуальним проблемам сучасної світової історіографії, та запропонував учасникам урочистої сесії ознайомитися з результатами дослідження еволюції принципів влади і свободи в історії, представленого Т. Кутшебою⁴.

Діяльність Міжнародного конгресу істориків у Варшаві ознаменувалася спробою синтезу тематико-хронологічного та проблемного підходів при організації секцій та розширенням їхньої мережі до 28 засідань за рахунок

¹ 7th International Congress of Historical Sciences Warsaw 1933. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-7th-congress-in-warsaw/> (дата звернення: 23.06.2024).

² Лукин Н. М. VII Международный исторический конгресс в Варшаве // Историк – марксист. 1933. № 5. С. 121-124.

³ Coville A. Compte rendu du Congrès International des Sciences historiques de Varsovie du 21 au 27 août 1933 // Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. 1933. № 77-4. P. 392-395.

⁴ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

проведення 13 окремих вузькоспеціалізованих сесій спеціальними комісіями МКІН. Синхронність роботи «хронологічних», «тематичних» і «спеціальних» засідань, попри розташування місць їхнього проведення у пішій доступності, фактично унеможливила одночасну присутність вчених на переважній більшості сесій, присвячених обговоренню подібної проблематики, ускладнювала формування ними індивідуальної програми перебування на форумі і стала ключовим недоліком організації заходу, що відзначався його учасниками з різних країн. Усвідомлення організаторами конгресу перспективності імплементації проблемного підходу як альтернативи традиційній тематико-хронологічній моделі формування програми заходу дозволяє констатувати поглиблення спеціалізації історичного знання та позначення курсу на міждисциплінарність історичних досліджень¹.

На відміну від програми роботи засідань, культурна програма конгресу відзначалася високим рівнем планування та логістичної узгодженості. Усвідомлення організаторами заходу значного потенціалу форуму як можливості презентації традицій польського державотворення зумовило активне залучення до процесу підготовки зустрічі науковців мережі музеїв, архівів та бібліотек Варшави. Надання учасникам конгресу пільгових умов користування залізничним транспортом дозволило організувати виїзні екскурсії до Кракова, що передбачали візити до Вавелю, Національного музею та музею Чарторийських, а також огляд соляних шахт Велички. Вибір Кракова в якості місця проведення заключної сесії форуму зумовив активну участь істориків з усього світу у виїзних заходах та був розцінений делегатами з багатьох країн як перспективний досвід само презентації приймаючої країни, що може бути успішно імплементований при формуванні програм роботи майбутніх конгресів².

¹ Martin O. Le Congrès Historique de Varsovie // *Revue historique de droit français et étranger*. 1933. Vol. 12. № 3. P. 525-544.

² Coornaert E., Préclin E. Le VIIe Congrès international des Sciences historiques // *Revue d'histoire moderne*. 1934. T. 9. № 12. P. 149-150.

VIII Міжнародний конгрес історичних наук, згідно з попередньою домовленістю, відбувся 28 серпня – 4 вересня 1938 р. у м. Цюрих. Загострення світової геополітичної ситуації, пов'язане з розгортанням політики «умиротворення агресора» та поступовим крахом Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин призвело до бойкотування роботи форуму рядом країн і зумовило скорочення кількості делегатів до 770 осіб – показника, що востаннє був досягнутий під час зустрічі науковців у Брюсселі у 1923 р. Ігнорування академічною спільнотою радянських істориків запрошення до участі у роботі конгресу було пов'язано з призупиненням у 1920-х рр. дипломатичних відносин між СРСР і Швейцарією¹.

Діяльність форуму ознаменувалася рядом суттєвих змін в організації заходу. Специфіка геополітичної ситуації у світі та пов'язана з нею необхідність мінімізації потенційних ідеологічних конфліктів між істориками з усього світу зумовили прийняття організаційним комітетом рішення про відмову не лише від практики проведення урочистих засідань, але й від ідеї презентації провідними науковцями результатів досліджень у ході пленарних сесій. Суттєва критика принципів роботи Варшавського конгресу, пов'язана передовсім з обмеженістю можливостей вибору засідань для відвідування через одночасне проведення великої кількості тематично близьких сесій сприяла оптимізації програми заходу шляхом скорочення кількості секцій з 28 до 15 та регламентації таймінгу їхньої роботи. Усі засідання, орієнтовані на широке коло істориків, незалежно від спеціалізації, були проведені в рамках т. з. «ранкових» сесій, що мали більшу тривалість, і, відповідно, більше можливостей для організації дискусій; вузькоспеціалізовані засідання було винесено на т. з. короткотривалі «денні» сесії, що передбачали лаконічну презентацію заздалегідь опублікованих результатів досліджень з подальшим обговоренням питань, що виникли в аудиторії².

¹ 8th International Congress of Historical Sciences Zurich 1938. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-zurich/>

² Leland W. G. The Congress of Historical Sciences at Zurich // The American Historical Review. 1939. Vol. 44. № 2. P. 290-293.

Скорочення мережі секцій відбувалося за рахунок виключення з програми форуму засідань, ініційованих афілійованими комісіями та комітетами МКІН і призвело до відмови від практики організації проблемних сесій на противагу поверненню до тематико-хронологічного підходу при формуванні програми. Обмеження хронологічних рамок запропонованих для обговорення доповідей початком Першої світової війни сприяло зростанню продуктивності роботи засідань і дозволило зменшити вплив геополітичної ситуації на діяльність конгресу¹.

Проведення IX Міжнародного конгресу історичних наук було заплановано на 1943 р. Згідно з рішенням Генеральної Асамблеї МКІН, що відбулася у Празі у травні 1939 р²., місцем проведення наступної зустрічі науковців мало стати місто Вашингтон. Вибір США в якості приймаючої сторони був обумовлений визнанням світовим науковим співтовариством внеску академічної спільноти американських істориків у розвиток традиції проведення конгресів істориків та визначної ролі Американської історичної асоціації у становленні Міжнародного комітету історичних наук. Втім, початок Другої світової війни відтермінував проведення конгресу на 1945 р., коли новим місцем зустрічі науковців було обрано м. Париж.

Таким чином, діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1920-1930-ті рр. ознаменувалася спробою пошуків механізмів забезпечення ефективної комунікації між істориками в умовах геополітичної нестабільності міжвоєнного періоду. Заснування Міжнародного комітету історичних наук як органу, що координує роботу національних комітетів, та його активна робота, спрямована на розширення мережі фахового наукового співтовариства за рахунок інтеграції нових країн-членів чи реінтеграції держав, які через ідеологічні фактори не були представлені на перших повоєнних конгресах, засвідчили визнання світовою академічною спільнотою деструктивності

¹ 8th International Congress of Historical Sciences Zurich 1938. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-zurich/>

² Leland W. G. The Congress of Historical Sciences at Zurich // The American Historical Review. 1939. Vol. 44. № 2. P. 293.

впливів політичних факторів на розвиток науки та необхідності посилення кооперації вчених для вирішення нагальних проблем сучасної історіографії.

Усвідомлення представниками МКІН необхідності пошуку оптимального формату проведення заходів, що мав би сприяти зростанню продуктивності обговорень, і, водночас, дозволив би мінімізувати конфліктні ситуації між учасниками з усього світу, зумовило модернізацію моделі організації засідань (поєднання тематико-хронологічного та проблемного підходів до виокремлення секцій, розширення їхньої мережі за рахунок залучення до формування програми міжнародних комісій та комітетів тощо) та переосмислення принципів підготовки пленарних сесій та культурної програми. Зазначене вище дозволяє визначити діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1920-1930-ті рр. як період організаційного оформлення даної форми наукової комунікації.

2.3. Вплив «холодної війни» (1950-1980-ті рр.)

Відновлення практики скликання Міжнародних конгресів історичних наук стало можливим після завершення Другої світової війни та відбувалося в умовах розгортання глобального протистояння між СРСР та США. Специфіка геополітичної ситуації у світі, що склалася в період “холодної війни”, зумовила пріоритетність пошуку механізмів зменшення впливу ідеологічних протиріч на роботу форумів.

Проблема відродження традиції скликання міжнародних форумів істориків як найбільшого майданчику для фахової комунікації вчених вперше була винесена на обговорення представниками світового наукового співтовариства під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН, що проходило у квітні 1948 р. у Парижі. Визнання академічною спільнотою необхідності відновлення мережі контактів між національними співтовариствами істориків і посилення кооперації між дослідниками, які працюють над вивченням спільної проблематики, сприяло ухваленню рішення про призначення IX Міжнародного конгресу історичних наук на 1950 р. Попри попередні домовленості, досягнуті під час форуму у Цюриху, місцем проведення заходу було визначено м. Париж. Вибір Франції в якості приймаючої сторони був зумовлений спробою апелювання до витоків історії даної форми наукової комунікації та готовністю французького національного комітету істориків узяти на себе відповідні організаційні та фінансові зобов'язання¹.

IX Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 28 серпня – 3 вересня 1950 р. і проходив на базі штаб-квартири ЮНЕСКО. Попри складність геополітичної ситуації у світі та тривалість перерви у практиці проведення даних заходів, участь у роботі форуму взяли 1126 вчених з 30 країн. Суттєве зростання кількості учасників до рівня перших конгресів при збереженні характерної для міжвоєнного періоду кількості представлених на заході країн

¹ Heruday-Kielczewska M. 9th International Congress of Historical Sciences Paris 1950. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-london-2-2-2-2/> (дата звернення: 23.06.2024).

дозволяють простежити тенденцію до збільшення кількості делегацій вчених та засвідчують визнання світовою академічною спільнотою перспективності даних форумів як інструменту посилення міжнародної кооперації істориків. Ігнорування науковими співтовариствами СРСР та країн т. з. «соціалістичного блоку» запрошень до участі у роботі конгресу дозволяє констатувати початок впливу «холодної війни» на організацію даних заходів¹.

Діяльність IX Міжнародного конгресу історичних наук ознаменувалася продовженням закладеного під час форуму у Цюриху курсу на модернізацію формату роботи засідань. Усвідомлення організаторами заходу неефективності практики формування програми за тематико-хронологічним принципом зумовило спробу впровадження дисциплінарного підходу до виокремлення секцій відповідно до провідних напрямків сучасної історичної науки. Тематичне розмаїття доповідей, представлених для обговорення в рамках семи секцій, та необхідність оптимізації таймінгу роботи засідань визначили необхідність організації 28 підсекційних сесій, виокремлених за хронологічним принципом (в рамках кожної секції діяли підсекції «Передісторія та давня історія», «Історія Середніх віків», «Нова історія до 1914 р.», «Новітня історія у 1914-1939 рр.»)². Така система роботи конгресу відображає загальну тенденцію поглиблення спеціалізації історичного знання й активний розвиток нових напрямків історичних студій.

Як і під час попередніх заходів, кожен учасник зустрічі науковців мав можливість попереднього планування індивідуальної програми візиту. Негативний досвід організації роботи секцій під час конгресу істориків у Варшаві зумовив продовження започаткованої під час форуму у Цюриху практики проведення довготривалих «ранкових» та короткотривалих «денних» сесій. Модернізація принципів формування програми заходу зумовила необхідність адаптації структури сесій до нового формату і призвела до зміни фокусу «ранкових» сесій на обговорення т. з. «головних доповідей», тексти

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 17.01.2024).

² IXe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1948. № 107-1. P. 98-100.

яких були опубліковано заздалегідь та розіслано учасникам за три місяці до початку роботи конгресу, та переорієнтування «денних» сесій на презентацію т. з. «звичайних» досліджень¹.

Таким чином, відродження практики скликання Міжнародних конгресів історичних наук ознаменувалося збереженням інтересу світової академічної спільноти до даних заходів як до майданчика для ефективної наукової комунікації та сприяло активізації міжнародної кооперації вчених. Специфіка організаційних новацій, привнесених у роботу Паризького форуму, дозволяє констатувати продовження реалізації закладеного під час форуму у Цюриху курсу на модернізацію даних заходів відповідно до сучасних тенденцій розвитку історіографії і засвідчує поглиблення дисциплінарної спеціалізації історичного знання у світі.

Місце та час проведення X Міжнародного конгресу історичних наук було визначено під час сесії Генеральної Асамблеї МКІН у Брюсселі у червні 1952 р. Спираючись на традиції організації даних форумів та констатуючи потенціал даних заходів як інструменту консолідації наукового співтовариства для «подолання минулого», керівництво МКІН підтримало ініціативу італійського національного комітету істориків про скликання конгресу у Римі. Визнання світовою академічною спільнотою необхідності відновлення сталої періодичності проведення заходів зумовило призначення найближчої зустрічі науковців на 4-11 вересня 1955 р². З огляду на це, час, відведений національним комітетам істориків на формування переліку тематичних пропозицій для обговорення на форумі, було обмежено до травня 1953 р.; міжнародні комісії та організації, які планували провести власні тематичні сесії, мали надати орієнтовні варіанти програм до червня 1954 р.

Ключовим здобутком, привнесеним до практики організації роботи конгресів під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Брюсселі, стало ухвалення рішення про неможливість публікації або презентації на форумі

¹ Francois M. Le IXe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1951. № 109-2. P. 302.

² Xe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1953. № 111. P. 357.

результатів досліджень, запропонованих істориками, які не є членами національного комітету країни, яку вони представляють, або відповідного міжнародного комітету чи комісії¹. Такий стан речей зумовив перетворення даних заходів на «елітарну» форму наукової комунікації та сприяв суттєвому зростанню ролі мережі організацій МКІН як органів координації роботи вчених на національному та міжнародному рівнях.

Попри обмеження доступу до роботи конгресів осіб, які не є членами організацій МКІН, рівень явки вчених на форум у Римі та репрезентації ними національних комітетів власних країн відповідав тенденціям попередньої зустрічі істориків у Парижі. Серед 1500 учасників з 34 країн, представлених на заході, вперше в історії даної форми наукової комунікації найбільш чисельною виявилася делегація країни, що не є приймаючою стороною (320 науковців Франції на противагу 308 вченим з Італії)². Такий стан речей засвідчує домінування впливу французької історичної школи на розвиток світової історіографії середини ХХ ст. і дозволяє констатувати посилення міжнародної кооперації вчених внаслідок визнання світовим науковим співтовариством потенціалу даних форумів для обговорення нагальних наукових проблем.

Незважаючи на початок «холодної війни» і наростання протиріч між СРСР і країнами Заходу, вперше з 1933 р. участь у роботі конгресу взяла делегація радянських істориків. Присутність делегації вчених з Радянського Союзу та країн т. з. «соціалістичного табору» стала можливою завдяки переходу політичного керівництва СРСР до політики лібералізації суспільно-політичного життя та визначала необхідність створення організаторами заходу умов для контролю забезпечення методологічного плюралізму під час роботи секцій³.

Діяльність Х Міжнародного конгресу історичних наук ознаменувалася радикальною зміною підходів до організації даних заходів. Відродження

¹ Xe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1953. № 111. P. 357-359.

² Mariani A. 10th International Congress of Historical Sciences Rome 1955. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/10th-congress-in-rome/> (дата звернення: 23.06.2024).

³ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 17.01.2024).

практики проведення урочистих сесій із запрошенням до участі в їх роботі почесних гостей, у тому числі представників політичних кіл приймаючої країни (міністр освіти Італії П. Россі та ін.) засвідчило визнання керівництвом МКІН та італійським національним комітетом істориків потенціалу форумів для пришвидшення реінтеграції країни до світового наукового співтовариства та відновлення її позитивного іміджу в очах громадськості¹. Підготовка для учасників конгресу широкої культурної програми, спрямованої на актуалізацію археологічної спадщини Італії (екскурсії до музеїв і художніх галерей Риму, відвідування Помпеїв, Геркуланума, Амальфі, Пестуму, Равенни, Венеції та ін.) відображала намагання організаторів форуму «подолати» нещодавнє минуле шляхом його «витіснення» на маргінес уваги присутніх і мала сприяти створенню атмосфери неформальної комунікації та зменшенню ідеологічної напруженості між делегатами з різних країн².

Ключові новації, привнесені в роботу конгресів під час зустрічі науковців у Римі, стосувалися зміни принципів формування програми дискусій. Активізація досліджень у сфері філософії історії, спрямованих на осмислення історичної темпоральності, зумовила відмову від запропонованих під час попередніх форумів дисциплінарного та проблемного підходів на противагу хронологічному принципу формування секцій та скорочення їхньої мережі до 5 (4 хронологічні секції, присвячені обговоренню проблем окремих періодів історії людства, та секція з проблем методології)³. Визнання організаторами конгресу обмеженості можливостей формату заходу для презентації досягнень сучасної світової історіографії зумовило започаткування практики проведення виставки наукової літератури, що репрезентує останні досягнення розвитку історіографії в представлених на форумі країнах⁴.

Незважаючи на розгортання «холодної війни» та пов'язану з ним можливість гострої ідеологічної полеміки між представниками т. з.

¹ Международный конгресс историков // Вопросы истории. 1955. № 10. С. 179-180.

² X^e congrès international des sciences historiques (Rome. 4-11 Septembre 1955) // Annales du Midi. 1954. № 66-27. P. 313-314.

³ Xe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1953. № 111. P. 357-359.

⁴ Международный конгресс историков // Вопросы истории. 1955. № 10. С. 179.

«радянської» та «західної» науки, зустріч науковців мала доволі продуктивний характер і ознаменувалася відсутністю гострих конфліктів між учасниками з різних делегацій. Успішність реінтеграції СРСР до мережі країн-учасниць конгресів засвідчує визнання організаторами форуму російської мови шостою робочою мовою даних заходів (нарівні з англійською, французькою, німецькою, італійською та іспанською мовами) та ухвалення рішення про проведення найближчого засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Ленінграді у 1957 р.¹.

Скликання XI Міжнародного конгресу історичних наук було заплановано на серпень 1960 р., місцем його проведення мав стати Стокгольм. Вибір Швеції в якості країни-приймаючої сторони був зумовленим її нейтральним статусом у «холодній війні» та можливістю забезпечення шведським національним комітетом різноманітної культурної програми для учасників заходу. Рішеннями засідання Бюро МКІН у Мадриді (1956 р.) та Генеральної Асамблеї МКІН у Ленінграді (1957 р.) було визначено необхідність збереження принципів організації форуму, реалізованих під час попереднього форуму у Римі².

Незважаючи на загострення геополітичної ситуації в світі, участь у роботі Стокгольмського конгресу взяла рекордна кількість вчених – понад 2 тис. осіб з понад 2500 попередньо зареєстрованих для участі. Такий стан речей був зумовлений як збільшенням чисельності делегацій найбільш активних країн-учасниць форумів (Франція, Великобританія, Німеччина, США, СРСР, держави Скандинавії тощо), так і розширенням мережі МКІН з 34 до 50 країн-членів за рахунок інтеграції до неї держав Південно-Східної Азії та Африки, що нещодавно здобули незалежність внаслідок розгортання деколонізаційних процесів³.

Урочисте відкриття конгресу відбулося 21 серпня 1960 р. і проходило у великій Концертній залі Стокгольму. Вибір в якості місця проведення заходу

¹ Международный конгресс историков // Вопросы истории. 1955. № 10. С. 180.

² Östling J. 11th International Congress of Historical Sciences In Stockholm 1960. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-stockholm/> (дата звернення: 23.06.2024).

³ Östling J. 11th International Congress of Historical Sciences In Stockholm 1960. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-stockholm/> (дата звернення: 23.06.2024).

приміщення, де традиційно відбувається церемонія нагородження лауреатів Нобелівської премії, та присутність на сесії таких почесних гостей як міністр освіти та культів Р. Еденманн і голова муніципалітету Стокгольма К. Андерсен засвідчили усвідомлення політичними силами приймаючої країни непересічного значення форуму для розвитку світової науки¹. Залучення широкої мережі установ та інституцій до підготовки різноманітної культурної програми (урочисті прийом делегатів королем Швеції Густавом VI Адольфом та муніципалітетом Стокгольму, фольклорний вечір з вар'єте у «Скансені», екскурсії на о. Мелар, до Вісбю, Даларни, Вермланду, Гетерборгу та Лапландії), спрямованої на актуалізацію самобутності культурної спадщини Скандинавії, дозволяє констатувати визнання організаторами конгресу потенціалу даної події для формування позитивного міжнародно-політичного та культурно-туристичного іміджу країни².

Робота форуму ознаменувалася рядом організаційних проблем, що сприяли подальшій модернізації даної форми наукової комунікації. Суттєве зростання кількості учасників заходу при збереженні започаткованого під час конгресу в Римі хронологічного принципу секційного поділу актуалізувало проблему організації продуктивної роботи засідань. Невідповідність кількості запропонованих для обговорення доповідей регламенту проведення сесій призвела до скорочення тривалості дискусій та визначила формальний характер переважної більшості обговорень. Усвідомлення організаторами форуму даної проблеми зумовило ініціювання під час конгресового засідання Генеральної Асамблеї МКІН обговорення можливості відмови від практики презентації індивідуальних досліджень на противагу підготовці колективних доповідей під час наступних заходів³.

¹ XI Международный конгресс исторических наук в Стокгольме // Вопросы истории. 1960. № 12. С. 3-30.

² Harsin P. Le onzième Congrès international des Sciences historiques. (Stockholm, août 1960) // Bulletins de l'Académie Royale de Belgique Année. 1960. № 46. P. 682-683.

³ Таборанський С.П. Міжнародні конгреси історичних наук : зміни в організації та структурі роботи у другій половині XX століття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 104. С. 54-55.

Додатковою проблемою забезпечення ефективної комунікації під час засідань стало розширення переліку робочих мов зустрічі науковців за рахунок надання даного статусу російській мові. Активне використання учасниками форуму з країн т. з. «соціалістичного блоку» (понад 200 осіб) російської мови у виступах за відсутності їхнього супроводу перекладами створювало додаткові мовні бар'єри, було розцінено як прояв «партизанської ідеологічної атаки»¹, сприяло загостренню ідеологічного протистояння між державами-учасницями «холодної війни» та актуалізувало необхідність пошуку академічною спільнотою т. з. «універсальної», зрозумілої та доступної для вчених з усіх країн світу мови наукової комунікації². Визнання організаторами форуму необхідності мінімізації впливу мовних бар'єрів на роботу секцій зумовило прийняття під час конгресового засідання Генеральної Асамблеї МКІН рішення про скорочення термінів подання текстів і резюме доповідей до друку, підготовки та розсилки збірників матеріалів на противагу подовженню часу для попереднього ознайомлення й опрацювання запропонованих на обговорення досліджень, підготовлених іншими мовами³.

Таким чином, зустріч істориків у Стокгольмі засвідчила необхідність переосмислення принципів роботи конгресів та зумовила ініціювання дискусії про оптимальну модель організації даних заходів. Міжконгресові сесії Генеральної Асамблеї МКІН у Лондоні (1962 р.) та Токіо (1963 р.) стали майданчиком для пошуку консенсусу між прихильниками концепцій Х. Шмідта, який наголошував на доцільності ліквідації секційного поділу засідань, максимального скорочення кількості доповідей та побудови програми форуму навколо кількох наукових проблем, та П. Арсена, який апелював до необхідності збереження чинної моделі організації конгресів. За результатами полеміки керівництво МКІН прийняло рішення про повернення до тематико-

¹Östling J. 11th International Congress of Historical Sciences In Stockholm 1960. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-stockholm/> (дата звернення: 23.06.2024).

² Harsin P. Le onzième Congrès international des Sciences historiques. (Stockholm, août 1960) // Bulletins de l'Académie Royale de Belgique Année. 1960. № 46. P. 680-682.

³ Harsin P. Le onzième Congrès international des Sciences historiques. (Stockholm, août 1960) // Bulletins de l'Académie Royale de Belgique Année. 1960. № 46. P. 680-683.

хронологічного принципу організації роботи форуму, трансформацію існуючого секційного поділу (збереження кількості секцій при зміні їхньої структури та тематики), відмову від практики підготовки стислих індивідуальних виступів на противагу запровадженню т. з. колективних доповідей¹.

XII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 28 серпня – 5 вересня 1965 р. у Відні. Вибір місця проведення зустрічі науковців був зумовлений святкуванням 600-річного ювілею Віденського університету – одного з найстаріших вищих навчальних закладів Європи. Незважаючи на загострення міжнародно-політичного клімату у міжконгресовий період, участь у роботі форуму взяли 2500 вчених з 43 країн, що загалом відображало тенденції попередніх років². Як і під час форуму в Римі, країна-організатор заходу була репрезентована меншою кількістю учасників, ніж провідні країни Західної Європи – Франція, Великобританія та ФРН.

Церемонія відкриття конгресу проходила у приміщенні Віденської державної опери і ознаменувалася поверненням до практики презентації пленарних доповідей під час урочистих сесій. Виступи А. Лхоцького (Австрія) та К. Лепши (Польща), присвячені діяльності європейських університетів доби Пізнього Середньовіччя, сприяли створенню продуктивної атмосфери роботи форуму та засвідчили перспективність «комбінованої» моделі організації пленарних засідань³.

Згідно з оновленою концепцією організації діяльності конгресу, учасникам заходу було запропоновано взяти участь у роботі 4 секцій, розподілених на підсекційні засідання. Визнання керівництвом МКІН необхідності «ранжування» запропонованих для обговорення проблем зумовило запровадження секції з т. з. «головних тем», присвяченої

¹ Таборанський С.П. Міжнародні конгреси історичних наук : зміни в організації та структурі роботи у другій половині XX століття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 104. С. 54-55.

² 12th International Congress of Historical Sciences Vienna 1965. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-venna/> (дата звернення: 23.06.2024).

³ 12th International Congress of Historical Sciences Vienna 1965. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-venna/> (дата звернення: 23.06.2024).

обговоренню нагальних проблем сучасної історичної науки, потенційно цікавих для широкого кола вчених, незалежно від їхньої спеціалізації. Посилення фрагментації історичного знання в умовах зародження т. з. «нової історичної науки» та пов'язане з нею розширення мережі міжнародних комітетів визначили доцільність виокремлення секції «Комісії» з підсекційним поділом на засідання вузькоспеціалізованих міжнародних організацій. Розпад світової колоніальної системи й актуалізована ним необхідність забезпечення сприятливих умов для інтеграції вчених з країн т. з. «третього світу» до міжнародного академічного співтовариства сприяли появі секції «Історія континентів», спрямованої на обговорення проблем історії постколоніального світу.

Мережу секцій, що існували під час попередніх форумів у Римі та Стокгольмі (4 секції, присвячені проблемам окремих періодів історії людства, та секція з методології) було об'єднано в єдину секцію «Методологія та хронологічна історія» з поділом на 4 тематико-хронологічні підсекції, що неминуче призвело до скорочення кількості заявлених доповідей та часу для організації ефективної дискусії¹.

Визнаючи необхідність забезпечення умов для вибору учасниками заходу індивідуальної програми перебування на конгресі, роботу перших трьох секцій, орієнтованих на широке коло істориків, було заплановано у форматі «ранкових» сесій, в той час як вузькоспеціалізовані обговорення проблем методології та конкретно-історичної проблематики мали відбуватися ввечері.

Ключовими організаційними новаціями, що безпосередньо вплинули на перебіг дискусій, стало запровадження практики підготовки співдоповідей фахівцями з подібної проблематики, та поява інституту експертів, які фактично мали модерувати роботу сесій. Ідея спільного написання доповідей істориками з різних країн світу була покликана посилити міжнародну кооперацію вчених та засвідчити єдність сучасної історичної науки, проте не враховувала можливості

¹ Tableau définitif des thèmes de rapports retenus pour le XIIe congrès international des sciences historiques de Vienne en 1965 // Outre-Mers. Revue d'histoire. 1963. № 179. P. 275-280.

кардинальних розбіжностей в методологічних підходах, які використовують вчені. Реалізація даної ініціативи призвела до дезорганізації роботи засідань та посилення політико-ідеологічної конфронтації між науковцями з держав-учасниць «холодної війни», і зрештою була визнана як учасниками форуму, так і керівництвом МКІН як негативний досвід¹.

Запровадження інституту експертів передбачало відбір організаційним комітетом конгресу кандидатів на головування в роботі секції серед осіб, запропонованих національними комітетами істориків. Визнання керівництвом МКІН необхідності мінімізації впливу геополітичного протистояння на діяльність конгресу зумовила надання експертам права першочергового виступу під час сесій, що закріплювало за ним можливість визначати хід дискусій, запобігаючи їх переходу в ідеологічну площину, та сприяло підвищенню наукового рівня заходу².

Таким чином, форум у Відні ознаменувався поверненням до тематико-хронологічного підходу до організації заходу, модернізацією мережі секцій та принципів їх роботи відповідно до стану розвитку світової історичної науки та викликів геополітичної ситуації. Збереження переважної більшості новацій при розробці концепції наступного конгресу під час засідання Бюро МКІН у Будапешті (1966 р.) та Генеральної Асамблеї МКІН (1967 р.) дозволяє констатувати успішність «віденської» моделі організації зустрічі науковців. Ефективність зусиль МКІН, спрямованих на реінтеграцію істориків з СРСР до світового наукового співтовариства та зменшення впливу «холодної війни» на продуктивність дискусій засвідчує вибір академічною спільнотою м. Москви в якості місця проведення наступного конгресу, запланованого на 16-23 серпня 1970 р.

Незважаючи на події 1968 р. у Чехословаччині, які поставили під сумнів

¹ Таборанський С.П. Міжнародні конгреси історичних наук : зміни в організації та структурі роботи у другій половині XX століття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 104. С. 55.

² Таборанський С.П. Міжнародні конгреси історичних наук : зміни в організації та структурі роботи у другій половині XX століття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 104. С. 55.

можливість та доцільність проведення заходу у Москві, XIII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся в заплановані терміни в заздалегідь визначеному місці та став наймасштабнішим форумом в історії даної форми наукової комунікації, зібравши 3307 делегатів з 50 країн. Майже третину учасників (1283 особи) становили вчені з СРСР, традиційно високим був рівень репрезентації національних комітетів істориків США, Франції та ФРН. Ігнорування форуму академічною спільнотою Великобританії стало проявом політичного протесту країни проти дій СРСР у ході “Празької весни”, але не набуло підтримки іншими державами т. з. “західного світу”¹.

Церемонія відкриття форуму проходила у приміщенні Палацу конгресів і поєднувала урочисті виступи запрошених гостей з пленарною доповіддю. Участь у роботі сесії Генерального секретаря ООН У Тана та Голови Ради Міністрів СРСР О. М. Косигіна засвідчила виняткове значення даного заходу як для приймаючої сторони, так і для світової історичної науки загалом. Вибір в якості теми урочистої лекції проблеми “Ленін та історія” (доповідач - Є. Жуков), приуроченої до 100-річчя В. І. Леніна, був спрямований на демонстрацію досягнень т. з. “марксистсько-ленінської” науки серед істориків з країн - антагоністів СРСР у “холодній війні”².

Як і під час попередніх конгресів, програма зустрічі науковців була сформована на основі тематико-хронологічного підходу з домінуванням хронологічного компоненту. Учасникам заходу було запропоновано взяти участь у роботі 8 секцій, присвячених “головним темам”, проблемам вивчення окремих періодів історії людства та історії континентів, методології історичних студій, презентації результатів роботи спеціалізованих міжнародних комітетів та комісій за міжконгресовий період. Успішність практики “ранжування тем” під час попереднього форуму у Відні визначила доцільність збереження формату “головних тем” і масштабування досвіду організації таких засідань на

¹ Губер А.А. XIII Международный конгресс исторических наук в Москве (некоторые итоги и перспективы) // Вопросы истории. 1971. № 6. С. 3.

² Weber E. Innocents abroad: The XIII International Congress of Historical Sciences // Journal of Contemporary History. 1971. Vol. 6. № 2. P. 87-88.

рівні окремих секцій, у тому числі відновлених секцій з методології та проблем вивчення окремих періодів історії. Позитивний вплив функціонування інституту експертів на зростання продуктивності дискусій зумовив впровадження механізму “експертизи” в роботу усіх сесій, присвячених обговоренню “головних тем”. Збереження секції “Історії континентів” засвідчило визнання організаторами заходу пріоритетності реалізації курсу на інтеграцію академічних спільнот істориків з країн т. з. “третього світу” до мережі національних комітетів МКІН¹.

Організація роботи сесій ознаменувалася впровадженням ряду принципових новацій. Широкий перелік питань, винесених на порядок денний в рамках сесій формату “головних тем”, зумовив необхідність виокремлення спеціального дня роботи конгресу для їхнього обговорення. Вибір в якості часу проведення “головних тем” першого дня діяльності конгресу мав сприяти створенню продуктивної атмосфери наукової комунікації й усвідомленню дослідниками різних аспектів минулого необхідності кооперації зусиль для вирішення нагальних проблем сучасної світової історіографії. “Головні теми”, передбачені програмою роботи інших секцій, мали розглядатися під час т. з. “ранкових сесій”, в той час як т. з. “денні сесії” були присвячені обговоренню т. з. “звичайних” доповідей, повні тексти переважної більшості яких були опубліковані заздалегідь і розіслані зареєстрованим делегатам².

Безпрецедентність проведення форуму істориків всесвітнього значення на теренах СРСР та визнання організаторами заходу його потенціалу для формування позитивного іміджу держави визначили необхідність підготовки різноманітної та насиченої культурної програми для гостей з різних країн світу. Учасникам конгресу було запропоновано переглянути вистави Великого театру, взяти участь в екскурсіях галереями, музеями та храмами Москви, відвідати Ленінград, Володимир, Суздаль та Ясну Поляну. Безкоштовний характер

¹ Губер А.А. XIII Международный конгресс исторических наук в Москве (Москва, 16-23 августа 1970 г.) // Вопросы истории. 1970. № 3. С. 3-17.

² 13th International Congress of Historical Sciences Moscow 1970. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-moscow/> (дата звернення: 23.06.2024).

переважної більшості заходів і забезпечення їх учасників засобами синхронного перекладу російською, англійською та французькою мовами сприяли активізації інтересу іноземних делегатів до культурної спадщини країни-приймаючої сторони¹.

Таким чином, діяльність Московського конгресу створила прецедент організації ефективної наукової комунікації між представниками різних ідеологічних таборів при скликанні форуму в країні - одній з основних учасниць “холодної війни”. Успішність практики обмеження впливу геополітичних факторів на проведення заходу створила передумови для ухвалення керівництвом МКІН пропозиції США щодо організації наступної зустрічі вчених у м. Сан-Франциско.

XIV Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 22-29 серпня 1975 р. і був приурочений до святкування 200-річчя Американської революції. Форум істориків у Сан-Франциско став першим заходом в історії даної форми наукової комунікації, що відбувся за межами континентальної Європи та зібрав понад 1400 фахівців з понад 70 країн світу.² Суттєве зменшення кількості учасників було зумовлено скороченням чисельності делегацій найбільш активних національних комітетів (вчені з США, СРСР, Франція, ФРН та ін.), що відбулося передовсім через ліквідацію секції “Історії континентів”. Значне розширення мережі репрезентованих на заході країн було зумовлено інтеграцією до МКІН академічних спільнот вчених з країн т. з. “третього світу”, зокрема з Тропічної Африки та Латинської Америки³.

Програма форуму передбачала збереження тематико-хронологічного підходу до організації сесій з домінуванням хронологічного компоненту. Констатація світовим науковим співтовариством відповідності мережі секцій, що існували під час Московського конгресу, стану розвитку сучасної

¹ Weber E. Innocents abroad: The XIII International Congress of Historical Sciences // Journal of Contemporary History. 1971. Vol. 6. № 2. P. 99.

² 14th International Congress of Historical Sciences San Francisco 1975. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-lsan-francisco/> (дата звернення: 23.06.2024).

³ 14th International Congress of Historical Sciences San Francisco 1975. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-4th-congress-in-lsan-francisco/> (дата звернення: 23.06.2024).

історичної науки та успішності впровадження в їх роботу принципів “експертизи” та “ранжування” тематики зумовила визнання учасниками Генеральної Асамблеї МКІН у Дубліні (1971 р.) необхідності збереження даних новацій під час підготовки до заходу у Сан-Франциско.

Незважаючи на використання ефективних практик організації засідань, робота форуму ознаменувалася рядом проблем, що суттєво впливали на продуктивність дискусій між ученими з усього світу. Невчасна розсилка учасникам заходу друкованих матеріалів доповідей зумовила обмеження часу на ознайомлення з текстами виступів і визначила необхідність зачитування значної кількості текстів, що не було передбачено регламентом конгресу. Відсутність перекладацького супроводу виступів і пов’язані з цим мовні бар’єри ускладнювали організацію продуктивної дискусії та сприяли обмеженню кола осіб, які могли брати участь в обговоренні кожної конкретної доповіді¹.

Суттєвий вплив на діяльність конгресу мало розгортання “холодної війни” та вибір США в якості приймаючої сторони. Незважаючи на наявність інституту експертів, діяльність яких була спрямована на модерацію перебігу засідань, робота секцій ознаменувалася суттєвим впливом політико-ідеологічної конфронтації на зміст полеміки, що сприяло виникненню конфліктних ситуацій між учасниками. Відверто провокативний антикомуністичний характер заключної сесії конгресу, присвяченої презентації пленарної доповіді Д. Ландеса на тему “Де закутий Прометей?” зумовив відкритий конфлікт між представниками національних комітетів істориків СРСР та США, який ледве не поставив під загрозу подальше існування даної форми наукової комунікації². Втім, інцидент було вичерпано під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН, а місцем проведення наступного форуму істориків було обрано м. Бухарест.

¹ Joughin J. International Congress of the Historical Sciences // *European Labor and Working Class History*. 1975. № 8. P. 3-4.

² Сахаров А. М., Хромов С. С. XIV Международный конгресс исторических наук // *Вопросы истории*. 1976. № 3. С. 31.

XV Міжнародний конгрес істориків у Бухаресті відбувся 10-17 серпня 1980 р. і був приурочений до святкування “2050-річчя від дня заснування централізованої та незалежної дакійської держави під владою Бурбесті”¹. Незважаючи на загострення геополітичної ситуації у світі, зумовлене початком війни в Афганістані, участь у роботі форуму взяли 2400 вчених з 67 країн. Суттєве зростання кількості присутніх на заході вчених відбувалося за рахунок розширення делегацій з країн т. з. ”соціалістичного табору”, зокрема Болгарії, Угорщини та Польщі².

Урочисте відкриття форуму, організованого під патронатом президента Румунії, відбулося у приміщенні Палацу парламенту в присутності представника ООН В. Штепанека. Програма урочистої церемонії передбачала оголошення тексту вітального звернення Н. Чаушеску та пленарну доповідь К. Ердманна, що була присвячена проблемам екуменізації наукової комунікації істориків і являла собою спробу рефлексії голови МКІН щодо досягнень, проблем та перспектив діяльності Міжнародних конгресів історичних наук³. Зв’язок вибору місця проведення заходу з організацією святкувань ювілейної події в історії приймаючої країни визначив включення до програми пленарної сесії лекції Ш. Паску “Про походження й історичний розвиток румунського народу”. Негативний досвід впливу мовних бар’єрів на продуктивність комунікації зумовив відродження практики синхронного перекладу виступів під час урочистих церемоній та сесій за “головними” та “методологічними” темами англійською, французькою, німецькою та російською мовами⁴.

Програма конгресу передбачала збереження мережі секцій, що діяли під час попередньої зустрічі науковців у Сан-Франциско (“головні”, “методологічні” та “хронологічні” теми, засідання міжнародних комітетів і

¹ 15th International Congress of Historical Sciences Bucharest 1980. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-15th-congress-in-bucharest/> (дата звернення: 23.06.2024).

² Тихвинский С. Л., Тишков В. А. XV Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1980. № 12. С. 3.

³ Sonnevile-David Th. XVe Congrès international des sciences historiques, Bucarest, 10-17 août 1980 // Nouvelles de l'Archéologie. 1980. №4. P. 76-77.

⁴ XVe Congrès International des Sciences Historiques, Bucarest 1980 // Quaderni storici. 1979. Vol. 14. № 42(3). P. 1212.

комісій), та принципів організації їхньої роботи. Суттєвими здобутками діяльності форуму стали активізація роботи афілійованих міжнародних організацій, які від засідання Генеральної Асамблеї МКІН у м. Пуерто де ла Крус прирівнювалися у правах до національних комітетів, та заснування під час заходу Міжнародної комісії з історіографії¹.

Відсутність під час конгресу конфліктів між делегатами з країн-учасниць “холодної війни” дозволяє констатувати ефективність організації заходу та засвідчує початок розгортання проголошеного К. Ердманном курсу на пошук консенсусу між прихильниками різних політичних ідеологій². Конструктивний характер обговорень під час зустрічі науковців у Бухаресті сприяв створенню продуктивної атмосфери наступних засідань Генеральної Асамблеї та Бюро МКІН, спрямованих на підготовку світової академічної спільноти до наступного форуму.

XVI Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 25 серпня - 1 вересня 1985 р. у Штутгарті і зібрав близько 2200 вчених з 59 країн світу. Поступове згасання “холодної війни” й початок глобалізації у світі зумовили інтеграцію до мережі МКІН національних комітетів вчених з КНР, Кенії та Нігерії³.

Робота форуму ознаменувалася модернізацією мережі секцій шляхом запровадження нового формату засідань - “круглих столів”. Поява даної форми організації сесій була зумовлена посиленням фрагментації та спеціалізації історичного знання і мала на меті створення майданчику для обговорення проблем та перспектив розвитку нових напрямків сучасної історіографії⁴.

Важливим здобутком діяльності конгресу стала інтеграція до мережі МКІН міжнародних комітетів і комісій з історичної дидактики, сучасної історії Європи, порівняльної церковної історії та історії Латинської Америки, що

¹ Genicot L. Rapport sur le XVIe Congrès international des sciences historiques. Continuer mais adapter // [Bulletins de l'Académie Royale de Belgique](#). 1985. № 71. P. 423-424.

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 17.01.2024).

³ Genicot L. Rapport sur le XVIe Congrès international des sciences historiques. Continuer mais adapter // [Bulletins de l'Académie Royale de Belgique](#). 1985. № 71. P. 423.

⁴ 16th International Congress of Historical Sciences Stuttgart 1985. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-16th-congress-in-stuttgart/> (дата звернення: 23.06.2024).

засвідчило посилення міжнародної кооперації вчених з різних країн світу в роботі над спільною проблематикою досліджень¹.

Поступове завершення “холодної війни” сприяло усвідомленню світовим науковим співтовариством необхідності консолідації зусиль істориків для вирішення глобальних проблем сучасності. Проведення заключної сесії форуму, присвяченої обговоренню потенціалу та можливостям миротворчої діяльності вчених, завершилося закликом до урядів провідних країн світу про припинення випробування ядерної зброї². Такий стан речей дозволяє констатувати еволюцію латентної мети діяльності конгресів від реалізації геополітичних амбіцій країн-учасниць міжнародно-політичного протистояння до консолідації зусиль їхніх інтелектуальних еліт у боротьбі проти глобальних викликів сьогодення.

Таким чином, діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1950-1980-х рр. ознаменувалася суттєвим впливом світових геополітичних процесів на ефективність наукової комунікації. Розгортання “холодної війни” сприяло поширенню впливу міжнародно-політичного протистояння на перебіг дискусій та визначило необхідність модернізації принципів організації роботи засідань для повернення сесій з ідеологічної площини в наукову.

Розпад світової колоніальної системи сприяв визнанню керівництвом МКІН необхідності забезпечення умов для інтеграції академічних спільнот істориків з країн т. з. “третього світу” до міжнародного наукового співтовариства. Суттєве розширення мережі репрезентованих під час форумів держав, що відбувалося за рахунок входження до організації національних комітетів істориків з країн Азії, Африки та Латинської Америки, продуктивність роботи сесій, присвячених проблемам “історії континентів” дозволяють констатувати успішність реалізації даного напрямку діяльності Міжнародного комітету історичних наук.

¹ Тихвинский С. Л. О заседании Бюро МКІН // Вопросы истории. 1983. № 3. С. 139-140.

² 16th International Congress of Historical Sciences Stuttgart 1985. URL: <https://ichs2020poznan.pl/en/the-16th-congress-in-stuttgart/> (дата звернення: 23.06.2024).

Початок становлення т. з. “нової історичної науки”, що припав на даний період діяльності конгресів, актуалізував необхідність пошуку оптимальної моделі організації роботи форумів, релевантної стану розвитку сучасної світової історіографії. Утвердження стійких принципів формування програми заходів та організації роботи засідань, утворення системи постійно діючих секцій засвідчили успішність адаптації даної форми наукової комунікації до викликів та потреб сучасної історичної науки. Інтеграція до мережі МКІН значної кількості новостворених міжнародних комісій та зрівняння їх у правах з національними комітетами дозволяє констатувати адаптацію формату роботи конгресів до процесів поглиблення диференціації та спеціалізації історичного знання.

2.4. Сучасний період (1990-2020-ті рр.)

Завершення «холодної війни» ознаменувало початок якісно нової віхи діяльності Міжнародних конгресів історичних наук. Активізація наукових контактів, зумовлена згасанням ідеологічної конфронтації між представниками академічних спільнот різних країн, впливом глобалізації та розвитку інформаційних технологій, сприяла посиленню світової кооперації вчених і перетворення форумів на майданчик для продуктивного обговорення нагальних проблем сучасної світової історіографії.

Згідно з рішенням Генеральної Асамблеї МКІН у Штутгарті, місцем проведення XVIII Міжнародного конгресу історичних наук, запланованого на 26 серпня – 2 вересня 1990 р., мало стати м. Мадрид. Вибір Іспанії в якості приймаючої країни був зумовлений наближенням річниці 500-річчя відкриття Америки та стабільно високим рівнем активності національного комітету іспанських істориків¹.

Форум у Мадриді зібрав 1590 вчених з 49 країн світу. Суттєве зменшення кількості присутніх було зумовлено загальною тенденцією до скорочення делегацій національних комітетів провідних країн світу, пов'язаною з посиленням спеціалізації роботи секцій². Безпрецедентність проведення зустрічей істориків всесвітнього масштабу в Іспанії та символічне значення конгресу в контексті підготовки країни до святкування 500-річчя відкриття Америки зумовили суттєву підтримку діяльності організаційного комітету з боку іспанського уряду.

Програма роботи конгресу була затверджена під час засідань Генеральної Асамблеї МКІН в Афінах (1987 р.) і передбачала збереження усіх форматів секцій, що діяли під час попереднього заходу у Штутгарті. Визнання організаційним комітетом форуму успішності досвіду проведення «круглих столів» та необхідності розширення їхньої мережі під час зустрічі науковців у

¹ Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКІН // Вопросы истории. 1990. №1. С.182 –184.

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 17.01.2024).

Мадрид дозволяє констатувати пріоритетність адаптації роботи конгресів до потреб сучасної історичної науки та створення нових комунікаційних майданчиків для обговорення проблем розвитку нових напрямків історіографії¹.

Згасання «холодної війни» сприяло суттєвому зменшенню впливу політико-ідеологічних факторів на продуктивність дискусій. Організація різноманітної культурної програми для учасників форуму (виставки та книжкові ярмарки, дні історичного кіно, виїзні екскурсії до Толедо та Аранхуеса) сприяла створенню атмосфери неформальної комунікації і сприяла «примиренню» між представниками делегацій СРСР з вченими з США та країн Західної Європи².

Ключовою подією, що ознаменувала роботу форуму, стало заключне засідання Генеральної Асамблеї МКІН, у ході якого місцем проведення наступної зустрічі науковців було визначено м. Монреаль. Факт вибору Канади приймаючою стороною для наступного заходу проілюстрував вплив розгортання глобалізаційних процесів на роботу форумів та дозволив констатувати «розмивання культурних кордонів», оскільки такий захід лише вдруге в історії даної форми наукової комунікації проводився поза межами Європи. Важливою новацією, привнесеною у діяльність конгресів під час засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Мадриді, стало ухвалення рішення про необхідність відмови від практики видання друкованих матеріалів роботи форуму на противагу запровадженню їх розсилки в електронному вигляді. Такий стан речей засвідчує вплив здобутків розвитку інформаційних технологій на світову наукову комунікацію та дозволяє констатувати початок діджиталізації роботи Міжнародних конгресів історичних наук³.

XVIII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 27 серпня – 3 вересня 1995 р. і проходив на базі Палацу Конгресів, зібравши 1754 вчених з 75 країн. Суттєве розширення мережі представлених на заході академічних

¹ Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКІН // Вопросы истории. 1990. №1. С.182 –184.

² 17th International Congress of Historical Sciences (Madrid, 1990). URL: <http://surl.li/bdmqq> (дата звернення: 22.01.2024).

³ 17th International Congress of Historical Sciences (Madrid, 1990). URL: <http://surl.li/bdmqq> (дата звернення: 22.01.2024).

спільнот було пов'язано передусім з інтеграцією до складу МКІН новостворених комітетів істориків з країн, які раніше входили до складу СРСР і відновленням членства в організації ПАР, припиненого внаслідок встановлення у державі режиму апартеїду¹. Визнання політичним керівництвом Канади високого потенціалу даного заходу для формування позитивного іміджу країни та підвищення її культурно-туристичної атрактивності сприяло формуванню широкої культурної програми як в межах міста (виставка досягнень сучасної світової історіографії, екскурсії Монреалем), так і поза ним (виїзні екскурсії до Оттави та Квебеку, відвідування затоки Джеймс)².

Ключовою новацією, що ознаменувала роботу форуму, стала відмова від тематико-хронологічного підходу до організації засідань на противагу поверненню до практики проведення проблемних сесій. Модернізація принципів організації секцій зумовила заміну формату «хронологічних сесій» «спеціальними», переважна більшість яких була присвячена проблемам, що перебувають у дисциплінарному полі окремих напрямків т. з. «нової історичної науки»³.

Заключне засідання Генеральної Асамблеї МКІН під час конгресу в Монреалі актуалізувало закладений під час форуму у Мадриді курс на формування стратегії комунікації істориків з представниками влади, засобів масової інформації та широкою аудиторією, популяризації діяльності істориків та їх місці у сучасному світі⁴. Усвідомлення науковим співтовариством необхідності консолідації зусиль для протидії глобальним проблемам сучасності та недопущення «зловживання історією» дозволяють констатувати, що відбулося усвідомлення значення «планетарного мислення» як основи міжнародної співпраці істориків.

¹ 18th International Congress of Historical Sciences (Monreal, 1995). URL: <http://surl.li/bdmqu> (дата звернення: 23.01.2024).

² Registration for the 18th International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/ennbh> (дата звернення: 20.01.2023).

³ 18th International Congress of Historical Sciences (Monreal, 1995). URL: <http://surl.li/bdmqu> (дата звернення: 23.01.2024).

⁴ Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С.264–265.

XIX Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 6-13 серпня 2000 р. і вдруге в історії даної форми наукової комунікації проходив в Осло та був приурочений до святкування 1000-ліття від заснування міста. Збереження високого рівня репрезентації національних комітетів – членів МКІН на форумі (присутні понад 1800 вчених з 73 країн) дозволяє констатувати успішність модернізації формату заходу та визнання світовою академічною спільнотою перспективності даної форми наукової комунікації для вирішення нагальних питань сучасної історіографії¹.

Підтримка політичного керівництва Норвегії зумовила можливість організації окремих засідань на базі Міністерства оборони та Нобелівського комітету миру, проведення серії урочистих прийомів від імені прем'єр-міністра країни та мера її столиці, сприяла високому рівню підготовки інших заходів культурної програми (екскурсії містом, концерти класичної, народної та популярної музики тощо). Загальна тенденція до візуалізації масової культури сприяла реалізації ініціативи організаційного комітету заходу щодо розробки емблеми Міжнародних конгресів історичних наук – виконане у зеленому, фіолетовому та білому кольорах зображення пісочного годинника, що символізує плинність часу².

Як і під час попередньої зустрічі істориків в Монреалі, програма форуму базувалася на проблемному підході і передбачала проведення засідань за «головними темами», «спеціальними сесіями», «круглими столами» та роботу мережі сесій, організованих міжнародними комітетами та комісіями. Діяльність Генеральної Асамблеї МКІН сприяла актуалізації проблеми відповідальності істориків перед суспільством і засвідчила визнання світовим науковим співтовариством необхідності осмислення процесу зміни соціальних функцій істориків у світі³.

¹ 19th International Congress of Historical Sciences (Oslo, 2000). URL: <http://surl.li/bdmqw> (дата звернення: 03.09.2022).

² Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 3 – 28.

³ The General Assembly of the ICHS, Oslo, 6 August 2000. URL: <http://surl.li/eneic> (дата звернення: 21.01.2024).

Ключовими здобутками роботи форуму стали одностайне прийняття рішення про проведення наступної зустрічі науковців у м. Сідней та остаточна відмова від практики видання текстів доповідей у друкованому вигляді¹. Такі результати дозволяють констатувати зростання впливу процесів глобалізації та діджиталізації на розвиток даної форми наукової комунікації.

XX Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 3-9 липня 2005 р. і вперше в історії даних заходів проходив на території Австралії. Незважаючи на збереження кількості представлених на форумі країн (72 держави), відбулося суттєве скорочення чисельності делегацій до рівня 1000 осіб, зумовлене як специфікою географічного розташування країни-приймаючої сторони, так і скороченням кількості засідань в рамках секцій різного формату. Присутність на форумі істориків з Сирії, Непалу, Бангладеш, Кенії, Лесото, Сенегалу, Вануату, Нової Каледонії та Французької Полінезії засвідчила успішність реалізації проголошеного МКІН курсу на інтеграцію до світового наукового співтовариства вчених з країн т. з. “третього світу” та набуття конгресами не лише номінального, але й фактичного статусу форми світової наукової комунікації².

Церемонія відкриття конгресу проходила на базі Університету Нового Південного Уельсу; її центральною подією став виступ голови МКІН Ю. Кока, присвячений символічному значенню зустрічі науковців у Сідней як містка між західним та східним світом. Акцентуючи уваги присутніх на безпрецедентності проведення такого заходу на території країни Південної півкулі, він закликав присутніх до відмови від європоцентризму у дослідженнях для подальшого створення єдиного глобального всесвітньо-історичного наративу³.

Організація роботи форуму передбачала збереження мережі секцій, запропонованої під час конгресу у Монреалі. Суттєве скорочення загальної кількості сесій дало змогу оптимізувати тривалість засідань, збільшивши час

¹ 19th International Congress of Historical Sciences (Oslo, 2000). URL: <http://surl.li/bdmqgw> (дата звернення: 26.01.2024).

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvvr> (дата звернення: 06.09.2022).

³ The Opening Speech of The International Congress of Historical Sciences in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmrww> (дата звернення: 08.09.2022).

для дискусій у секціях, переважна більшість панелей яких була присвячена проблемам імплементації “молодих” субдисциплін т. з. “нової історичної науки”.

Незважаючи на успішність досвіду проведення зустрічі науковців поза межами Європи, місцем проведення наступного заходу було обрано м. Амстердам. Ключову роль у процесі підготовки до форуму відіграло засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Пекіні, що відбулося у 2007 р. і стало місцем презентації проєкту т. з. “Фонду Солідарності”. Дана організація, спрямована на розширення географії конгресів, мала діяти при Бюро МКІН і надавати фінансову підтримку для участі у роботі форумів істориків з країн з низьким рівнем економічного розвитку або дослідників, які через певні особисті обставини потребують такої матеріальної підтримки. Зусиллями світового наукового співтовариства за підтримки Фонду Ендрю У. Меллона, компаній «Професор ван Вінтерфондс» і «Харевельфондс» у міжконгресовий період було зібрано близько 150 тис. євро для забезпечення участі у заході 90 вчених з 40 країн Азії та Африки. Реалізація даної ініціативи засвідчила пріоритетність інтеграційного напрямку діяльності МКІН та суттєвий вплив процесів глобалізації на діяльність координуючого органу міжнародної академічної спільноти¹.

XXI Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 22 - 28 серпня 2010 р. і проходив на базі Амстердамського університету та Міського архіву Амстердаму. Загальне скорочення мережі сесій та поглиблення їхньої спеціалізації сприяло збереженню низького рівня присутності вчених на заході. Розширення мережі репрезентованих на заході національних комітетів засвідчило успішність обраної МКІН стратегії інтеграції академічних спільнот істориків з т. з. країн “третього світу”, які завдяки діяльності Фонду Солідарності² змогли отримати доступ до участі в роботі даної форми наукової

¹ The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 23.01.2024).

² 21st International Congress of Historical Sciences (Amsterdam, 2010). URL: <http://surl.li/bdmql> (дата звернення: 26.01.2024).

комунікації.

Церемонія відкриття конгресу проходила у приміщенні Музичного театру королівської опери та балету Нідерландів і передбачала виступи президента університету Амстердаму К. ван дер Торна та президента Нідерландської королівської Академії мистецтв та наук Р. Дійкграафа. Визнання організаторами форуму потенціалу неформальної комунікації для підвищення продуктивності дискусій сприяло реалізації безпрецедентного проєкту т. з. Голландського будинку історії - місця, де вчені з усього світу могли поспілкуватися в невимушеній атмосфері, послухати лекції, музичні виступи, переглянути фільми на історичну тематику тощо¹.

Програма роботи форуму передбачала збереження сталої мережі секцій, сформованої на основі проблемного підходу. Ключовою організаційною новацією, запровадженою під час конгресу в Амстердамі, стала поява т. з. “спеціальних сесій”, організованих за підтримки ЮНЕСКО та присвячених проблемам, які потенційно можуть бути цікавими широкому загалу вчених, незалежно від їхньої спеціалізації. Активізація контактів між МКІН та ЮНЕСКО, початок реалізації ними спільних ініціатив відображає загальну тенденцію посилення кооперації між науковими та культурними організаціями у світі для вирішення глобальних проблем сучасності².

Засідання Генеральної Асамблеї МКІН ознаменувалося проголошенням необхідності активізації процесу інтеграції істориків з країн Азії, Африки, Латинської Америки та Океанії до світового наукового товариства й ухваленням рішення про проведення наступного форуму на території Азії, в китайському місті Цзинань. Визнання керівництвом МКІН необхідності популяризації діяльності даної організації та забезпечення безперешкодної оперативної комунікації між її членами та істориками з усього світу зумовило ініціювання створення окремого сайту Міжнародного комітету історичних

¹ The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 16.09.2022).

² The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.01.2024).

наук, що мав почати активно функціонувати до наступного конгресу. Безпрецедентність факту обрання головою Бюро МКІН жінки - М. Хістали - засвідчило початок реалізації проголошеного під час міжконгресового засідання Генеральної Асамблеї у Пекіні курсу на протидію гендерному дисбалансу у складі МКІН¹.

Ключовою подією, що ознаменувала процес підготовки до XXII Міжнародного конгресу історичних наук у Цзинані, стало проведення засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Будапешті у 2012 р., присвяченого формуванню програми роботи заходу, презентації сайту МКІН та розробці положення про Міжнародну премію в галузі історії, яка являла б собою альтернативу Нобелівській премії чи Філдсівській премії з математики. Згідно з попереднім проєктом, запропонованим Л. Тіссо, така відзнака має присуджуватися за вагомий внесок у розвиток історичної науки загалом чи за конкретну наукову роботу, що має значний вплив на розвиток сучасної світової історіографії. Необхідність чіткої диференціації даних видів премій визначила можливість присудження відзнаки за внесок у розвиток історичної науки у ході роботи конгресів, у той час як премія за конкретну наукову роботу має присуджуватися тільки під час міжконгресових сесій Генеральної Асамблеї МКІН. Періодичність вручення кожного з видів премії має становити один раз на п'ять років. Активна підтримка світовим науковим співтовариством ініціативи запровадження такої відзнаки засвідчила визнання академічною спільнотою пріоритетності популяризації історичного знання та підвищення його престижності у світі².

XXII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 23-29 серпня 2015 р. і став першим форумом в історії даної форми наукової комунікації, що проходив на території Азії. Суттєве розширення мережі сесій та активна діяльність Фонду Солідарності, спрямована на надання фінансової підтримки

¹ The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 26 August 2010. URL: <http://surl.li/enlux> (дата звернення: 11.11.2022).

² 22nd International Congress of Historical Sciences (Jinan, 2015). URL: <http://surl.li/bdmqk> (дата звернення: 11.11.2022).

учасників з країн Центрально-Східної Європи, Азії, Африки та Латинської Америки зумовили зростання кількості присутніх до 2077 вчених з 76 країн¹.

Визнання політичним керівництвом Китаю високого потенціалу даного заходу для формування позитивного іміджу країни зумовило присутність на церемонії відкриття форуму віце-прем'єра КНР Лю Яньдун, яка виголосила текст урочистого звернення Сі Цзіньпіна до учасників зустрічі науковців. Усвідомлення організаторами конгресу впливу мовних бар'єрів на можливість комфортного перебування на ньому делегатів з усього світу зумовило ініціювання Шаньдунським університетом створення волонтерської служби з числа студентів, які на високому рівні володіють англійською мовою і здатні допомагати учасникам заходу у вирішенні організаційних питань².

Діяльність форуму у Цзинані ознаменувалася збереженням проблемного принципу організації засідань і сталої мережі секцій. Ключовою новацією, запровадженою до програми роботи заходу, стала поява т. з. “вечірніх сесій”, присвячених обговоренню в неформальній атмосфері потенційно цікавих для широкого кола вчених проблем сучасних напрямків історичної науки³.

Центральною подією конгресу стала церемонія нагородження першого лауреата Міжнародної премії з історії, яким став французький історик, спеціаліст з історії країн Латинської Америки XVI-XVIII ст. С. Грузинський⁴. Успішна реалізація ідеї матеріального заохочення видатних дослідників, які зробили значний внесок у розвиток світової історіографії, сприяла ініціюванню керівництвом Шаньдунського університету запровадження альтернативної відзнаки для молодих вчених у розмірі 10 000 доларів США⁵, що має присуджуватися за кращу роботу в рамках постерної сесії та сприятиме зростанню престижності історичного знання серед молоді.

¹ 22nd International Congress of Historical Sciences (Jinan, 2015). URL: <http://surl.li/bdmqk> (дата звернення: 11.11.2022).

² Самойленко Н. І. XXII Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdmipu> (дата звернення: 11.11.2022).

³ CIHS's XXIIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.01.2024).

⁴ Serge Gruzinski awarded the International Prize of History, the CISH – History Prize. URL: <http://surl.li/epgur> (дата звернення: 28.01.2024).

⁵ The General Assembly of the ICHS, Jinan, 29 August 2015. URL: <http://surl.li/enmaa> (дата звернення: 21.01.2024).

Місцем проведення наступного форуму було обрано м. Познань. Ключовою віхою у процесі підготовки до даного заходу стало засідання Генеральної Асамблеї МКІН у Москві (2017 р.), що було присвячено розробці програми роботи конгресу та супроводжувалося церемонією нагородження наступного лауреата Міжнародної премії у галузі історії. Рішенням конкурсної комісії дану відзнаку було присуджено угорському досліднику, спеціалісту з релігійної історії Європи доби Пізнього Середньовіччя – Раннього Нового часу Г. Кланічаю¹.

Початок пандемії Covid-19 зумовив перенесення форуму спершу на серпень 2021 р., згодом - на серпень 2022 р. Незважаючи на періодичні сплески захворюваності на Covid-19, XXIII Міжнародний конгрес істориків у Познані відбувся 21-27 серпня 2022 р. і проходив у змішаному форматі, зібравши 905 учасників з 64 країн. Більшість дослідників (573 особи) були присутні на форумі особисто, решті було надано можливість долучитися в режимі відеоконференції, організованої за допомогою програми ClickMeeting. Впровадження здобутків розвитку цифрових технологій у діяльність конгресів дозволяє констатувати посилення тенденції діджиталізації даної форми наукової комунікації та засвідчує динамічний характер її розвитку².

Суттєвий вплив на організацію роботи форуму мало розгортання російсько-української війни. Визнання керівництвом МКІН необхідності розширення умов фінансової підтримки українських вчених для забезпечення їх участі у заході сприяло створенню у березні 2022 р. окремого сектору Фонду Солідарності для України, що складався з 10 000 швейцарських франків, виділених з загального бюджету³. Нагальною проблемою організаторів форуму стала побудова стратегії поведінки по відношенню до національних комітетів істориків з Росії та Білорусі. Незважаючи на традиційно високий рівень

¹ Gábor Klaniczay awarded the 2016 International Prize for History CISH. URL: <http://surl.li/bgmbb> (дата звернення: 26.09.2022).

² XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2024).

³ XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022: Solidarity Fund for Ukrainian historians. URL: <http://surl.li/cuwbt> (дата звернення: 24.01.2024).

активності академічних спільнот даних країн під час таких зустрічей науковців і протест проти їхнього виключення з конгресового простору з боку істориків з Іспанії, які, апелюючи до рішення форуму в Осло наголошували на необхідності дотримання принципу неполітизованості даної форми наукової комунікації, керівництво МКІН ухвалило рішення про офіційне незапрошення на захід дослідників з даних країн, що, втім, не забороняло їхню участь на індивідуальній основі¹.

Церемонія відкриття форуму проходила на базі Колегіуму “Мінус” і, крім традиційних вітальних промов, передбачала проведення перших в історії даної форми наукової комунікації дебатів, які були присвячені темі “Quo vadis historiae?”. Вибір в якості дискутантів представників академічних спільнот Нігерії (О. Адебойе, виступ “Куди рухається історія в Африці”), США (Д. Чакрабарті, доповідь “Капіталізм, праця та підґрунтя для планетарної історії”) та Польщі (Є. Доманська, виступ “Роздуми про історію в часи перманентної кризи”) засвідчує посилення курсу МКІН на відмову від європоцентризму в організації даних заходів².

Традиційний перелік секцій, що визначали програму роботи конгресу, було доповнено новим форматом - т. з. “Дослідницьким форумом”. Дана панель була орієнтована на представників різних наукових інституцій, мала на меті посилення міжнародної кооперації вчених і передбачала можливість презентації їхніх поточних або запланованих у найближчій перспективі проєктів з метою пошуку потенційних учасників³.

Ключовою подією форуму стала церемонія нагородження лауреата Міжнародної премії у галузі історії, ним став піонер взаємопов’язаної історії американський вчений індійського походження С. Субрахманьям⁴. Логічним

¹ Рихлік Я. Роздуми відомого чеського історика про агресію Росії проти України та у зв’язку з проведенням XXIII Міжнародного конгресу історичних наук (Познань, РП, 21-27 серпня 2022 р.) // Міжнародні зв’язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць. 2022. Вип. 31. С. 75.

² XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Opening Ceremony. URL: <http://surl.li/enyhl> (дата звернення: 11.11.2022).

³ Research Forum. URL: <http://surl.li/enxyi> (дата звернення: 20.01.2024).

⁴ Sanjay Subrahmanyam awarded the 2020/2022 International Prize for History CISH. URL: <http://surl.li/enyig> (дата звернення: 28.01.2024).

продовженням ініціативи МКІН, спрямованої на популяризацію історичної науки, стала церемонія нагородження переможців постерної сесії для молодих дослідників¹. Перспективність практики матеріального стимулювання молодих вчених з метою активізації їхньої участі у форумах, була високо оцінена керівництвом МКІН, яке виступило з ініціативою запровадження власної премії для молодих істориків².

Рішенням Генеральної Асамблеї МКІН XXIV Міжнародний конгрес історичних наук мав проходити 26-31 липня 2026 р. в м. Єрусалим і бути приуроченим до святкування 100-річчя з моменту заснування МКІН³. Загострення геополітичної ситуації на Середньому Сході у жовтні 2023 р. зумовило прийняття керівництвом МКІН рішення про відтермінування даного заходу до 2028 р.⁴.

Таким чином, сучасний період діяльності Міжнародних конгресів історичних наук (1990-ті - 2022 рр.) ознаменувався суттєвим впливом загальносвітових процесів глобалізації та діджиталізації на розвиток даної форми наукової комунікації. Розширення географії даних заходів шляхом проведення форумів на континентах, що раніше залишалися поза організацією таких подій (Азія та Австралія), та активне залучення до конгресового простору представників т. з. країн “третього світу” (у тому числі завдяки діяльності Фонду Солідарності), сприяє «стиранню» культурних кордонів між істориками, перетворенню форумів на справжній міжнародний майданчик для комунікації фахівців з усього світу.

Активна діджиталізація процесів організації роботи конгресів, зростання “присутності” даної форми наукової комунікації у цифровому просторі засвідчує визнання МКІН перспективності використання сучасних інформаційних технологій для залучення до участі в конгресах якомога більшої кількості вчених з різних країн.

¹ Poster session. URL: <http://surl.li/enweg> (дата звернення: 26.01.2024).

² XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2024).

³ Call for Proposals – Jerusalem 2026. URL: <http://surl.li/sqqxrh> (дата звернення: 10.09.2024).

⁴ ICHS/CISH General Assembly in Tokyo, October 25, 2024. URL: <http://surl.li/xntcok> (дата звернення: 10.09.2024).

Принциповим зрушенням в організації форумів стало поступове розширення напрямків фінансової роботи МКІН, що набуло відображення у появі Міжнародного фонду солідарності. Заснування Міжнародної премії в галузі історії й альтернативної винагороди від Шаньдунського університету для молодих вчених засвідчує визнання керівництвом МКІН необхідності сприяння зростанню престижності історичного знання як одного з пріоритетних напрямків діяльності організації.

Висновки до розділу 2

Міжнародні конгреси історичних наук являють собою наймасштабнішу форму фахової комунікації істориків, що успішно практикується з 1900 р. Поява даних форумів була зумовлена кризою т. з. «традиційної», «вертикальної» моделі наукової комунікації та усвідомленням світовою академічною спільнотою неможливості ефективного розвитку національної історіографії без обміну досвідом між представниками наукових співтовариств різних країн. В історії конгресів виділяють чотири періоди, кожен з яких відображає як основні тенденції розвитку світової історичної науки, так і ключові геополітичні процеси новітньої епохи.

Перший період в історії даних форумів (1900-1913 рр.) ознаменувався набуттям ними статусу окремої форми наукової комунікації та визначення ключових принципів організації їх діяльності (періодичність проведення, підходи до формування програми роботи сесій та культурної програми тощо). Стрімке зростання кількості учасників заходів у ході зустрічей науковців даного періоду засвідчує визнання світовою академічною спільнотою потенціалу даної форми наукової комунікації для посилення міжнародної та міждисциплінарної кооперації істориків.

Пріоритетним напрямком роботи конгресів у міжвоєнний період (1920-1930-ті рр.) стала консолідація зусиль наукового співтовариства для зменшення впливу геополітичних процесів на продуктивність дискусій. Важливою подією стало заснування Міжнародного комітету історичних наук (МКІН) як інституції, що забезпечує координацію діяльності національних комітетів вчених з різних країн та опікується організацією форумів.

Відродження практики скликання конгресів після завершення Другої світової війни відбувалося в період розгортання «холодної війни» й актуалізувало необхідність пошуку механізмів ефективної протидії впливам політико-ідеологічної конфронтації між «Заходом» та «Сходом» на перебіг дискусій. Періодичні загострення геополітичної ситуації у світі та динамічний

розвиток т. з. «нової історичної науки» зумовили активну модернізацію принципів організації роботи засідань (пошук оптимального підходу до формування мережі секцій, запровадження інституту модераторства тощо). Розгортання деколонізаційних процесів та початок розгортання глобалізації сприяли визнанню керівництвом МКІН необхідності інтеграції до конгресового простору академічних спільнот істориків з т.з. країн «третього світу».

Сучасний період діяльності форумів (1990-2020-ті рр.) характеризується значним впливом процесів глобалізації та діджиталізації. Зростання присутності на конгресах вчених з Азії, Африки та Латинської Америки, що відбувається передусім завдяки підтримці Фонду Солідарності, засвідчує успішність реалізації курсу на «стирання кордонів» та посилення міжнародної кооперації вчених. Активне впровадження інформаційних технологій у роботу даних заходів сприяє підвищенню «аттрактивності» та «впізнаваності» даної форми фахової комунікації. Зародження практики матеріального заохочення видатних вчених та молодих науковців сприяє зростанню престижності діяльності істориків.

РОЗДІЛ 3. МКІН ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

3.1. В лоні позитивізму (1900-1913 рр.)

Скликання перших Міжнародних конгресів історичних наук припало на період панування позитивізму в історіографії. Епістемологічна криза в гуманітарних науках, що мала місце на рубежі XIX-XX ст. і була пов'язана з поширенням філософії модернізму, зумовила орієнтацію перших форумів на пошук методологічних альтернатив позитивізму в історіописанні та сприяла становленню даної форми фахової комунікації як майданчика для обговорення нагальних проблем світової сучасної історичної науки.

Діяльність Міжнародного конгресу дипломатичної історії (1898 р.), що розглядається в історіографії як предтеча Міжнародних конгресів історичних наук, створила прецедент проведення тематичних форумів істориків з усього світу. Успішність досвіду організації такого спеціалізованого заходу зумовила тематичний характер I Міжнародного конгресу історичних наук, що відбувся 23-28 липня 1900 р. і був присвячений проблемам порівняльної історії¹.

Програма форуму передбачала роботу 8 секцій, перелік яких наведено у додатку 3, та ознаменувалася домінуванням проблематики з політичної історії й історії культури. Попри декларування компаративної спрямованості заходу, лише 2 з заявлених секцій («Порівняльна історія інститутів та права» й «Історія порівняльного суспільного господарства») були присвячені презентації досліджень, виконаних у порівняльній перспективі². Орієнтація представлених у ході даних засідань доповідей на компаративний аналіз політичних та соціально-економічних структур суспільства дозволяє констатувати помітний

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

² Heruday – Kielczewska M. 1st International Congress of Historical Science Paris 1900. URL: <http://surl.li/jwvnud> (дата звернення: 21.06.2024).

вплив соціологічних підходів на розвиток світової історіографії наприкінці XIX – на початку XX ст.

Ключовою проблемою, що була актуалізована під час засідань усіх сесій та визначила перебіг роботи конгресу, стало питання відповідності позитивізму стану розвитку історичної науки. Критика пізнавальних можливостей даної парадигми постала у центрі дискусій під час сесій з всесвітньої історії й історії дипломатії та набула відображення у доповідях А. Берра (Франція) й А. Ксенополя (Румунія), які наголошували на неефективності застосування позитивістських підходів при дослідженні індивідуального досвіду через їхню орієнтацію на вивчення історії певних структур і притаманне ним нівелювання ролі особистості¹. Поширення у середовищі учасників форуму таких ідей засвідчило усвідомлення міжнародною академічною спільнотою кризи позитивізму в історіописанні та необхідності пошуку релевантних стану розвитку сучасної історичної науки альтернатив даній парадигмі.

Проголошений під час форуму в Парижі курс на компаративізацію досліджень та модернізацію методологічного апарату набув подальшого розвитку під час II Міжнародного конгресу історичних наук, що відбувся 1-9 квітня 1903 р. і проходив у Римі. Запровадження окремої секції, присвяченої проблемам методології, та спрямованість її засідань на обговорення потенціалу імплементації марксистського підходу до історіописання засвідчує визнання світовим науковим співтовариством пріоритетності осмислення теоретичних засад існування історичної науки й активізацію пошуків методологічних альтернатив позитивізму².

Програма конгресу передбачала роботу 8 секцій, розподілених на 16 підсекцій (додаток 4). Домінування засідань, присвячених проблемам історії культури та науки засвідчує успішність інституалізації даних напрямків історичних студій та їхній динамічний розвиток у світі. Інтеграція до програми

¹ Erdmann K. D. Les Congrès internationaux des Sciences historiques // Relations internationales. 1990. № 62. P. 204-206.

² Mariani A. 2nd International Congress of Historical Science Rome 1903. URL: <http://surl.li/hatxtw> (дата звернення: 21.06.2024).

заходу сесій, орієнтованих на обговорення досягнень розвитку епіграфіки, нумізматики, археології й історичної географії дозволяє констатувати розгортання процесів диференціації та спеціалізації історичного знання¹.

Вибір Риму місцем проведення форуму закономірно зумовив переважання у програмі заходу доповідей з історії Італії, присвячених передовсім проблемам античної епохи та доби Відродження. Ключовим здобутком даної зустрічі науковців стало ухвалення рішення про підготовку корпусу науково-довідкових видань з історії давніх Греції та Риму (каталог античних рукописів, бібліографії античних авторів та історіографічних праць, присвячених аналізу їхніх текстів, глосарій до елліністичних джерел, новий латинський ономастикон та палеоетнографічні атласи з історії Давнього Риму). Широкий перелік тематичних видань дозволяє констатувати активний розвиток спеціальних історичних дисциплін на основі антикознавчих студій. Визнання світовим науковим співтовариством необхідності уніфікації принципів опису нумізматичного матеріалу та закріплення за латиною статусу мови укладання наукових каталогів засвідчив подальшу інституціоналізацію нумізматики як окремої наукової субдисципліни².

Робота конгресу ознаменувалася високим рівнем рефлексії світового наукового співтовариства щодо власної діяльності в умовах загальної історіографічної кризи кінця XIX – початку XX ст. Поширення неокантіанської філософії сприяло актуалізації проблеми визначення місця історії у системі наук, що набуло відображення у вступній промові голови організаційного комітету форуму П. Віллари, який виступив з тезою про фундаментальний характер історії у системі соціального знання³. Зростання популярності ідеї суспільного прогресу зумовило інтерес міжнародної академічної спільноти до проблеми місії історика в сучасному світі та сприяло здійсненню спроб

¹ Müntz E. Programme du Congrès international des Sciences historiques, Rome, 1902 // Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. 1901. № 45-4. P. 556-557.

² Radet G. Le Congrès international des sciences historiques à Rome // Revue des Études Anciennes. 1903. № 5-2. P. 192-195.

³ Mariani A. 2nd International Congress of Historical Science Rome 1903. URL: <http://surl.li/hatxtw> (дата звернення: 21.06.2024).

осмислення ролі історіографії у становленні національних держав у XIX ст. і потенціалу історичної науки як фактору впливу на зростання рівня добробуту народів Азії та Африки¹.

III Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 6-12 серпня 1908 р. і проходив у м. Берлін. Збереження сталої кількості засідань (програму наведено у додатку 5) супроводжувалося модернізацією їхньої мережі, що відбувалася шляхом обмеження найбільш репрезентованої під час попередніх форумів культурної проблематики однією секцією з історії мистецтва та звуження фокусу сесій з історії та філософії релігії до питань церковної історії на противагу збільшенню уваги до політичної проблематики, що розглядалася на матеріалі різних епох та регіонів. Відмова від практики організації окремої методологічної секції зумовила обговорення нагальних питань даного напрямку історичної науки в ході роботи усіх визначених програмою засідань на основі конкретно-історичного матеріалу².

Діяльність конгресу передбачала проведення 2 видів сесій – пленарних засідань, присвячених т. з. «наскрізним» проблемам сучасної історичної науки, та традиційних тематичних панелей. Орієнтація пленарних сесій на обговорення проблем історії ісламу та періодизації історії мистецтва, що потенційно мали бути цікавими широкій аудиторії спеціалістів з різних епох, дозволила організаторам форуму залучити до дискусій переважну більшість його учасників і створити продуктивну атмосферу для подальшої роботи секцій. Робота тематичних засідань передбачала обговорення доповідей вузькоспеціалізованого характеру, переважна більшість яких являла собою презентацію нещодавно відкритих джерел чи компаративний аналіз певних історичних явищ.

Дискусії щодо теоретичних засад сучасної історичної науки відбувалися здебільшого в рамках роботи секції політичної історії Середніх віків і Нового

¹ Mariani A. 2nd International Congress of Historical Science Rome 1903. URL: <http://surl.li/hatxtw> (дата звернення: 21.06.2024).

² Congrès international des sciences historiques à Berlin en 1908 // Bibliothèque de l'École des chartes. 1907. № 68. P. 680.

часу та були присвячені проблемі класифікації джерел та її впливу на організацію наукової роботи спеціалістів з різних епох. Важливим здобутком роботи конгресу стало проведення першого в історії даної форми наукової комунікації засідання з проблем пам'яткоохоронної діяльності, що проходило в рамках роботи секції з історії мистецтва та передбачало обговорення практичних рекомендацій з консервації та реставрації пам'яток, представлених директором Єгипетського музею в Каїрі Г. Масперо¹. Активна участь представників світового наукового співтовариства у дискусіях, спрямованих на пошук оптимальних шляхів охорони різних видів пам'яток дозволяє констатувати розгортання інституалізації історичного пам'яткознавства як окремої наукової субдисципліни.

IV Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 9-13 квітня 1913 р. і проходив у м. Лондон. Загострення міжнародно-політичної ситуації в світі, що відбувалося напередодні Першої світової війни, зумовило абсолютне переважання на форумі учасників з країни-приймаючої сторони (майже 70% делегатів) і призвело до домінування у роботі секцій проблематики, пов'язаної з історією Великобританії.

Програма заходу (наведено у додатку 6) передбачала суттєву модернізацію мережі секцій, пов'язану передовсім із розширенням переліку тематичних полів дискусій. Запровадження окремих панелей з історії Середніх віків та історії Нового часу, проблеми яких під час попередніх зустрічей науковців розглядалися в рамках однієї спільної сесії, відображає визнання світовою академічною спільнотою пріоритетності хронологічного фактору внутрішньої організації історичної науки. Водночас, заснування підсекцій з колоніальної, військової та морської історії, що діяли в рамках секції Нової історії, позначило тенденцію до спеціалізації історичного знання. Виокремлення спеціальної секції, присвяченої проблемам археології дозволяє констатувати розгортання процесу інституалізації цієї наукової дисципліни.

¹ 3rd International Congress of Historical Sciences Berlin 1908. URL: <http://surl.li/tzdoho> (дата звернення: 23.06.2024).

Повернення до програми роботи конгресу панелі, присвяченої проблемам методології та філософії історії відображає актуалізований міжнародною академічною спільнотою курс на пошук шляхів подолання кризи позитивізму в історіографії¹.

Як і під час попереднього заходу у Берліні, робота форуму передбачала поєднання пленарного та секційного форматів. Пленарна панель складалася з п'яти виступів відомих істориків (Е. Бернгейм, К. Лампрехт, Ф. Вудс, А. Піренн, О. Лаппо-Данилевський), що були присвячені нагальним проблемам методологічного характеру та презентації новітніх наукових концепцій. Доповіді німецьких вчених Е. Бернгейма «Інтерпретація історичного процесу очима його учасників» і К. Лампрехта «Найновіші інтелектуальні течії в Німеччині» засвідчили визнання міжнародною академічною спільнотою важливості рефлексії щодо власної професійної діяльності в умовах сьогодення. Спрямованість виступу американського історика Ф. Вудса «Історіометрія» на актуалізацію потенціалу методів кількісного аналізу для «забезпечення наукового характеру історичних досліджень»² відображає зростання уваги світового наукового співтовариства до проблеми необхідності модернізації методологічного апарату історичної науки та дозволяє констатувати суттєвий вплив процесу т. з. «соціологізації» історичного знання на розвиток світової історіографії.

Важливим рішенням, прийнятим під час пленарної частини роботи конгресу, стало ухвалення пропозиції Р. Вітвелла про необхідність видання повного словника середньовічної латини, подібного за структурою до Оксфордського словника англійської мови³. Визнання міжнародною академічною спільнотою важливості даної ініціативи відображає реалізацію проголошеного під час I Міжнародного конгресу історичних наук курсу на

¹ Баженова Г.Ю. IV Міжнародний конгрес історичних наук 1913 р. та участь у ньому вітчизняних вчених // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: науково – практичний збірник. 2006. №1.С.157.

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

³ Баженова Г.Ю. IV Міжнародний конгрес історичних наук 1913 р. та участь у ньому вітчизняних вчених // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: науково – практичний збірник. 2006. №1.С.156.

посилення міждисциплінарної взаємодії істориків з представниками інших гуманітарних наук.

Робота тематичних секцій ознаменувалася домінуванням проблематики, пов'язаної з політичною історією країни-приймаючої сторони. Загострення геополітичної ситуації, що мало місце напередодні Першої світової війни закономірно зумовило зростання уваги учасників форуму до проблем історії міжнародних відносин. Високий рівень політизації дискусій, що відбувалися в рамках даного тематичного поля, зумовив прийняття організаторами заходу рішення про скасування двох доповідей («Питання албанської історії» Ф. Нога та «Австрійські адміністративні методи» Дж. Редліха), що мали бути презентовані в ході роботи секції Нової історії через яскраво виражений політичний підтекст¹. Досвід адміністративного контролю над роботою секцій, що був спрямований на зменшення впливу міжнародно-політичної ситуації на продуктивність обговорень створив прецедент для подальшої протидії деструктивним впливам геополітичних факторів на роботу конгресів у міжвоєнний період та епоху «холодної війни».

Таким чином, діяльність перших Міжнародних конгресів історичних наук ознаменувалася значним впливом кризи позитивізму в історіографії та була спрямована на консолідацію зусиль світового наукового співтовариства з пошуку шляхів модернізації методології історичних студій. Активне апелювання учасників даних форумів до компаративного аналізу й обговорення проблем потенціалу використання кількісних методів в історичних дослідженнях дозволяє констатувати розгортання процесу т. з. «соціологізації» історичної науки. Увага учасників даних заходів до питань місця історії в системі наук і ролі істориків у сучасному їм світі відображає значний вплив неокантіанської філософії на фахове міжнародне академічне співтовариство. Динамічна модернізація мережі секцій, що супроводжувала роботу перших конгресів, засвідчує розгортання процесів диференціації та спеціалізації історичного знання, інституалізації археології, епіграфіки, нумізматики,

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

історичної географії, історії культури, історичного пам'яткознавства як окремих наукових субдисциплін.

3.2. Впливи «історичного синтезу» та марксистської парадигми (1920-1930-ті рр.)

Відновлення практики скликання Міжнародних конгресів історичних наук відбулося у міжвоєнну епоху й ознаменувалося значним впливом світової геополітичної кризи на роботу форумів. Реінтеграція до світового наукового співтовариства істориків з Центральних держав і СРСР супроводжувалася розгортанням політико-ідеологічної конфронтації між вченими з різних країн, що сприяло зменшенню продуктивності обговорень й актуалізації проблеми забезпечення академічного характеру дискусій при збереженні методологічної свободи учасників.

V Міжнародний конгрес історичних наук, що став першою в історії даних заходів післявоєнною зустріччю науковців, відбувся 8-15 квітня 1923 р. і проходив у м. Брюссель. Специфіка повоєнної геополітичної ситуації зумовила зростання уваги фахового наукового співтовариства до проблеми зміни ролі та місця істориків у сучасному світі, що постала у фокусі уваги учасників форуму під час представленої в рамках пленарної сесії доповіді А. Піренна «Про порівняльний метод історії». Розвиваючи тезу «наука не має Батьківщини»¹, вчений виступив з різкою критикою примату національних інтересів над науковою істиною, наголосив на неприпустимості застосування расистських концепцій для вивчення історії окремих народів та актуалізував потенціал компаративного аналізу як найбільш ефективного методу дослідження певних явищ чи процесів у контексті цивілізаційного розвитку людства².

Програма форуму (наведено у додатку 7) передбачала розширення мережі секцій шляхом виокремлення спеціальних сесій з історії Візантії й економічної історії, запровадження підсекцій з церковної історії, історії освіти та історії мистецтва, двох нових панелей, присвячених публікації архівних документів і

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

² Leland W. G. The International Congress of Historical Sciences, Held at Brussels // The American Historical Review. 1923. Vol. 28. № 4. P. 642.

джерелам з історії Першої світової війни. Зростання уваги світової академічної спільноти до проблем археографії, джерелознавства, економічної та церковної історії, історії освіти та мистецтва дозволяє констатувати розгортання інституалізації даних наукових субдисциплін. Визнання міжнародною академічною спільнотою необхідності архівування та документування досвіду Першої світової війни засвідчує початок процесу наукового осмислення даного конфлікту¹.

Робота «загальних сесій» була присвячена обговоренню проблем політичної історії й історії культури, що розглядалися на матеріалах античної доби (доповіді В. Рамзі, Т. Зелінського, Ф. де Санктіса) та Нового часу (виступи Ш. Бемона та П. ван Дайка); дискусії, що відбувалися під час засідань тематичних секцій, були здебільшого спрямовані на обговорення результатів конкретно-історичних досліджень. Революційний характер з точки зору методології мали доповіді М. Блока та Л. Февра, що являли собою своєрідний маніфест історії ментальності та були спрямовані на презентацію потенціалу даного підходу як альтернативи традиційній політичній історії.

Події Першої світової війни та початок становлення нової системи міжнародних відносин сприяли актуалізації проблеми взаємозв'язків народів, держав і цивілізацій та зумовили визнання світовим науковим співтовариством необхідності переосмислення підходів до дослідження історії окремих етнічних груп. Усвідомлення міжнародною академічною спільнотою єдності сучасного світу та взаємопов'язаності процесів, що відбуваються в різних регіонах, набуло відображення під час обговорення доповіді Л. Альфана, присвяченої взаємовпливам народів і цивілізацій Європи та Азії на розгортання історичного процесу. Різка критика учасниками форуму пізнавального потенціалу концепцій про «автохтонний та творчий характер «раси блондинів»» (О. Г. Лекка, Румунія) та «згубність «колективної психології», закладеної у ментальності представників німецької раси» (Ж. Блондель, Франція) дозволяє

¹ Ve Congrès international des sciences historiques, à Bruxelles // Bibliothèque de l'École des chartes. 1922. № 83. P. 477-478.

констатувати визнання світовим науковим співтовариством неприпустимості застосування расистських підходів для дослідження історії народів чи держав.

Закладений під час зустрічі науковців у Брюсселі курс на переосмислення підходів до створення національних наративів був актуалізований під час VI Міжнародного конгресу історичних наук, що проходив 14-18 серпня 1928 р. в м. Осло. Центральною темою дискусій, що постала у фокусі уваги учасників форуму, стала проблема ролі націй та національних держав в історії, що була представлена у доповіді норвезького дослідника Г. Кута «Національний дух і суверенність народу» під час пленарної сесії, та заслуханих у ході роботи тематичних секцій виступах М. Гандельсмана (Польща), Г. Онкена (Німеччина) та Г. Штайнакера (Австрія), що були присвячені розгляду культурної специфіки націй¹.

Програма конгресу (наведено у додатку 8) передбачала суттєву модернізацію мережі секцій, що відбувалося шляхом відмови від практики проведення підсекційних засідань на противагу збільшенню кількості тематичних панелей. Запровадження окремих секцій, присвячених проблемам археології, економічної та соціальної історії, історії науки та літератури, а також історії мистецтва відображає посилення диференціації та спеціалізації історичного знання та дозволяє простежити подальшу інституалізацію даних наукових напрямів.

Визнання міжнародною академічною спільнотою взаємопов'язаного характеру процесів, що визначають розвиток різних регіонів світу створило передумови для запровадження нових секцій, присвячених проблемам історії Америки й історії північних народів. Запрошення до участі в роботі форуму делегації СРСР зумовило визнання організаторами заходу доцільності відродження практики проведення окремої секції з методології. Усвідомлення міжнародною академічною спільнотою важливості ролі історичної освіти у

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

формуванні суспільного світогляду визначило необхідність запровадження окремої панелі з проблем викладання історії¹.

Робота конгресу ознаменувалася суттєвим зростанням уваги світового наукового співтовариства до проблем історії Середніх віків та Нового часу, які під час попередніх зустрічей науковців розглядалися здебільшого у рамках відповідних хронологічних панелей. Важливе значення для розвитку сучасної медієвістики мала доповідь бельгійського історика А. Піренна «Поширення ісламу та початок Середньовіччя», що ґрунтувалася на тезі про визначальну роль процесу арабської експансії у переході країн Західної Європи від античної епохи до Середньовіччя та викликала гостру полеміку у середовищі фахівців через невідповідність даної концепції утвердженій у проблемній історіографії точки зору щодо початку Середніх віків². Інтеграція до програми пленарних сесій виступів, спрямованих на презентацію результатів порівняльного аналізу окремих явищ та процесів, що здійснювався у хронологічній та регіональній перспективі, дозволяє простежити удосконалення методик компаративного аналізу й активний розвиток історичної компаративістики як напрямку наукових студій³.

VII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 21-27 серпня 1933 рр. у м. Варшава й ознаменувався спробою імплементації проблемного підходу до формування мережі секцій. Програма заходу (наведено у додатку 9) передбачала збереження «хронологічних» та «дисциплінарних» панелей, що існували під час попереднього форуму в Осло, запровадження нових сесій з історії ідей та філософії, історії природничих наук та історії листування та проведення 12 тематичних засідань, організованих міжнародними комісіями, комітетами та організаціями (перелік тем наведено у додатку 9), що проводилися вперше в історії даної форми наукової комунікації. Активне залучення міжнародних організацій істориків до підготовки та проведення

¹ Минц И. Марксисты на исторической неделе в Берлине и 6-м международном конгрессе историков в Осло // Историк-марксист. 1928. № 9. С. 94.

² Cordey J. Le VIe congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1928. № 89. P. 158-160.

³ Martin O. Le Congrès Historique d'Oslo // Revue historique de droit français et étranger. 1928. Vol. 7. P. 441-460.

конгресу дозволяє констатувати визнання світовим науковим співтовариством необхідності посилення кооперації спеціалістів, які працюють над спільною проблематикою у різних країнах світу. Вибір Польщі в якості країни-приймаючої сторони зумовив домінування у програмі заходу доповідей, присвячених проблемам історії Центрально-Східної Європи, яка традиційно перебувала на маргінесі інтересів учасників даних форумів, та визначив необхідність запровадження відповідної тематичної секції¹.

Загострення геополітичної ситуації у світі, що мало місце на момент проведення конгресу, зумовило зростання уваги міжнародної академічної спільноти до проблем націогенезу та співвідношення суспільних, національних і державних інтересів в історії. Виголошені під час пленарної сесії доповіді С. Кутшеби «Принципи влади та свободи в історії європейських держав» та Н. Йорга «Походження та розвиток національної ідеї на південному сході Європи» засвідчили визнання світовим науковим співтовариством необхідності пошуку нових підходів для осмислення процесу націєтворення. Розгляд даної проблематики крізь призму концепцій впливу «суспільного духу» на формування політичного режиму та «прагнення суспільства до національності» як ключового фактору націогенезу відображає помітний вплив історії ментальності на розвиток сучасної історичної науки.

Робота конгресу ознаменувалася зростанням уваги міжнародної академічної спільноти до проблеми пошуку альтернативи позитивізму в історіографії. Гострий характер методологічних дискусій, що нерідко переходили з наукової площини до політичної, засвідчив розгортання антагонізму між представниками марксистської парадигми та прихильниками т. з. «історичного синтезу», що активно пропагувався представниками делегацій країн Західної Європи².

Специфіка міжнародно-політичної ситуації сприяла актуалізації проблеми місії історика у суспільстві, що востаннє обговорювалася під час

¹ VIIe congrès international des Sciences Historiques, Varsovie, du 21 au 28 août 1933 sous le haut patronage de S. E. le Président de la République de Pologne // Bulletin de l'Association Guillaume Budé. 1932. №37. P. 38-43.

² Панкратова А. Дневник работы конгресса // Борьба классов. 1933. №10. С. 70-74.

форуму у Римі у 1903 р. Ключовим здобутком роботи Варшавського форуму стало визнання світовим науковим співтовариством неприпустимості інструменталізації історичного знання для реалізації політичних амбіцій окремих країн¹. Утвердження даного принципу професійної діяльності істориків сприяло зменшенню деструктивного впливу геополітичних факторів на роботу наступного, VIII Міжнародного конгресу історичних наук, що відбувся 28 серпня - 4 вересня 1938 р. у м. Цюрих і проходив в умовах назрівання Другої світової війни. Усвідомлення керівництвом МКІН необхідності забезпечення відповідних організаційних умов для збереження академічного характеру дискусій зумовило обмеження верхньої хронологічної межі доповідей 1914 р., що дозволило створити сприятливе середовище для продуктивної наукової комунікації вчених з різних країн².

Формування програми роботи форуму (наведено у додатку 10) ознаменувалося суттєвим впливом проголошеного під час підготовки до попереднього конгресу курсу на модернізацію мережі секцій. Успішність практики проведення проблемних сесій, організованих міжнародними комісіями, комітетами й організаціями та різка критика вузькоспеціалізованого характеру переважної більшості засідань тематико-хронологічних панелей, що була висловлена учасниками заходу з різних країн, сприяли ініціюванню Бюро МКІН переходу до проблемного принципу формування програми та надання національним комітетам істориків права вносити свої пропозиції щодо тематики секцій. Участь у процесі розробки нової мережі секцій взяли представники академічних спільнот істориків Франції та СРСР, які надали власні проєкти програм, що передбачали розгляд вузькоспеціалізованих проблем у широкій хронологічній перспективі. Визнання організаторами форуму ризиків, пов'язаних з суттєвим зменшенням кількості його учасників через переорієнтацію секцій на обговорення окремих конкретно-історичних проблем сприяло ухваленню керівництвом МКІН рішення про недоречність

¹ Державин Н. С. Буржуазная историческая наука на конгрессе // Борьба классов. 1933. №12. С. 84.

² 8th International Congress of Historical Sciences Zurich 1938. URL: <http://surl.li/aadezq> (дата звернення: 23.06.2024).

відмови від тематико-хронологічного підходу до формування програми конгресу та необхідність збереження панелей, що існували під час попередньої зустрічі науковців у Варшаві. Посилення тенденції до диференціації та спеціалізації історичного знання зумовило відродження практики проведення окремих сесій з нумізматики та воєнної історії. Зростання уваги міжнародної академічної спільноти до проблем історії країн Азії, Африки та Латинської Америки, зумовлене загостренням геополітичної ситуації в світі й активізацією національних рухів у колоніях, і наявність прецедентів організації засідань з історії окремих регіонів під час попередніх форумів в Осло та Варшаві, створили передумови для заснування нової секції з історії неєвропейських країн¹.

Аналіз тематичної специфіки доповідей, представлених під час пленарних сесій та секційних засідань дозволяє констатувати визнання світовим науковим співтовариством необхідності переосмислення теоретико-методологічних засад сучасної історичної науки. Магістральною проблемою, що постала у фокусі уваги учасників усіх тематичних сесій і була актуалізована в ході підготовки програми форуму, стало питання пізнавальних можливостей т. з. «історичного синтезу». Визнання світовим науковим співтовариством недостатності рівня розвитку методологічного інструментарію сучасної історичної науки для її переорієнтації на дослідження окремих суспільних явищ у тривалій хронологічній перспективі ознаменувало кризу ідеї т. з. «історичного синтезу», що виступав головною альтернативою марксистському підходу до історіописання під час попередніх конгресів в Осло та Варшаві².

Організація дискусій, присвячених аналізу підходів до періодизації всесвітньої історії³ та пошуку довготривалих факторів історичного процесу⁴ відображає зростання уваги міжнародної академічної спільноти до проблеми

¹ Leland W. G. The Congress of Historical Sciences at Zurich // The American Historical Review. 1939. Vol. 44. № 2. P. 290-293.

² 8th International Congress of Historical Sciences Zurich 1938. URL: <http://surl.li/aadezq> (дата звернення: 23.06.2024).

³ VIIe Congrès International des Sciences Historiques // Revue d'Histoire du XIXe siècle – 1848. 1936. № 159. P. 243-245.

⁴ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

історичної темпоральності та формування відповідного теоретичного підґрунтя для появи концепції «тривалого історичного часу» Ф. Броделя у 1940-х рр. Інтеграція до програми пленарних сесій засідань, присвячених проблемам сенсу історії, свободи та необхідності в історії, взаємозв'язку між історичною наукою та національними інтересами засвідчує значний вплив геополітичної нестабільності на розвиток світової історіософської думки¹.

Таким чином, діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1920-1930-х рр. ознаменувалася суттєвим впливом міжнародно-політичної ситуації на тематичну специфіку секцій і перебіг роботи засідань. Усвідомлення світовим науковим співтовариством необхідності пошуку стратегій протидії негативним впливам націоналістичних рухів сприяло актуалізації проблем націогенезу, ролі націй та національних держав в історії, співвідношення державних, національних і суспільних інтересів тощо. Стабільно високий рівень уваги учасників форумів до проблем ролі історичного знання у сучасному світі, співвідношення наукової істини та державних інтересів, стратегій взаємодії істориків з органами влади засвідчив визнання міжнародною академічною спільнотою неприпустимості «зловживання історією» для реалізації геополітичних інтересів окремих країн.

Активізація пошуків релевантних методологічних альтернатив позитивізму зумовила значну увагу світового наукового співтовариства до проблем застосування т. з. «історичного синтезу» та марксистського підходу до історіописання, та сприяла зародженню методологічного антагонізму між т. з. «західною» та «радянською» історіографією. Систематичний характер сесій з економічної, соціальної, церковної історії, історії науки та мистецтва дозволяє констатувати активний розвиток даних субдисциплін. Інтеграція до мережі секцій панелей, присвячених проблемам історії ментальності й історичної дидактики засвідчує початок інституалізації даних напрямків як нових проблемних полів.

¹ VIIIe Congrès International des Sciences Historiques // Revue d'Histoire du XIXe siècle – 1848. 1936. № 159. P. 243-245.

3.3. Поворот від структурної до культурної історії (1950-1980-ті рр.)

Відновлення практики скликання Міжнародних конгресів історичних наук відбувалося в умовах розгортання «холодної війни» та ознаменувалося суттєвим впливом геополітичної ситуації на перебіг роботи форумів і характер дискусій. Поширення принципів постмодернізму також вплинуло на теоретико-методологічні основи історичних досліджень та сприяло утвердженню парадигми т. з. «нової історичної науки».

IX Міжнародний конгрес історичних наук, що став першою в історії даних заходів післявоєнною зустріччю науковців, відбувся 28 серпня – 3 вересня 1950 р. і проходив у м. Париж. Зростання популярності ідей т. з. «історичного синтезу» та залучення представників «Школи Анналів» до підготовки програми заходу (наведено у додатку 11) сприяли ініціюванню організаційним комітетом форуму відмови від традиційного тематико-хронологічного принципу формування мережі секцій на противагу переходу до дисциплінарного підходу. Вибір у якості тематики панелей проблем політичної, економічної, соціальної історії й історії інститутів відображає збереження популярності даних субдисциплін¹. Заснування нових секцій, присвячених проблемам історії ідей та ментальності, культурної антропології та демографії дозволяє констатувати посилення тенденції до диференціації та спеціалізації історичного знання та початок інституалізації даних напрямків історичних студій як нових тематичних полів². Переформатування панелі з історії неєвропейських країн, що існувала під час попереднього конгресу у Цюриху, на секцію з історії цивілізацій засвідчує значний вплив цивілізаційної концепції А. Тойнбі на розвиток сучасної історіографії³

Діяльність конгресу ознаменувалася зростанням уваги світового наукового співтовариства до теоретико-методологічних засад історичної науки,

¹ Francois M. Le IXe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1951. № 109-2. P. 300-303.

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

³ Francois M. Le IXe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1951. № 109-2. P. 300-303.

що через відсутність окремої секції відповідного спрямування розглядалися під час обговорень результатів конкретно-історичних досліджень. Виступи учасників форуму з різних країн, в яких йшлося про можливість конвергенції парадигм позитивізму та т. з. «історичного синтезу», що була актуалізована у ході дискусій навколо доповідей П. Ренувена та Г. Ріттера, засвідчує визнання міжнародною академічною спільнотою необхідності пошуку консенсусу між представниками т. з. «старої» та «нової» історичної науки. Різка критика тези про визначальний характер впливу уніфікації технологій на уніфікацію соціальних систем, висловлена А. Тойнбі по відношенню до доповіді Ж. Фрідмана, дозволяє констатувати посилення методологічного антагонізму між т. з. «марксистським» та «західним» підходами до історіописання¹.

X Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 4-11 вересня 1955 р. і проходив у м. Рим. Зростання уваги світового наукового співтовариства до проблем історичної темпоральності, зумовлене появою концепції «тривалого історичного часу» Ф. Броделя, сприяло ініціюванню організаторами форуму відмови від проблемного принципу формування мережі секцій на противагу актуалізації практики проведення хронологічних панелей, орієнтованих на обговорення проблем окремих історичних періодів (античність, середньовіччя, новий час, новітня епоха) у дисциплінарному вимірі різних напрямків сучасної історичної науки. Визнання міжнародною академічною спільнотою пріоритетності пошуку консенсусу між представниками різних історичних парадигм зумовило повернення до мережі хронологічних секцій окремої панелі з методології².

Тематика доповідей, представлених на сесіях різних форматів (програму роботи форуму наведено у додатку 12), відображає збереження популярності економічної, соціальної та релігійної історії, історії ідей та історії інститутів як магістральних напрямків розвитку сучасної історичної науки. Зменшення кількості виступів, присвячених політичній проблематиці, та переорієнтація

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

² Xe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1953. № 111. P. 357-359.

фокусів представлених досліджень з хронікального висвітлення фактографічного матеріалу на аналіз впливу політичних факторів на еволюцію соціальних структур засвідчує значний вплив ідей структурної історії та макроісторичного підходу на процес модернізації «традиційної» політичної історії¹.

Діяльність конгресу ознаменувалася зростанням уваги міжнародної академічної спільноти до проблем та перспектив імплементації цивілізаційного підходу до історіописання. Важливе значення для розвитку світової історичної думки мали обговорення концепцій т. з. «середземноморської цивілізації» Ф. Броделя та т. з. «атлантичної цивілізації» Ж. Годешо та Р. Палмера². Висловлена у ході дискусій гостра критика пізнавального потенціалу концепту т. з. «атлантичної ідеї» як інструменту, що може сприяти політизації історичного знання, засвідчила визнання світовим науковим співтовариством необхідності протидії «зловживання історією» для недопущення нових міжнародно-політичних конфліктів.

Ключовим здобутком роботи форуму стала актуалізація проблеми сутності історизму у сучасному світі (доповідь Ф. Коллотті)³ та пріоритетності забезпечення методологічного плюралізму для розвитку сучасної історичної науки (виступ П. Ренувена)⁴. Проголошення учасниками форуму необхідності орієнтації на універсальні принципи історичного процесу для зменшення впливу методологічного детермінізму на вирішення конкретно-історичних проблем відображає початок пошуків шляхів протидії розгортанню теоретико-методологічного антагонізму між т. з. «старою» та «новою» «західною» історичною наукою і т. з. «марксистським» підходом до історіописання.

XI Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 21-28 серпня 1960 р. у м. Стокгольм та ознаменувався утвердженням хронологічного підходу до формування програми заходу (зміст наведено у додатку 13). Збереження поділу

¹ Xe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1953. № 111. P. 357-359.

² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

³ Mariani A. 10th International Congress of Historical Sciences Rome 1955. URL: <http://surl.li/qlpvzi> (дата звернення: 23.06.2024).

⁴ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).

засідань на 4 секції, присвячені проблемам історії античності, середніх віків, нового та новітнього часу, й окрему панель з методології викликало різку критику з боку представників «школи Анналів» через «розмитість» хронологічних рамок кожного з визначених періодів та неможливість презентації досліджень, спрямованих на вивчення окремих явищ чи процесів в історії людства у тривалій хронологічній перспективі¹. Відмову від практики організації окремих сесій, присвячених проблемам спеціальних історичних дисциплін було розцінено як констатацію їхнього «підпорядкованого» статусу по відношенню до «основних» напрямків розвитку сучасної історичної науки та спробу дезінтеграції з фахового наукового співтовариства спеціалістів з різних напрямків джерелознавчих студій².

Програма форуму (наведено у додатку 13) дозволяє констатувати динамічний розвиток політичної, економічної, соціальної та релігійної історії, зростання уваги світового наукового співтовариства до проблем історії культури, що майже не були репрезентовані під час попередніх зустрічей науковців у Парижі та Римі. Організація окремих сесій, присвячених проблемам історіософії XIX століття й історії історичної науки дозволяє констатувати помітний вплив постмодернізму на процес рефлексії міжнародної академічної спільноти істориків щодо власної професійної діяльності.

Робота секцій Стокгольмського конгресу ознаменувалася суттєвим впливом геополітичних процесів на тематичну специфіку доповідей, характер і рівень продуктивності дискусій. Загострення міжнародно-політичної ситуації, пов'язане з розгортанням «холодної війни», зумовило зростання впливу ідеологічних факторів на перебіг обговорень і нерідко призводило до переходу дискусії з наукової до політико-ідеологічної площини. Розпад світової колоніальної системи сприяв актуалізації проблем, пов'язаних з історією національних рухів, що востаннє розглядалися під час зустрічі науковців у Цюриху (1938 р.), та відновленню започаткованої у 1930-х рр. дискусії щодо

¹ XIe Congrès International Des Sciences Historiques // Annales. Histoire, Sciences Sociales. 1957. №3. P. 527-528.

² Harsin P. Le onzième Congrès international des Sciences historiques. (Stockholm, août 1960) // Bulletins de l'Académie Royale de Belgique Année. 1960. № 46. P. 679-681.

пошуку релевантних методологічних концептів для дослідження механізмів зародження національно-визвольних рухів. Кульмінацією теоретико-методологічного антагонізму між представниками т. з. «марксистської» та «західної» історіографії стала робота засідання, присвяченого проблемам періодизації всесвітньої історії, що продемонструвала кардинальні розбіжності у принципах трактування історичного процесу в рамках формаційного та цивілізаційного підходів¹.

XII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 29 серпня – 5 вересня 1965 р. у м. Відень й ознаменувався модернізацією концепції формування мережі секцій, що набуло відображення у появі двох нових форматів – т. з. «головних тем» і секції з історії континентів. Специфіка формулювання тем засідань, що проходили у рамках новостворених панелей, дозволяє констатувати збереження уваги світового наукового співтовариства до проблем історії соціальних структур, визнання перспективності дослідження окремих явищ та процесів у тривалій хронологічній перспективі та утвердження макроісторичного підходу до історіописання. Тематика хронологічних і методологічних панелей (наведено у додатку 14) засвідчує збереження популярності економічної та соціальної історії, зростання уваги міжнародної академічної спільноти до питань, що перебувають у дисциплінарному полі релігійної історії на противагу зменшенню інтересу до політичної проблематики².

Робота засідань, що відбувалися в рамках «головних тем» і секції з історії континентів дає змогу простежити значний вплив деколонізаційних процесів на розвиток сучасної історичної науки. Організація сесій, присвячених проблемам взаємодії представників європейських і неєвропейських народів відображає визнання світовим науковим співтовариством необхідності відмови від європоцентристського фокусу досліджень та пріоритетності інтеграції історії колишніх колоніальних володінь до всесвітньо-історичного наративу.

¹ XI Международный конгресс исторических наук в Стокгольме // Вопросы истории. 1960. № 12. С.4-7.

² XIe Congrès International Des Sciences Historiques // Annales. Histoire, Sciences Sociales. 1957. №3. P. 527-528.

Вибір в якості однієї з «головних тем» проблеми акультурації та розгляд крізь її призму відносин між колоніями та метрополіями дозволяє констатувати розгортання пошуків нових теоретичних концептів для переосмислення історії колоніальної епохи та початок формування специфічної методології колоніальних студій¹.

Логічним продовженням започаткованої під час попереднього конгресу у Стокгольмі дискусії з історії національних рухів стало проведення засідання, присвяченого проблемам історії націоналізму та інтернаціоналізму у XIX-XX ст. Наявність принципових розбіжностей у поглядах представників т. з. «західної» та «марксистської» історіографії на сутність концептів реакційного націоналізму та революційного національно-визвольного руху сприяло переходу дискусії з академічної в політико-ідеологічну площину і засвідчило збереження значного впливу «холодної війни» на перебіг діяльності форуму.

Важливе значення для розвитку світової історіографії мала робота сесій, спрямованих на обговорення концепцій всесвітньої історії XX ст. й аналіз факторів еволюції історичної думки у середині XX ст. Являючи собою своєрідну спробу саморефлексії представників різних історіографічних і методологічних шкіл щодо діяльності у сучасних умовах, дані засідання засвідчили визнання світовим науковим співтовариством початку кардинальних трансформацій в історіописанні, пов'язаних з «крахом расистських теорій та ідей пангерманізму», кризою європоцентристської парадигми та появою нових підходів т. з. «нової історичної науки»².

XIII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 16-23 серпня 1970 р. у м. Москва. Значна увага світового наукового співтовариства до проблем теоретико-методологічного характеру й історії колишніх колоніальних володінь, що ознаменувала роботу попередніх форумів у Стокгольмі та Відні, сприяла визнанню організаторами заходу необхідності виокремлення даних панелей у т. з. «головні теми». Вибір в якості однієї з «головних тем» з історії

¹ XIe Congrès International Des Sciences Historiques // Annales. Histoire, Sciences Sociales. 1957. №3. P. 527-528.

² Губер А. А. XII Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1966. № 3. С. 3-15.

континентів проблеми «Націоналізм і класова боротьба в процесі модернізації в Азії та Африці» відображає спробу актуалізації результатів попередніх теоретико-методологічних дискусій, присвячених питанням націогенезу та націоналізму для подальшої інтеграції історії деколонізованих регіонів до всесвітньо-історичного наративу.

Орієнтація «головної» методологічної сесії на обговорення проблеми «Історик і соціальні науки» дозволяє констатувати розгортання процесу переосмислення місця історії в системі соціогуманітарних наук, зумовленого становленням т. з. «постнекласичної науки». Організація окремої панелі, присвяченої особливостям застосування сучасних комп'ютерних технологій в роботі історика, засвідчило початок процесу інституалізації т. з. «цифрової історії» (digital history). Проведення сесій, спрямованих на аналіз ролі та місця біографії в історичній науці та проблем використання інтерв'ю в історичних дослідженнях, відображає формування т. з. «нової біографічної історії» та усної історії як нових субдисциплін.

Програма роботи т. з. «хронологічних секцій» (наведено у додатку 15) дозволяє констатувати збереження популярності економічної та соціальної історії, що супроводжувалося витісненням на маргінес політичної та релігійної проблематики, та розгляд переважної більшості проблем з позицій історії окремих структур¹.

Важливе значення для розвитку сучасної історичної епістемології мав виступ А. Дюпрона «Мова й історія», спрямований на презентацію підходів до деконструкції символів і мовних кліше, які можуть бути використані у дослідницькій практиці істориків, незалежно від їхньої спеціалізації². Визнання світовим науковим співтовариством перспективності даних ідей дозволяє констатувати початок т. з. «лінгвістичного повороту» в розвитку історичної науки.

¹ Губер А.А. XIII Международный конгресс исторических наук в Москве (Москва, 16-23 августа 1970 г.) // Вопросы истории. 1970. №3. С. 3-17.

² Weber E. Innocents abroad: The XIII International Congress of Historical Sciences // Journal of Contemporary History. 1971. Vol. 6. № 2. P.87-99

XIV Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 22-29 серпня 1975 р. і проходив у м. Сан-Франциско. Домінування у програмі «головних тем» сесій, спрямованих на дослідження глобальних явищ і процесів у широкій хронологічній та регіональній перспективі відображає зростання популярності макроісторичного підходу в світовій історіографії. Вибір в якості однієї з «головних тем» проблеми ролі історичної науки у сучасному суспільстві дозволяє констатувати усвідомлення світовим науковим співтовариством необхідності переосмислення соціальних функцій історика в епоху «холодної війни» та постколоніальних трансформацій. Організація першої в історії даних форумів «головної теми», що передбачала розгляд глобальної проблеми на матеріалах історії однієї країни засвідчує визнання міжнародною академічною спільнотою перспективності застосування методу case studies в історичних дослідженнях.

Висловлена під час попереднього форуму у Москві критика існування окремої «головної теми», присвяченої історії континентів, як прояву сегрегації країн Азії, Африки та Латинської Америки в європоцентричному науковому просторі, зумовила відмову від практики організації даної панелі й обмеження розгляду даної проблематики однією сесією загального спрямування «Традиції й інновації в Азії та Африці». Підписання Гельсінських угод сприяло актуалізації проблематики з історії права, що не була представлена на даних заходах після форуму у Парижі (1950 р.), і проведення «головного» засідання за темою «Права людини в історії».

Тематична специфіка роботи «хронологічних секцій» відображає збереження популярності економічної та соціальної історії й певне зростання уваги міжнародної академічної спільноти до маргіналізованих під час попередніх форумів проблем політичного та релігійного характеру¹.

Програма засідань за «методологічними темами» (наведено у додатку 16) дозволяє констатувати значний вплив постмодернізму на розвиток світової

¹ François M. XIVe Congrès international des sciences historiques à San Francisco // Bibliothèque de l'École des chartes. 1973. № 131-2. P. 707-713.

історіографії. Робота панелей «Історик у пошуках документів», «Публікація документів і поширення джерел» засвідчила початок трансформації підходів до джерелознавчого аналізу, зумовлений поширенням ідей т. з. «лінгвістичного повороту». Перебіг дискусій під час сесій «Події, еволюція та структури в історії» та «Методи вивчення людини у середовищі існування» відображає визнання світовим науковим співтовариством кризи структуралізму в історіописанні та початок пошуку нових епістемологічних альтернатив.

Важливе значення для розвитку світової історичної науки мала представлена під час роботи джерелознавчих сесій концепція Є. Топольського, що передбачала необхідність вивчення будь-якого історичного джерела у динаміці, з огляду на його дійсне значення для конкретних і потенційних досліджень, й аналізу явних, латентних і прихованих інформаційних структур¹.

XV Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 10-17 серпня 1980 р. і проходив у м. Бухарест. Вибір Румунії країною-приймаючою стороною зумовив визнання організаторами заходу пріоритетності проблем історії Центральної Європи, що перебували на маргінесі інтересів учасників форумів під час попередніх зустрічей науковців, і проведення сесії, спрямованої на розгляд даного регіону як «зони конвергенції цивілізацій». Загострення геополітичного протистояння у світі сприяло актуалізації питання миру в історії, що стало однією з «головних тем» форуму. Організація «головної сесії» з проблем жіночої історії та «методологічних сесій», присвячених проблемам усної та демографічної історії дозволяє констатувати успішність інституалізації даних напрямків історичних досліджень як нових субдисциплін².

Як і під час попередніх конгресів, робота секції з проблем методології засвідчила значний вплив т. з. «лінгвістичного повороту» на трансформацію підходів до історіописання. Тематична специфіка доповідей, представлених у рамках панелі «Мова історика» засвідчує визнання міжнародною академічною

¹ Сахаров А. М., Хромов С. С. XIV Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1976. № 3. С. 18-19.

² XVe Congrès International des Sciences Historiques, Bucarest 1980 // Quaderni storici. 1979. Vol. 14. № 42(3). P. 1210-1212.

спільнотою необхідності посилення міждисциплінарної кооперації між істориками та лінгвістами й усвідомлення перспективності використання методології дискурс-аналізу в історичних дослідженнях.

Важливе значення серед сесій методологічного спрямування мало засідання, присвячене проблемі місця та ролі викладання історії в системі середньої освіти, що стало логічним продовженням актуалізованих під час попередніх форумів питань ролі історії у сучасному світі та місця історії в системі наук. Визнання учасниками форуму вичерпності традиційного «політичного» підходу до репрезентації національної та всесвітньої історії у шкільних підручниках сприяло проголошенню курсу на пошук нових інтегруючих факторів для модернізації шкільних наративів з національної та всесвітньої історії та засвідчило вплив загальної епістемологічної кризи в світовій історіографії на розвиток шкільної історичної дидактики¹.

Тематика «хронологічних секцій» (наведено у додатку 17) дозволяє простежити збереження популярності економічної та соціальної історії, зростання уваги світового наукового співтовариства до питань, що перебувають у дисциплінарному полі політичної історії, зокрема до міжнародно-політичної проблематики². Орієнтація переважної більшості засідань на обговорення специфіки взаємовідносин між різними народами, регіонами та цивілізаціями засвідчує визнання міжнародною академічною спільнотою перспективності ідеї створення всесвітньо-історичного наративу та важливості макроісторичної парадигми.

XVI Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 25 серпня – 1 вересня 1985 р. у м. Штутгарт і проходив в умовах згасання геополітичної конфронтації між державами-учасницями «холодної війни», що й сприяло дискусіям. Проведення форуму у рік ювілею завершення Другої світової війни зумовило організацію сесії за «головною темою», що була присвячена аналізу

¹ Тихвинский С. Л., Тишков В. А. XV Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1980. № 12. С.14.

² XVe Congrès International des Sciences Historiques, Bucarest 1980 // Quaderni storici. 1979. Vol. 14. № 42(3). P. 1210-1212.

специфіки Руху Опору в різних країнах. Зростання уваги світового наукового співтовариства до проблеми сприйняття «інших» в соціокультурних контекстах історії різних країн відображає зростання впливу т. з. «культурного повороту» в гуманітаристиці та розгортання процесу формування т. з. «культурної історії» як нового напрямку досліджень¹.

Тематика «методологічних сесій» (наведено у додатку 18) дозволяє констатувати визнання світовим науковим співтовариством перспективності імплементації міждисциплінарного підходу для подолання епістемологічних наслідків кризи структуралістського підходу в історіописанні. Проведення засідання за «методологічною темою» «Фільм та історія» засвідчує зростання впливу т. з. «візуального повороту» на розвиток світової історіографії та формування візуальної історії як нового проблемного поля історичних студій. Актуалізація творчої спадщини М. Вебера, що ознаменувала роботу відповідної «методологічної панелі», відображає усвідомлення міжнародною академічною спільнотою перспективності веберівської концепції т. з. «ідеальних типів культур» для розвитку методології культурної історії².

Програма роботи «круглих столів» дозволяє констатувати успішність розгортання інституалізації гендерної історії, історичної антропології й історичної психології як нових субдисциплін. Інтерес міжнародної академічної спільноти до проблеми ролі природно-географічних факторів у житті людини, що вперше в історії даної форми наукової комунікації була винесена на обговорення в якості теми «головної сесії» та «круглого столу» засвідчує початок формування екоісторії як нової субдисципліни³.

Таким чином, діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1950-1980-ті рр. ознаменувалася значним впливом «холодної війни» на перебіг дискусій, що сприяло загостренню теоретико-методологічного антагонізму між

¹ Genicot L. Rapport sur le XVIe Congrès international des sciences historiques. Continuer mais adapter // Bulletins de l'Académie Royale de Belgique. 1985. № 71. P. 426-428.

² Genicot L. Rapport sur le XVIe Congrès international des sciences historiques. Continuer mais adapter // Bulletins de l'Académie Royale de Belgique. 1985. № 71. P. 426-428.

³ Тихвинский С. Л. О заседании Бюро МКИН // Вопросы истории. 1983. № 3. С. 136-140.

представниками т. з. «західної» та «радянської» історичної науки. Поширення ідей постмодернізму та пов'язаних із цим т. з. «лінгвістичного» та «візуального» поворотів зумовило трансформацію підходів до історіописання та створило передумови для становлення таких напрямків т. з. «нової історичної науки» як «нова соціальна» та «нова культурна» історія. Визнання світовим науковим співтовариством перспектив імплементації міждисциплінарного підходу до історіописання сприяло початку процесу інституалізації таких нових субдисциплін як історична біографістика й демографічна історія, історична психологія й історична антропологія, жіноча історія та гендерна історія, усна та цифрова історія.

3.4. Рух до глобальної історії (1990-2020-ті рр.)

Після згасання «холодної війни» в історії Міжнародних конгресів істориків розпочався якісно новий етап, що триває дотепер і характеризується курсом на глобалізацію та міждисциплінарність досліджень, докорінними змінами пріоритетної проблематики, значно більшою, у порівнянні з минулим, свободою обговорень проблемних питань.

XVII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 26 серпня – 2 вересня 1990 р. і проходив у м. Мадрид. Вибір Іспанії країною-приймаючою стороною зумовив обрання організаторами форуму однією з «головних тем» проблеми відкриття Америки європейцями та його наслідків для розвитку світу. Згасання «холодної війни» сприяло актуалізації проблеми впливу революцій та реформ на розвиток людства та визначило необхідність проведення відповідної «головної сесії».

Специфіка обраних «методологічних тем» (перелік наведено у додатку 19) засвідчує визнання науковим співтовариством необхідності подолання розриву у сприйнятті західної та східної моделей історіописання, розгортання курсу на антропологізацію досліджень, зростання значення міждисциплінарного підходу для розвитку сучасної історіографії, збереження популярності таких напрямків історичних студій як «нова соціальна» та «нова культурна» історія. Переважання серед тем хронологічних секцій проблем економічної, соціальної та гендерної історії відображає активізацію процесу пошуку альтернативи політичній історії та зростання популярності нових напрямків історіописання¹.

Міжсекційні засідання та сесії, організовані афілійованими комісіями МКІН передбачали розгляд питань політичного спрямування та проблем історіографії; меншою мірою в рамках форматів були представлені теми з економічної, соціальної, релігійної й інтелектуальної історії. Актуалізація

¹ Aróstegui J. El. XVII Congreso Internacional de Ciencias Históricas (Madrid, agosto-septiembre de 1990). URL: <http://surl.li/bhmgy> (дата звернення: 23.01.2024).

проблем міжетнічної та міжкультурної взаємодії, що простежується у програмі сесій, засвідчує визнання науковим співтовариством необхідності відмови від європоцентризму й активізації вивчення регіонів, що перебували на периферії інтересів істориків.

Специфіка сесій «внутрішніх комісій» МКІН, здебільшого присвячених розширенню методологічного апарату та джерельної бази досліджень, пошуку стратегій взаємодії істориків зі ЗМІ, проблемам історії соціальних та релігійних меншин засвідчує усвідомлення міжнародною академічною спільнотою необхідності адаптації роботи історика до вимог сучасності, розширення соціальної бази досліджень за рахунок інклюзії до наративів раніше маргінальних верств суспільства.

Програма «круглих столів» передбачала обговорення питань історіографії та історіософії, джерелознавства, інтелектуальної, економічної та соціальної історії, ролі істориків у процесі збереження культурної спадщини¹. Робота більшості засідань передбачала акцент на необхідності розширення джерельної бази, в тому числі за рахунок переорієнтування фокусів досліджень.

За свідченнями керівника радянської делегації С. Л. Тихвинського, головним здобутком роботи форуму в Мадриді стало визнання необхідності розширення дисциплінарного поля історичних студій, можливостей використання комп'ютерних технологій у роботі з масовими джерелами. Враховуючи геополітичну ситуацію в світі у 1990 р., нагальним питанням закономірно було визнано проблему революцій нової і новітньої доби, зокрема пропонувалося розробити теорію, засновану на «принципах нового політичного мислення», що мала б враховувати «історичний досвід сучасності»².

Закладений під час форуму у Мадриді курс на перетворення даних заходів з місця протистояння протиборчих геополітичних таборів на майданчик для плідної комунікації фахівців з усього світу набув подальшої реалізації під час наступного конгресу, що відбувся 27 серпня – 3 вересня 1995 р. і проходив

¹ Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКІН // Вопросы истории. 1990. №1. С.182-184.

² Тихвинский С. Л. Советские историки в Мадриде // Вестник РАН. 1991. № 4. С. 104.

у м. Монреаль. Вибір у якості «головних тем» проблем націогенезу та його впливу на процеси державотворення, відносин держав з народами, що її населяють, виникнення, місця та ролі діаспор в історії дозволяє констатувати визнання світовим науковим співтовариством необхідності пошуку нових націологічних концепцій для осмислення процесів трансформації сучасного геополітичного простору, зокрема у країнах, що здобули незалежність внаслідок розпаду СРСР. Інтеграція до переліку «головних панелей» питання, що перебуває у тематичному полі гендерної історії відображає успішність інституціоналізації даного напрямку досліджень як нової історичної субдисципліни¹.

Принциповою новацією, що ознаменувала роботу форуму, став відхід від «хронологічної» форми аналізу проблем на противагу організованим на основі «суцільного підходу» спеціалізованим сесіям, орієнтованим здебільшого на обговорення проблем історіографії, історіософії та соціальної історії (програму наведено у додатку 20). Тематика сесій, представлених у рамках даної панелі, відображає продовження курсу на розширення фокусів досліджень та відхід від традиційної «подієвої» історії до міждисциплінарних, антропологічно зорієнтованих студій. Організація засідань, спрямованих на обговорення теоретико-методологічних проблем екоісторії й усної історії дозволяє констатувати успішність процесу інституалізації даних напрямків сучасних історичних студій та розгортання процесу формування їхніх дослідницьких парадигм. Проведення сесій, присвячених обговоренню проблем історії арктичних і субарктичних народів і т. з. «країн третього світу» засвідчує активізацію досліджень регіонів, що тривалий час залишалися на маргінесі істориків.

Інтеграція до програми форуму засідання, спрямованого на пошук стратегій поведінки історика у публічному просторі відображає усвідомлення міжнародною академічною спільнотою необхідності адаптації професійної

¹ 18th International Congress of Historical Sciences (Monreal, 1995). URL: <http://surl.li/bdmqu> (дата звернення: 21.01.2024).

діяльності дослідників до вимог та викликів епохи, зумовлених глибокими трансформаціями у всіх сферах життя сучасного суспільства¹.

XIX Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 6-13 серпня 2000 р. і проходив у м. Осло. Вибір у якості однієї з «головних тем» заходу проблеми «Тисячоліття, час та історія» дозволяє констатувати активний розвиток історіософії та визнання світовим науковим співтовариством необхідності осмислення історіографічного досвіду від епохи раннього Середньовіччя й до сучасності. Проведення сесії, присвяченої методології та концепціям глобалізації історії відображає розгортання процесу становлення дослідницької парадигми глобальної історії як нового підходу до історіописання. Актуалізація проблеми «зловживання» історією, що стала темою однієї з «головних панелей», засвідчує усвідомлення міжнародною академічною спільнотою трансформації суспільних функцій істориків у сучасному світі та неприпустимості інструменталізації історичного знання для реалізації політичних амбіцій.

Домінування у програмі засідань за «спеціальними темами» проблем, що перебувають у тематичному полі політичної, соціальної, релігійної історії й історіографії дозволяє констатувати динамічний розвиток даних напрямків історичних досліджень. Інтеграція до даної панелі сесій, присвячених проблемам культурної й усної історії, екоісторії, дослідження комеморативних практик засвідчує успішність розгортання процесу інституалізації даних субдисциплін «нової історичної науки»².

Орієнтація тематики «регіональних робочих семінарів», що проводилися вперше в історії даної форми наукової комунікації, на обговорення проблем дослідження історії Центрально-Східної Європи, Скандинавії, Африки та Латинської Америки (програму наведено у додатку 21) відображає визнання світовим науковим співтовариством пріоритетності активізації досліджень з

¹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 21.01.2024).

² The Program of the 19th International Congress in Oslo. URL: <http://surl.li/bdmvb> (дата звернення: 25.01.2024).

історії регіонів, що раніше перебували на маргінесі інтересів учених, для уможливлення подальшої реалізації ідеї глобальної історії¹.

XX Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 3-9 липня 2005 р. і проходив у м. Сідней. Вибір у якості однієї з «головних тем» проблеми взаємодії людини та природи в історії засвідчує зростання популярності ідей екоісторії та успішність розгортання процесу інституалізації даної субдисципліни. Логічним продовженням курсу на переосмислення ролі істориків у сучасному світі, стала організація «головної сесії», присвяченої проблемам відносин істориків з органами влади та відповідальності істориків перед суспільством.

На відміну від попередніх конгресів, засідання в рамках «спеціальних тем» та «круглих столів» були присвячені здебільшого проблемам культурної, соціальної та політичної історії (програму сесій наведено у додатку 22). Як і під час форумів у Монреалі й Осло, ряд панелей стосувався фрагментарно репрезентованих в історіографії регіонів (Центральна Європа, Африка, Азійсько-Тихоокеанське узбережжя) та був орієнтований на їхнє подальше «вписування» у глобально-історичний наратив. Організація першого в історії конгресів засідання з історії емоцій дозволяє констатувати помітний вплив т. з. «емоційного повороту» в гуманітаристиці на розвиток світової історіографії. Проведення сесій з гендерної історії, історії дитинства й історії тіла засвідчує визнання міжнародною академічною спільнотою перспективності даних сфер досліджень і розгортання їхнього становлення як нових проблемних полів сучасної історичної науки. Проведення «круглих столів», присвячених питанням взаємодії істориків з їхньою аудиторією та впливу зміни історіографічних дискурсів на трансформації музейного простору відображає зростання популярності публічної історії у світі й активний розвиток методології публічно-історичних студій².

¹ Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 5-6.

² The Program of the 20th International Congress in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmtl> (дата звернення: 25.01.2024).

XXI Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 22-28 серпня 2010 р., проходив у м. Амстердам і ознаменувався зростанням уваги світового наукового співтовариства до проблем історичної урбаністики, що вперше в історії даної форми наукової комунікації розглядалися у рамках роботи однієї з т. з. «головних сесій». Вибір у якості теми одного з засідань даної панелі питання феномену міста як специфічної форми організації культури відображає розгортання курсу на міждисциплінарність досліджень й активізацію взаємодії між різними субдисциплінами т. з. «нової історичної науки». Актуалізація політичної проблематики, що востаннє виносилася на обговорення в рамках «головної теми» під час конгресу у Монреалі (1995 р.) засвідчує активізацію розгортання процесу інституалізації т. з. «нової політичної історії» як альтернативи традиційному фактографічному підходу до історіописання.

Тематичний спектр «круглих столів», «спеціальних тем» і «спільних засідань» (програму наведено у додатку 23) відображає посилення тренду на розгляд проблем у тривалій хронологічній, соціокультурній та трансконтинентальній перспективі, зростання популярності парадигми глобальної історії як альтернативи національним наративам, актуалізацію політичних й економічних проблем крізь призму культурного контексту. Орієнтація більшості засідань даних форматів на обговорення проблем соціальної та культурної історії, а також таких «молодих» напрямків історичних студій як т. з. «нова історична біографістика», мікроісторія, демографічна історія, жіноча та гендерна історія, історія емоцій, історія читання й історія тіла, інтелектуальна історія, історія спорту та т. з. *memoir studies* дозволяє простежити посилення диференціації та спеціалізації історичного знання та розгортання процесу інституалізації даних субдисциплін «нової історичної науки»¹.

XXII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 23-29 серпня 2015 р. і проходив у м. Цзинань. Вибір Китаю країною-приймаючою стороною

¹ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 25.01.2024).

зумовив інтеграцію до програми роботи «головної панелі» сесії, що передбачала розгляд історії даної країни у глобально-історичній перспективі. Організація засідання, присвяченого теоретико-методологічним проблемам історизації емоцій дозволяє констатувати розгортання процесу формування парадигми даної субдисципліни. Проведення сесії, орієнтованої на презентацію здобутків та перспектив використання сучасних інформаційних технологій в історичних дослідженнях відображає значний вплив т. з. «цифрового повороту» в гуманітаристиці на розвиток світової історіографії та початок інституалізації т. з. «digital history» як нової історичної субдисципліни.

Проблематика «спільних сесій», «круглих столів» і засідань за «спеціальними темами» (програму наведено у додатку 24) засвідчує активний розвиток культурно-історичних і соціально-історичних студій, здійснення спроби актуалізації політичної проблематики крізь призму глобально-історичного підходу, усвідомлення міжнародною академічною спільнотою пріоритетності орієнтації на глобально-історичну перспективу. Домінування у програмі роботи відповідних панелей проблем історіографії, екоісторії, історичної біографістики, публічної, жіночої та гендерної історії, т. з. «memory studies» та «world heritage studies» дозволяє констатувати успішність інституалізації «молодих» субдисциплін історичної науки й активне зростання їхньої популярності у світі. Факт проведення вперше в історії форумів засідання, присвяченого впливу технологічного прогресу на життя світу можна вважати передтечею оформлення нового перспективного напрямку досліджень.

Повернення до проблеми зловживання історією, що востаннє обговорювалася в Осло у 2000 р., відображає усвідомлення міжнародною академічною спільнотою необхідності актуалізації питання відповідальності історика при взаємодії з публічними структурами. Проведення сесії, присвяченої проблемі історичного прогнозування майбутнього засвідчує визнання світовим науковим співтовариством зростання ролі прогностичної

функції історії у сучасному світі¹.

XXIII Міжнародний конгрес історичних наук відбувся 23-28 серпня 2022 р. і проходив у м. Познань. Вибір у якості однієї з «головних тем» проблеми взаємодії людей та тварин в історії, що востаннє виносилася на обговорення в рамках даного формату під час форуму у Сіднеї у 2005 р., дозволяє констатувати усвідомлення міжнародною академічною спільнотою перспективності даного напрямку історичних студій. Проведення першої в історії даної форми наукової комунікації «головної сесії», присвяченої питанням, що перебувають у дисциплінарному полі т. з. «memory studies» дозволяє констатувати успішність інституалізації даного напрямку історичних студій як самостійної сфери досліджень і стрімке зростання його популярності у світі. Спрямованість «вечірніх сесій» на обговорення проблем глобальної історії (засідання «Глобальні шістдесяті» та «Глобальна історія в процесі становлення») відображає визнання керівництвом МКІН необхідності актуалізації глобально-історичного підходу та демонстрації можливостей його застосування на практиці при дослідженні конкретного історичного періоду в усьому світі.

Проблематика «круглих столів», «спеціальних» і «спільних» сесій, засідань міжнародних афілійованих комітетів, комісій та організацій (програму наведено у додатку 25) відображає суттєве зростання популярності « нової політичної історії» на противагу зменшенню інтересу світового наукового співтовариства до досліджень з культурної історії, що перебували у фокусі уваги учасників форуму під час попередніх заходів у Сіднеї, Амстердамі та Цзинані. Закономірною реакцією міжнародної академічної спільноти на загострення геополітичної ситуації у світі стали актуалізація проблеми тероризму в історії людства, що залишилася поза увагою організаторів конгресів після заходу у Сіднеї у 2005 р., й активізація досліджень антидемократичних режимів. Збереження значної уваги учасників заходу до

¹ CIHS's XXIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 21.01.2024).

проблем таких історичних субдисциплін як демографічна історія, гендерна історія, історія освіти, публічна історія та world heritage studies дозволяє констатувати динамічний розвиток даних напрямків сучасної світової історіографії. Проведення сесій, присвячених проблемам морської історії та історії спорту, що постали у фокусі уваги учасників форуму вдруге після заходу в Амстердамі у 2010 р., засвідчує розгортання процесу їхньої інституціоналізації як нових проблемних полів¹.

Таким чином, сучасний період діяльності Міжнародних конгресів історичних наук характеризується зростанням уваги світового наукового співтовариства до проблеми можливості існування альтернативи національним наративам в історіописанні й активізацією пошуку інтегруючих факторів для реалізації концепції т. з. «глобальної історії». Докорінна зміна пріоритетної проблематики дискусій, що набула відображення у згасанні інтересу міжнародної академічної спільноти до проблем «традиційної» політичної й економічної історії на противагу активізації досліджень у сферах т. з. «нових» соціальної, культурної та політичної історії відображає значний вплив т. з. «культурного повороту» на розвиток сучасної світової історіографії. Значна увага учасників форуму до питань, що перебувають у проблемному полі історичної біографістики, мікроісторії, інтелектуальної історії, історії читання, історії дитинства, жіночої історії, гендерної історії, історії тіла, усної та публічної історії, т. з. «digital history», «memory studies» та «world heritage studies» дозволяє констатувати розгортання процесу інституалізації даних «молодих» субдисциплін «нової історичної науки».

¹ XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.01. 2024).

Висновки до розділу 3

Міжнародні конгреси історичних наук являють собою провідну форму наукової комунікації істориків, що успішно практикується з 1900 р. Тематика сесій, що відбувалися під час роботи даних форумів, відображає специфіку геополітичної ситуації у світі й основні тенденції розвитку сучасної історичної науки.

Перший період в історії даних заходів (1900-1913 рр.) ознаменувався спробою консолідації зусиль представників світового наукового співтовариства для пошуку методологічних альтернатив парадигмі позитивізму в умовах загальної епістемологічної кризи кінця XIX – початку XX ст. Поширення ідей неокантіанської філософії та посилення тенденції до т. з. «соціологізації» історичного знання сприяли актуалізації проблем місця історії в системі наук та ролі істориків у сучасному світі, що були однією з центральних тем дискусій під час перших чотирьох форумів. Активне апелювання учасників форуму до проблем, що перебувають у дисциплінарному полі археології, епіграфіки, нумізматики, історичної географії й історії культури відображає розгортання процесу інституалізації даних напрямків історичної науки.

Зародження геополітичної конфронтації між представниками т. з. «західної» та радянської історіографії, що визначало роботу конгресів у 1920-1930-ті рр., зумовило перетворення даних зустрічей науковців на майданчик для розгортання методологічного антагонізму між прихильниками т. з. «історичного синтезу» та представниками т. з. «марксистської» історіографії. Визнання світовим науковим співтовариством необхідності пошуку шляхів протидії деструктивним впливам націоналістичних рухів сприяло актуалізації проблеми пошуку стратегій відносин істориків із суспільством і владними структурами та шляхів протидії інструменталізації історичного знання. Значна увага міжнародної академічної спільноти до питань, що перебувають у дисциплінарному полі економічної, соціальної, церковної історії, історії мистецтва й історії ментальності, а також історичної дидактики

засвідчує визнання міжнародною академічною спільнотою перспективності даних напрямків історичних досліджень.

Діяльність конгресів у період «холодної війни» (1950-1980-ті рр.) дозволяє простежити процес формування т. з. «нової історичної науки», що відбувався під впливом поширення ідей філософії постмодернізму. Розгортання т. з. «лінгвістичного», «культурного» та «візуального» поворотів у гуманітаристиці сприяло кризі структуралістського підходу до історіописання й утвердженню культурно-орієнтованої парадигми історичних студій. Поступове зменшення уваги світового наукового співтовариства до проблем «традиційної» економічної та соціальної історії на противагу активізації досліджень з усної історії, історичної біографістики та психології, жіночої та гендерної історії відображає розгортання процесу «антропологізації» історичного знання та початок інституалізації даних субдисциплін сучасної історичної науки.

Сучасний період діяльності даних форумів (1990-2020-ті рр.) характеризується зростанням інтересу світового наукового співтовариства до ідеї т. з. «глобальної історії» й активізацією пошуків проблемних полів «нової історичної науки» для реалізації концепції всесвітньо-історичного наративу. Значна увага міжнародної академічної спільноти до проблем т. з. «нової соціальної», «нової культурної» та «нової політичної» історії дозволяє констатувати утвердження антропологічної парадигми у сучасній світовій історіографії. Активна інтеграція до мережі сесій засідань, присвячених обговоренню теоретико-методологічних засад інтелектуальної історії, історії читання, історії дитинства, жіночої історії, гендерної історії, історії тіла, усної та публічної історії, історичної біографістики, мікроісторії, т. з. «digital history», «memory studies» та «world heritage studies» відображає розгортання процесу інституалізації даних субдисциплін як перспективних тематичних полів «нової історичної науки».

ВИСНОВКИ

Міжнародні конгреси історичних наук являють собою наймасштабнішу форму фахової наукової комунікації істориків, що успішно практикується з 1900 р. для обміну досвідом між представниками різних національних історіографічних шкіл та пошуку шляхів вирішення нагальних проблем історіописання. Втім, незважаючи на тривалість традиції проведення даних заходів та їхнє значення для розвитку світової історичної науки, діяльність форумів фактично лишається неосмисленою у сучасній світовій та вітчизняній історіографії. Відсутність спеціальних праць, присвячених аналізу еволюції організаційної та тематичної специфіки діяльності конгресів у контексті загальних тенденцій розвитку світової історичної науки визначає актуальність даного дослідження.

Особливості перебігу конгресів дозволяють виділити чотири періоди в історії даної форми наукової комунікації; їхні хронологічні рамки пов'язані з ключовими подіями міжнародно-політичного життя світу у XX ст., що вплинули на періодичність проведення заходів і продуктивність їхньої роботи (Перша та Друга світові війни, «холодна війна»). Кожен період в історії даних форумів характеризується помітними зрушеннями організаційного характеру та суттєвою зміною пріоритетної проблематики, що дозволяє констатувати динамічний характер розвитку даної форми фахової наукової комунікації.

Діяльність перших Міжнародних конгресів історичних наук (1900-1913 рр.) відображає процес формування т. з. «горизонтальної» моделі фахової наукової комунікації. Визнання світовим науковим співтовариством неможливості забезпечення повноцінного розвитку історіографії без обміну досвідом між дослідниками з різних країн та вичерпності наявних можливостей для ефективної професійної взаємодії вчених у рамках «традиційних» інституціональних структур (університети, академії) сприяло пошуку оптимальної моделі організації даних форумів (періодичність скликання, підходи до формування мережі секцій та культурної програми тощо). Відмова

від практики проведення тематичних конгресів, їхня переорієнтація на обговорення широкого кола проблем, що перебувають у дисциплінарному полі різних напрямків історичних студій відображає усвідомлення фаховою академічною спільнотою перспективності даних заходів як інструменту активізації міжнародної та міждисциплінарної кооперації вчених.

Аналіз проблематики роботи перших конгресів дозволяє констатувати суттєвий вплив загальної епістемологічної кризи кінця XIX – початку XX ст. на розвиток світової історичної науки, що набув відображення у систематичному характері дискусій, присвячених проблемі необхідності модернізації методологічного апарату історичних досліджень. Визнання світовим науковим співтовариством необхідності осмислення місця історії у системі наук та ролі істориків у тодішньому світі відображає значний вплив поширення ідей неокантіанської філософії на діяльність фахової міжнародної академічної спільноти. Інтеграція до мережі секцій засідань, присвячених проблемам археології, нумізматики, епіграфіки, історії культури засвідчує розгортання процесу інституалізації зазначених нових субдисциплін історичної науки.

Міжвоєнний період в історії форумів (1923-1938 рр.) передовсім характеризується заснуванням Міжнародного комітету історичних наук як органу, що опікується проведенням конгресів і забезпечує координацію між науковими співтовариствами істориків окремих країн. Це стало важливим моментом на шляху завершення організаційного оформлення даних заходів. Значний вплив геополітичної ситуації у світі на історичну науку зумовив визнання керівництвом МКІН необхідності пошуку шляхів мінімізації деструктивних впливів міжнародно-політичних факторів на перебіг дискусій та необхідності консолідації зусиль світового наукового співтовариства для пошуку шляхів протидії інструменталізації історичного знання у політичних цілях. Усвідомлення організаторами заходів необхідності оптимізації формату роботи секцій для зменшення впливу ідеологічних факторів на перебіг дискусій зумовило активну модернізацію підходів до формування програми даних зустрічей науковців.

Аналіз перебігу та результатів роботи конгресів у 1920-1930-х рр. також дозволяє констатувати зародження теоретико-методологічного антагонізму між представниками т. з. «радянської» та «західної» історичної науки, що супроводжувалося дискусіями щодо пізнавального потенціалу т. з. «історичного синтезу» і «марксистського» підходу до історіописання. Інтеграція до мережі секцій засідань, присвячених проблемам економічної, соціальної, церковної історії, історії науки та мистецтва засвідчує продовження процесів спеціалізації в історичній науці. Проведення перших в історії даної форми наукової комунікації сесій, присвячених проблемам, що перебували у проблемному полі історичної дидактики й історії ментальностей, дозволяє констатувати початок інституалізації даних напрямків історичних досліджень.

Розгортання «холодної війни», що значною мірою визначило перебіг роботи конгресів у 1950—1985 рр., сприяло активізації пошуків тих механізмів та форм, які б обмежили вплив політико-ідеологічної конфронтації на перебіг дискусій. Запровадження окремих панелей, присвячених історії країн т. з. «третього світу», та стрімке зростання кількості учасників з країн Азії, Африки та Латинської Америки дозволяє констатувати суттєвий вплив деколонізаційних процесів на діяльність конгресів та успішність реалізації проголошеного керівництвом МКІН курсу на пріоритетність інтеграції академічних спільнот вчених із зазначених регіонів до світового наукового співтовариства. Адаптація моделі проведення даних заходів до стану розвитку сучасної світової історіографії засвідчує значний вплив формування т. з. «нової історичної науки» на організацію роботи форумів.

Тематика роботи конгресів у 1950-1980-х рр. відображає значний вплив постмодернізму на розвиток світової історіографії. Визнання міжнародною академічною спільнотою вичерпності пізнавальних можливостей структуралістського підходу до історіописання та перспективності ідей т. з. «лінгвістичного», «культурного» та «візуального» поворотів сприяло утвердженню нової антропологічної парадигми історичних студій та початку

процесу інституалізації усної історії, гендерної історії, історичної біографістики й історичної психології як «молодих» субдисциплін «нової історичної науки».

Сучасний період в історії конгресів триває з 1990 р. і характеризується глобалізацією та діджиталізацією даної форми наукової комунікації. Заснування «Фонду Солідарності», спрямованого на матеріальну підтримку істориків, які через певні причини потребують фінансової допомоги для участі у роботі форумів, сприяє розширенню конгресового простору та зростанню кількості учасників даних заходів, у тому числі за рахунок вчених з країн т. з. «третього світу». Зростання «присутності» даних заходів у цифровому просторі, зумовлене активним впровадженням інформаційних технологій у роботу конгресів, та запровадження практики матеріального стимулювання всесвітньо відомих істориків (Міжнародна премія у галузі історії) та молодих дослідників (премія від Шаньдунського університету) сприяє підвищенню «аттрактивності» даної форми наукової комунікації та зростання престижності історичного знання у світі.

Тематичний спектр секцій, представлених на сучасних конгресах, дозволяє констатувати зростання популярності ідей «глобальної історії» й активний пошук проблемних полів «нової історичної науки» для реалізації даної концепції як альтернативи «традиційним» національним наративам. Стрімке зростання уваги світового наукового співтовариства до проблем т. з. «нових» соціальної, культурної та політичної історії засвідчує утвердження антропоцентричної культурно-орієнтованої парадигми у сучасному історіописанні. Систематичне проведення сесій, спрямованих на обговорення теоретико-методологічних проблем і конкретно-історичних досліджень у полі мікроісторії, інтелектуальної історії, історії читання, історичної біографістики, усної та публічної історії, історії дитинства, жіночої історії, гендерної історії, історії тіла, т. з. «digital history», «memory studies» та «world heritage studies» відображає розгортання процесу інституалізації даних субдисциплін як перспективних напрямків сучасної історичної науки. Актуалізація проблем відповідальності істориків у сучасному світі та пошуку оптимальних стратегій

їхньої взаємодії з суспільством та органами влади, що перебували на маргінесі інтересів світового наукового співтовариства у часи «холодної війни», засвідчує визнання міжнародною академічною спільнотою необхідності пошуку шляхів протидії інструменталізації історичного знання для недопущення «зловживання історією».

Таким чином, на діяльність Міжнародних конгресів історичних наук у 1900-2022 рр. суттєво вплинули як світові геополітичні процеси, так і загальні тенденції розвитку історичної науки. Еволюція принципів організації засідань і суттєва зміна пріоритетної проблематики та підходів до історіописання, що визначали роботу даних форумів на різних етапах їхньої історії, відображають процес переходу від позитивістської моделі історіописання до антропологічної парадигми, або т. з. «нової історичної науки».

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лисяк – Рудницький І. Історичні есе. Т.1. Київ: Основи, 1994. 530 с.
2. Международные связи советских историков. К XIII Международному конгрессу исторических наук (из циркуляра № 2 Организационного комитета). Список больших тем, больших и малых докладов. // Вопросы истории. 1970. № 3. С. 162-166.
3. Международный конгресс историков // Вопросы истории. 1955. № 10. С. 179-180.
4. Международный конгресс исторических наук избавляется от европоцентризма. URL: <http://surl.li/bdnie> (дата звернення: 06.01.2023).
5. На Міжнародному конгресі історичних наук звучатимуть й українські теми. URL: <http://surl.li/enyju> (дата звернення: 20.09.2022).
6. Отчет о деятельности Национального комитета российских историков в 2017 году. URL: <http://surl.li/bdnji> (дата звернення: 12.09.2022).
7. У Китаї відбувається XXII Міжнародний конгрес істориків. URL: <http://surl.li/bdnjw> (дата звернення: 08.09.2022).
8. XXI Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdnkg> (дата звернення: 13.09.2022).
9. 17th International Congress of Historical Sciences (Madrid, 1990). URL: <http://surl.li/bdmqg> (дата звернення: 02.09.2022).
10. 18th International Congress of Historical Sciences (Monreal, 1995). URL: <http://surl.li/bdmqu> (дата звернення: 11.09.2022).
11. 18th International Congress of Historical sciences to meet in Monreal. URL: <http://surl.li/bdnhu> (дата звернення: 11.09.2022).
12. 19th International Congress of Historical Sciences (Oslo, 2000). URL: <http://surl.li/bdmqw> (дата звернення: 06.09.2022).
13. 20th International Congress of Historical Sciences (Sydney, 2005). URL: <http://surl.li/bdmqn> (дата звернення: 08.09.2022).

14. 21st International Congress of Historical Sciences (Amsterdam, 2010).
URL: <http://surl.li/bdmql> (дата звернення: 16.09.2022).
15. 22nd International Congress of Historical Sciences (Jinan, 2015).
URL: <http://surl.li/bdmqk> (дата звернення: 11.11.2022).
16. 23rd International Congress of Historical Sciences (Poznan, 2022).
URL: <http://surl.li/bdmwq> (дата звернення: 15.01.2023).
17. 23rd International Congress of Historical Sciences.
URL: <http://surl.li/eogwn> (дата звернення: 11.11.2022).
18. 6e Congrès international des Sciences historiques // Journal de la Société des américanistes. 1928. Vol. 20. P. 415.
19. About the Congress. XXIII International Congress of Historical Sciences 21-27.08.2022, Poznań. URL: <http://surl.li/cunco> (дата звернення: 26.08.2022).
20. Accompanying events. URL: <http://surl.li/enygk> (дата звернення: 23.10.2022).
21. Adam Mickiewicz University in Poznań. URL: <http://surl.li/enyab> (дата звернення: 11.10.2022).
22. Affiliated Commissions. URL: <http://surl.li/enyct> (дата звернення: 11.10.2022).
23. Call for Proposals – Jerusalem 2026. URL: <http://surl.li/sqqxrh> (дата звернення: 10.09.2024).
24. China and the Writing of World History in the West. Paper prepared for the XIXth International Congress of Historical Sciences (Oslo, 6-13 August 2000).
URL: <http://surl.li/envgp> (дата звернення: 23.01.2023).
25. CIHS`s XXIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.09.2022).
26. Closing Ceremony of the XXIII International Congress of Historical Sciences. Poznań 2020/2022. URL: <http://surl.li/esrff> (дата звернення: 11.09.2022).
27. Communiqués. Xe Congrès international des sciences historiques (Rome, 4-11 septembre 1955) // Revue du Nord. 1954. № 144. P. 505-506.

28. Congrès international des sciences historiques à Berlin en 1908 // Bibliothèque de l'École des chartes. 1907. № 68. P. 680.
29. Congrès international des sciences historiques de Zürich // Bibliothèque de l'École des chartes. 1938. № 99. P. 430-431.
30. Congress 2020/2022: Additional Call for Panels. URL: <http://surl.li/cuuui> (дата звернення: 26.08.2022).
31. Douzième Congrès International des Sciences Historiques: Vienne, septembre 1965 // Journal de la Société des américanistes. 1965. Vol. 54. № 2. P. 383-385.
32. European roots of Poznań. URL: <http://surl.li/enyhi> (дата звернення: 11.11.2022).
33. Executive Committee. URL: <http://surl.li/enyaz> (дата звернення: 11.10.2022).
34. French historian takes away inaugural «Prize of History». URL: <http://surl.li/ephmc> (дата звернення: 11.11.2022).
35. Gábor Klaniczay awarded the 2016 International Prize for History CISH. URL: <http://surl.li/bgmbb> (дата звернення: 26.09.2022).
36. General Program of the 23rd International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/degzi> (дата звернення: 11.10.2022).
37. Grupa MTP. URL: <http://surl.li/enyaa> (дата звернення: 10.10.2022).
38. Grzeszczuk-Brendel H., Praczyk M. Poznań – Strasbourg: Cross-relations in Space and Time. URL: <http://surl.li/esmcy> (дата звернення: 26.08.2022).
39. Hietala M. Opening of the International Congress of Historians in Jinan. URL: <http://surl.li/bdmqi> (дата звернення: 15.09.2022).
40. ICHS 2020 Poznań. URL: <http://surl.li/essvu> (дата звернення: 08.09.2022).
41. ICHS/CISH General Assembly in Tokyo, October 25, 2024. URL: <http://surl.li/xntcok> (дата звернення: 10.09.2024).
42. International Committee of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/eoqxs> (дата звернення: 10.09.2022).

43. IX Congres International des Sciences Historiques (Francia) // Revista de Historia de América. 1949. № 27. P. 127-128.
44. IXe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1948. № 107-1. P. 98-100.
45. Key dates. URL: <http://surl.li/enydyj> (дата звернення: 11.10.2022).
46. Le XIVe Congrès international des Sciences historiques à San Francisco // Annales du Midi. 1974. № 86-117. P. 231-235.
47. Le XVe Congrès international des Sciences historiques // Revue d'Histoire Moderne & Contemporaine. 1980. № 27-1. P. 175-176.
48. Matusik P. A Polish, European City: Studies in the History of Poznań. Poznań: Wydawnictwo miejskie Posnania, 2022. 288 p.
49. May Meeting, 1903. URL: <https://www.jstor.org/stable/25079896> (дата звернення: 23.06.2024).
50. Migration History: European and Transatlantic Perspectives. URL: <http://surl.li/enlyl> (дата звернення: 11.11.2022).
51. Müntz E. Programme du Congrès international des Sciences historiques, Rome, 1902 // Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. 1901. № 45-4. P. 556-557.
52. Onzième congrès international des sciences historiques, Stockholm, 21-28 août 1960 // Annales de Normandie. 1959. P. 9-3. P. 39.
53. Organizing Committee. URL: <http://surl.li/enyav> (дата звернення: 11.10.2022).
54. Plan d'organisation du Xe congrès international des sciences historiques // Revue du Nord. 1954. № 141. P. 94-96.
55. Poster session. URL: <http://surl.li/enweg> (дата звернення: 26.09.2022).
56. Pour préparer le prochain Congrès International des Sciences Historiques // Annales d'histoire économique et sociale. 1936. T. 8. № 37. P. 44-48.
57. Poznań, 21-27.08.2022. URL: <http://surl.li/enydu> (дата звернення: 11.10.2022).

58. Préambule: Le Congrès international de sciences historiques. URL: <http://surl.li/envev> (дата звернення: 21.01.2023).
59. Procès - verbal de l'Assemblée Générale du CISH. Moscou, 29-30 Septembre 2017. URL: <http://surl.li/enmaj> (дата звернення: 11.11.2022).
60. Registration for the 18th International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/ennbh> (дата звернення: 20.01.2023).
61. Règlement provisoire du Xe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1952. № 110. P. 334-335.
62. Research Forum. URL: <http://surl.li/enxyi> (дата звернення: 10.09.2022).
63. Réunion du bureau restreint. Amsterdam, 29 février 2016. URL: <http://surl.li/bglzu> (дата звернення: 25.09.2022).
64. Sanjay Subrahmanyam awarded the 2020/2022 International Prize for History CISH. URL: <http://surl.li/enyig> (дата звернення: 18.11.2022).
65. Serge Gruzinski awarded the International Prize of History, the CISH – History Prize. URL: <http://surl.li/epgur> (дата звернення: 18.09.2022).
66. Solidarity Fund. URL: <http://surl.li/cuuyc> (дата звернення: 26.08.2022).
67. Tableau définitif des thèmes de rapports retenus pour le XIIe congrès international des sciences historiques de Vienne en 1965 // Outre-Mers. Revue d'histoire. 1963. № 179. P. 275-280.
68. The CISH International Prize for History. URL: <http://surl.li/esmfi> (дата звернення: 11.09.2022).
69. The CISH Prize. URL: <http://surl.li/bdmwk> (дата звернення: 15.09.2022).
70. The Committee of Historical Sciences of the Polish Academy of Sciences. URL: <http://surl.li/enyaj> (дата звернення: 11.10.2022).
71. The Final Report of The International Congress of Historical Sciences in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmri> (дата звернення: 16.09.2022).
72. The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 2 and 3 September 2002. URL: <http://surl.li/eneit> (дата звернення: 11.11.2022).

73. The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 22 August 2010.
URL: <http://surl.li/enltu> (дата звернення: 11.11.2022).
74. The General Assembly of the ICHS, Amsterdam, 26 August 2010.
URL: <http://surl.li/enlux> (дата звернення: 11.11.2022).
75. The General Assembly of the ICHS, Beijing, 17 and 18 September 2007. URL: <http://surl.li/enlrt> (дата звернення: 11.11.2022).
76. The General Assembly of the ICHS, Jinan, 23 August 2015.
URL: <http://surl.li/enlzq> (дата звернення: 11.11.2022).
77. The General Assembly of the ICHS, Jinan, 29 August 2015.
URL: <http://surl.li/enmaa> (дата звернення: 11.11.2022).
78. The General Assembly of the ICHS, Oslo, 10 August 2000.
URL: <http://surl.li/eneij> (дата звернення: 11.11.2022).
79. The General Assembly of the ICHS, Oslo, 6 August 2000.
URL: <http://surl.li/eneic> (дата звернення: 11.11.2022).
80. The General Assembly of the ICHS, Sydney, 3 July 2005.
URL: <http://surl.li/eneja> (дата звернення: 11.11.2022).
81. The General Assembly of the ICHS, Sydney, 7 July 2005.
URL: <http://surl.li/enlne> (дата звернення: 11.11.2022).
82. The ICSH Board. URL: <http://surl.li/enyiy> (дата звернення: 21.09.2022).
83. The International Committee of Historical Sciences (ICHS).
URL: <http://surl.li/enxyo> (дата звернення: 11.10.2022).
84. The Marshal of the Wielkopolska Region supports the XXIII International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/cupfl> (дата звернення: 26.08.2022).
85. The Opening Speech of The International Congress of Historical Sciences in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmrw> (дата звернення: 15.09.2022).
86. The Program of the 19th International Congress in Oslo.
URL: <http://surl.li/bdmvb> (дата звернення: 15.09.2022).

87. The Program of the 20th International Congress in Sydney.
URL: <http://surl.li/bdmtl> (дата звернення: 15.09.2022).

88. The Program of the 21st International Congress in Amsterdam.
URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.09.2022).

89. The Report of the General Assembly of the ICHS, Budapest, 6-8 September 2012. URL: <http://surl.li/enlwp> (дата звернення: 11.11.2022).

90. The Report of the Subcommittee on the expansion of the ICHS, presented in Beijing, September 2007. URL: <http://surl.li/enlrd> (дата звернення: 11.11.2022).

91. The Report of the Subcommittee on the program of the Congress, Beijing, September 2007. URL: <http://surl.li/enlpd> (дата звернення: 11.11.2022).

92. Ve Congrès international des Sciences historiques // Journal de la Société des américanistes. 1924. Vol. 16. P. 449-450.

93. Ve Congrès international des sciences historiques, à Bruxelles // Bibliothèque de l'École des chartes. 1922. № 83. P. 477-478.

94. VIIe Congrès international des sciences historiques // Journal de la Société des américanistes. 1932. Vol. 24. № 1. P. 218-219.

95. VIIe Congrès international des sciences historiques // Journal de la Société des américanistes. 1933. Vol. 25. № 2. P. 383.

96. VIIe congrès international des Sciences Historiques, Varsovie, du 21 au 28 août 1933 sous le haut patronage de S. E. le Président de la République de Pologne // Bulletin de l'Association Guillaume Budé. 1932. №37. P. 38-43.

97. VIIIe Congrès International des Sciences Historiques // Revue d'Histoire du XIXe siècle – 1848. 1936. № 159. P. 243-245.

98. Voluntary service. URL: <http://surl.li/enxya> (дата звернення: 08.09.2022).

99. Wystawy History in Document. URL: <http://surl.li/enygg> (дата звернення: 23.10.2022).

100. X^e congrès international des sciences historiques (Rome. 4-11 Septembre 1955) // Annales du Midi. 1954. № 66-27. P. 313-314.

101. Xe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1953. № 111. P. 357-359.
102. Xe Congrès International des Sciences Historiques // Revue du Nord. 1952. № 136. P. 261-262.
103. XIe Congrès International des Sciences Historiques // Annales. Histoire, Sciences Sociales. 1957. №3. P. 527-528.
104. XIe Congrès international des sciences historiques // Population. 1960. № 15-5. P. 957-958.
105. XIIIe Congrès international des sciences historiques à Moscou // Bibliothèque de l'École des chartes. 1969. №127-1. P. 282-289.
106. XIIIe Congres international des sciences historiques Moscou, 1970 // Revue d'Histoire Moderne & Contemporaine. 1969. №16-3. P. 487-488.
107. XVe Congrès International des Sciences Historiques, Bucarest 1980 // Quaderni storici. 1979. Vol. 14. № 42(3). P. 1210-1212.
108. XXIII ICHS/CISH Congress postponed to 2022. URL: <http://surl.li/bgmes> (дата звернення: 26.01.2023).
109. XXIII International Congress of Historical Sciences Poznań 2020/2022: Solidarity Fund. URL: <http://surl.li/bgmej> (дата звернення: 27.01.2023).
110. XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022: Solidarity Fund for Ukrainian historians. URL: <http://surl.li/cuwbt> (дата звернення: 04.09.2022).
111. XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.08.2022).
112. XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Opening Ceremony. URL: <http://surl.li/enyhl> (дата звернення: 11.11.2022).
113. XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Award Ceremony. URL: <http://surl.li/enyij> (дата звернення: 23.11.2022).
114. XXIII International Congress of Historical Sciences, Poznań 2020/2022. Final Report. URL: <http://surl.li/eqkum> (дата звернення: 31.01.2023).

115. Адоратский В. Архивное дело на VI конгрессе историков // Историк-марксист. 1928. № 9. С. 97-100.

116. Атаманенко А. Є. Українське історичне товариство та Міжнародні історичні конгреси // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. 2009. Вип.14. С.260-272.

117. Баженова Г. III Міжнародний конгрес історичних наук 1908 року в Берліні очима його сучасників // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2007. № 89-90. С. 4-6.

118. Баженова Г. Ю. IV Міжнародний конгрес історичних наук 1913 р. та участь у ньому вітчизняних вчених // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: науково – практичний збірник. 2006. №1.С.154-160.

119. Бень О. Т. Інституціоналізація: теоретична інтерпретація поняття //Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2012. Вип. 6. С. 181-190.

120. Бибииков М. В. XXI Международный конгресс исторических наук в Амстердаме // Новая и новейшая история. 2011. №1. С. 116 –120.

121. Бибииков М. В. Генеральная Ассамблея Международного комитета исторических наук в Будапеште // Новая и новейшая история. 2013. № 2. С. 66 – 69.

122. Бибииков М. В. Заседание Генеральной Ассамблеи Международного комитета исторических наук в Пекине // Новая и новейшая история. 2008. №1. С. 3 –4.

123. Бибииков М. В., Тишков В. А., Волков В. К. XX Международный конгресс исторических наук. URL: <http://surl.li/bdnkl> (дата звернення: 10.09.2022).

124. Бородкин Л. И. «Цифровой поворот» в дискуссиях на XXII Международном конгрессе исторических наук (Китай, 2015 г.) // Историческая информатика. Информационные технологии и математические методы в исторических исследованиях и образовании. 2015. №3-4. С. 56 –67.

125. Броннікова Л. В. Специфіка науки і наукової комунікації в суспільстві початку ХХІ ст. // Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. 2012. № 2. С. 31-34.
126. Васеха М. В. Международный конгресс исторических наук // Вестник антропологии. 2016. № 1(33). С. 111 –114.
127. Волгин В. Методологическая дискуссия на Варшавском конгрессе // Борьба классов. 1933. №10. С. 24-26.
128. Губер А. А. XII Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1966. № 3. С. 3-15.
129. Губер А.А. XIII Международный конгресс исторических наук в Москве (некоторые итоги и перспективы) // Вопросы истории. 1971. № 6. С. 3-11.
130. Губер А.А. XIII Международный конгресс исторических наук в Москве (Москва, 16-23 августа 1970 г.) // Вопросы истории. 1970. № 3. С. 3-17.
131. Данилов В. Н. Общество историков-марксистов и историки «старой школы» // История и историческая память. 2016. №13-14. С. 93-103.
132. Демуз І., Зленко А., Ісайкіна О. Перспективи вивчення інтелектуального співтовариства в руслі нових методологічних концептів // Український історичний журнал. 2019. №6. С. 172-187.
133. Державин Н. С. Буржуазная историческая наука на конгрессе // Борьба классов. 1933. №12. С. 81 - 87.
134. Желенина И. А. Из истории Международных конгрессов исторических наук // Вопросы истории. 1964. № 9. С. 182-189.
135. Ісаєвич Я. Д. Міжнародний комітет історичних наук. URL: <http://surl.li/bdnh> (дата звернення: 03.01.2022).
136. Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 11.09.2022).
137. Ісаєвич Я. Д. XIX Міжнародний конгрес істориків в Осло // Український історичний журнал. 2001. №1. С. 159 –160.

138. Каменецкий И. XII-й міжнародний конгрес історичних наук у Відні // Український історик. 1965. № 3-4 (7-8). С. 66-68.
139. Киселева Ю. А. Письма В. П. Бузескула к В. С. Иконникову // Харківський історіографічний збірник. 2013. Вип. 12. С. 198-227.
140. Колесник І. І. Інтелектуальне співтовариство як засіб легітимації культурної історії України. XIX століття // Український історичний журнал. 2008. №1. С. 169-193.
141. Кольчук А. М. Багато галасу даремно (XI Міжнародний конгрес істориків. Стокгольм) // Український історичний журнал. 1961. № 3. С. 140-141.
142. Кубальський О. Н. Наукова комунікація в добу глобалізації та соціальної турбулентності // Освітній дискурс: Збірник наукових праць. 2022. № 41 (7-9). С. 18-26.
143. Кулаковский Ю.А. Международный конгресс исторических наук в Риме // Журнал Министерства народного просвещения. 1903. Ч. 348. С. 38-405.
144. Кун. Т. Структура наукових революцій. Київ: Port-Royal, 2001. 227 с.
145. Лаппо-Данилевский К. Ю. Западная Европа в письмах А. С. Лаппо-Данилевского к жене (1896-1913 гг.) // Академик А. С. Лаппо-Данилевский в памяти научного сообщества / Под ред. В. В. Козловского и А. В. Малинова. СПб: Интерсоцис, 2019. С. 775-845.
146. Лебединская Ф. Польская выставка на историческом конгрессе // Борьба классов. 1933. №10. С. 90.
147. Лукин Н. М. VII Международный исторический конгресс в Варшаве // Историк – марксист. 1933. № 5. С. 118-129.
148. Минц И. Марксисты на исторической неделе в Берлине и 6-м международном конгрессе историков в Осло // Историк-марксист. 1928. № 9. С. 84-96.
149. Мохначева М. П. Советская историческая наука на международных научных форумах: истоки несостоявшегося диалога // Советская

историография. М.: Российский государственный гуманитарный университет. 1996. С.78-129.

150. Огурцов А. П. От нормативного Разума к коммуникативной рациональности // Философия науки и техники. Вып. 11. С. 54-81.

151. Онопрієнко В. І., Щербань Т. О. Українське наукове товариство // Вісник Академії наук України. 1990. №11. С. 62-75.

152. Осин В. В. Научные сообщества в эпоху большой науки: рационализация центробежных сил в социальных науках // Ейдос: Альманах теорії та історії історичної науки. 2009. Вип. 4. С. 89-124.

153. Панкратова А. Дневник работы конгресса // Борьба классов. 1933. №10. С. 70-74.

154. Панкратова А. Седьмой международный конгресс // Борьба классов. 1933. №10. С. 1-16.

155. Петров А. Ю. XXII Международный конгресс исторических наук // Вестник Российской Академии наук. 2016. Т. 86. №3. С. 277 –280.

156. Пивовар Е. И. Теоретические проблемы изучения и преподавания истории на XX Международном конгрессе исторических наук // Новая и новейшая история. 2006. №3. С. 8 –14.

157. Погрібна В. Л. Інституціоналізація професійної діяльності як основа формування професіоналізму // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Соціологія. 2016. №3. С. 78-88.

158. Поморський Я. Велика зміна: історія перед викликами... Послання XX Загального з'їзду польських істориків до істориків Центрально-Східної Європи // Український історичний журнал. 2020. №1. С. 19 –30.

159. Преображенский В. История международных отношений на Варшавском конгрессе // Борьба классов. 1933. №10. С. 17-23.

160. Райнов Т. Выставка советской исторической книги на конгрессе // Борьба классов. 1933. №10. С. 91.

161. Репина Л. П., Чеканцева З. А., Леонтьева О. Б. История и теория на XXII Конгрессе МКИН: Круглый стол «Событие и время в исторических перспективах» // Диалог со временем. 2015. Вып. 52. С. 8–32.

162. Рижко Л. В. Науковий простір: філософський і наукознавчий аспект. Київ, 2000. 301 с.

163. Рихлік Я. Роздуми відомого чеського історика про агресію Росії проти України на сторінках другого видання книги «Історія України» (Прага, 2022) та у зв'язку з проведенням XXIII Міжнародного конгресу історичних наук (Познань, РП, 21-27 серпня 2022 р.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць. 2022. Вип. 31. С. 71 –76.

164. Романовський І. В. XII Міжнародний конгрес істориків (Відень, 1965) // Український історичний журнал. 1965. №11. С.152-153.

165. Самойленко Н. І. Основні тенденції розвитку китайської історичної науки (за матеріалами XXII Міжнародного конгресу історичних наук, м. Цзінань, 23-30 серпня 2015 р.) // Український історичний журнал. 2016. № 1. С. 150 –161.

166. Самойленко Н. І. XXII Міжнародний конгрес історичних наук. URL: <http://surl.li/bdmpu> (дата звернення: 11.11.2022).

167. Сахаров А. М., Хромов С. С. XIV Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1976. № 3. С. 14-33.

168. Серeda О. В. XXI Міжнародний конгрес істориків // Український історичний журнал. 2010. № 6. С. 224 –225.

169. Слонимский А. Г. Участие российских ученых в международных конгрессах историков // Вопросы истории. 1970. № 7. С.95-109.

170. Смелова М. Н. Пленарное заседание. Тема 1. Перспективы глобальной истории: идеи и методология (Обзор материалов) // XX век: Методологические проблемы исторического познания. 2001. №1. С. 163 –185.

171. Сухий О. М. Сучасна історична наука в Україні: візії та напрями // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2012. Вип.10. С. 24 –34.

172. Таборанський С. П. Міжнародні конгреси історичних наук : зміни в організації та структурі роботи у другій половині XX століття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 104. С. 54-57.

173. Таборанський С. П. Проблема соціологізації історії на міжнародних конгресах історичних наук у Москві (1970) та Сан – Франциско (1975) // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. 2011. Вип. 14. С. 165-173.

174. Таборанський С. П. Теоретичні дискусії та ідеологічне протистояння на міжнародних конгресах історичних наук (1950-1990): автореф. дис....канд. іст. наук. Київ, 2012. 18 с.

175. Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С.259 –265.

176. Тихвинский С. Л. Генеральная Ассамблея Международного комитета исторических наук в Сан-Франциско // Вопросы истории. 1975. № 12. С. 173-175.

177. Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКИН // Вопросы истории. 1990. №1. С.182 –184.

178. Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 3 – 28.

179. Тихвинский С. Л. О заседании Бюро МКИН // Вопросы истории. 1983. № 3. С. 136-140.

180. Тихвинский С. Л. Советские историки в Мадриде // Вестник РАН. 1991. № 4. С. 99 –104.

181. Тихвинский С. Л., Тишков В. А. XV Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1980. № 12. С. 3-24.

182. Тихвинский С. Л., Чубарьян А. О. Международный форум историков // Вестник Российской Академии наук. 2001. Т.71. №3. С. 272 –277.
183. Тихвинский С.Л., Тишков В.А. XVI Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1986. № 1. С. 3-26.
184. Тишков В. А. Новая историческая культура (размышления после XXI Международного конгресса исторических наук) // Новая и новейшая история. 2011. №2. С. 3-23.
185. Фридлянд Ц. Третья сессия интернационального комитета исторических наук // Историк-марксист. 1929. №13. С. 269-275.
186. XI Международный конгресс исторических наук в Стокгольме // Вопросы истории. 1960. № 12. С. 3-30.
187. Чебан М. Українські вчені на міжнародних наукових форумах (1919-1939): організація, участь, тематика // Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. 2017. №10. С. 72-89.
188. Чубарьян А. О. Советские историки и XIV Международный конгресс исторических наук // Вопросы истории. 1975. № 6. С. 62-76.
189. Шевченко Г. Я., Белозубенко В. С. Структурная модель научных коммуникаций // Наука та наукознавство. 2019. № 4 (106). С. 37-51.
190. Шемаєва Г. В. Етапи розвитку наукових комунікацій // Вісник ХДАК. 2017. Вип. 60. С. 24-35.
191. Шилов В. С. До підсумків XVI Міжнародного конгресу історичних наук // Український історичний журнал. 1986. №2. С.96-107.
192. Юсов С. Л. Українські вчені на XI Міжнародному конгресі історичних наук (Стокгольм, 1960 р.) // Україна XX століття: культура, ідеологія, політика. 2014. №19. С. 176-193.
193. 12th International Congress of Historical Sciences Vienna 1965. URL: <http://surl.li/mqtuvv> (дата звернення: 23.06.2024).
194. 13th International Congress of Historical Sciences Moscow 1970. URL: <http://surl.li/rlqosr> (дата звернення: 23.06.2024).

195. 14th International Congress of Historical Sciences San Francisco 1975. URL: <http://surl.li/przlum> (дата звернення: 23.06.2024).
196. 15th International Congress of Historical Sciences Bucharest 1980. URL: <http://surl.li/kamtnc> (дата звернення: 23.06.2024).
197. 16th International Congress of Historical Sciences Stuttgart 1985. URL: <http://surl.li/mjrrpj> (дата звернення: 23.06.2024).
198. 3rd International Congress of Historical Sciences Berlin 1908. URL: <http://surl.li/tzdohu> (дата звернення: 23.06.2024).
199. 4th International Congress Of Historical Sciences London 1913. URL: <http://surl.li/ewtxpe> (дата звернення: 23.06.2024).
200. 6th International Congress of Historical Sciences Oslo 1928. URL: <http://surl.li/potxnw> (дата звернення: 23.06.2024).
201. 7th International Congress of Historical Sciences Warsaw 1933. URL: <http://surl.li/rjixwy> (дата звернення: 23.06.2024).
202. 8th International Congress of Historical Sciences Zurich 1938. URL: <http://surl.li/aadezq> (дата звернення: 23.06.2024).
203. Aróstegui J. El. XVII Congreso Internacional de Ciencias Históricas (Madrid, agosto-septiembre de 1990). URL: <http://surl.li/bhmgy> (дата звернення: 23.09.2022).
204. Blanchet A. Congrès international des sciences historiques à Zurich // Journal des Savants. 1938. № 5. P. 223-224.
205. Bouloiseau M. Chronique: Au Congrès International des Sciences Historiques de Stockholm (Août 1960) // Annales historiques de la Révolution française. 1961. № 163. P. 165-169.
206. Bourdon J. La démographie au congrès international des sciences historiques // Population. 1950. №5-4. P. 755-756.
207. Breton A. C. The International Congress of Historical Studies // American Anthropologist. 1913. Vol. 15. № 3. P. 460-469.
208. Bridenthal R. The 19th International Congress of Historical Sciences: A Report. URL: <http://surl.li/eogtg> (дата звернення: 11.11.2022).

209. Burns T. W., O'Connor D. J., Stosklmayer S. M. Science Communication: a contemporary definition // Public Understanding of Science. 2003. Vol. 12. P. 183-202.
210. Caillemer R. Le Congrès Historique de Berlin // Nouvelle revue historique de droit français et étranger. 1908. Vol. 32. P. 757-768.
211. Carey J. Scientific Communication Before and After Networked Science // Information & Culture. 2013. Vol. 48. № 3. P. 344-367.
212. Coornaert E., Préclin E. Le VIIe Congrès international des Sciences historiques // Revue d'histoire moderne. 1934. T. 9. № 12. P. 147-150.
213. Cordey J. Le VIe congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1928. № 89. P. 158-160.
214. Dolan C. International Congress of Historical Sciences. Madrid, August 26 - September 2, 1990. URL: <http://surl.li/bdmpl> (дата звернення: 11.01.2022).
215. Erdmann K. D. Les Congrès internationaux des Sciences historiques // Relations internationales. 1990. № 62. P. 201-211.
216. Fabian N. Quo vadis history? Zum Welthistorikerkongress in Poznan 2022 / Tagungsberichte. URL: <http://surl.li/etruk> (дата звернення: 23.02.2023).
217. Fischhoff B. The science of scientific communication // Proceedings of the National Academy of Sciences. 2013. Vol. 10. P. 14033–14039.
218. Fjallbrant N. Scholarly Communication - Historical Development and New Possibilities. URL: <http://surl.li/txjtdv> (дата звернення: 10.10.2024).
219. Fling F. M. Seventh International Congress of Historical Sciences Warsaw, August 21-28, 1933 // The American Historical Review. 1934. Vol. 39. № 2. P. 269-274.
220. Francois M. Le IXe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1951. № 109-2. P. 300-303.
221. François M. XIIe Congrès international des sciences historiques à Vienne // Bibliothèque de l'École des chartes. 1964. № 122. P. 403-412.
222. François M. XIVe Congrès international des sciences historiques à San Francisco // Bibliothèque de l'École des chartes. 1973. № 131-2. P. 707-713.

223. François M. Le XIe Congrès international des sciences hisitoriques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1957. № 115. P. 291-293.

224. Friguglietti J. CISH: A Report on a Round Table. URL: <http://surl.li/etsfj> (дата звернення: 08.02.2023).

225. Gallois L. La Géographie au Congrès International des sciences historiques De Rome // Annales de Géographie. 1900. № 63. P. 269-270.

226. Genicot L. Quelques réflexions sur le XIIe Congrès international des sciences historiques tenu à Vienne en 1965 // Bulletins de l'Académie Royale de Belgique. 1966. № 52. P. 285-290.

227. Genicot L. Rapport sur le XVIe Congrès international des sciences historiques. Continuer mais adapter // [Bulletins de l'Académie Royale de Belgique](#). 1985. № 71. P. 423-431.

228. Genicot L. Rapport sur le XVII Congrès International des Sciences Historiques. Adaptation possible? // Bulletins de l'Académie Royale de Belgique. 1990. № 1-10-12. P. 287-292.

229. Goyau G. Au Congrès Historique d'Oslo // Revue des Deux Mondes. 1928. Vol. 47. №1. P. 189-194.

230. Guidotti T. L. Communication in Science // Journal of the Washington Academy of Sciences. 2016. Vol. 102. № 3. P. 23-36.

231. Harsin P. Le onzième Congrès international des Sciences historiques. (Stockholm, août 1960) // Bulletins de l'Académie Royale de Belgique Année. 1960. № 46. P. 676-683.

232. Haskins Ch. H. The International Historical Congress at Berlin // The American Historical Review. 1908. Vol.14. №1. P. 1-8.

233. Heruday – Kielczewska M. 1st International Congress of Historical Science Paris 1900. URL: <http://surl.li/jwvnud> (дата звернення: 21.06.2024).

234. Heruday-Kielczewska M. 9th International Congress of Historical Sciences Paris 1950. URL: <http://surl.li/cftkby> (дата звернення: 23.06.2024).

235. Higounet Ch. Le XIe Congrès international des Sciences historiques à Stockholm // Cahiers de Civilisation Médiévale. 1960. № 3-12. P. 525-526.

236. IVe Congrès International des Études Historiques. Londres, Avril 1913 // *Revue de Métaphysique et de Morale*. 1913. T. 21. № 4. P. 30-32.
237. Jameson J. F. The International Congress of Historical Studies, Held at London // *The American Historical Review*. 1913. Vol. 18. № 4. P. 679-691.
238. Jameson J. F. The International Historical Congress at Oslo // *The American Historical Review*. 1929. Vol. 34. № 2. P. 265-273.
239. Janin R. La Pologne au VIIe Congrès international des sciences historiques // *Revue des études byzantines*. 1934. № 174. P. 248-249.
240. Joughin J. International Congress of the Historical Sciences // *European Labor and Working Class History*. 1975. № 8. P. 3-4.
241. Kennedy D. International Congress Brings Historians from around the World to Sydney. URL: <http://surl.li/etrn> (дата звернення: 11.01.2023).
242. Koutaissoff E. The XIIIth International Congress Of Historical Sciences - Moscow, 16 - 23 August, 1970 (A Traveller's Impressions) // *New Zealand Slavonic Journal*. 1970. №6. P. 86-100.
243. Le XIVe Congrès international des sciences historiques // *Revue d'Histoire Moderne & Contemporaine*. 1974. №21-1. P. 191-192.
244. Leland W. G. The Congress of Historical Sciences at Zurich // *The American Historical Review*. 1939. Vol. 44. № 2. P. 290-293.
245. Leland W. G. The International Committee of Historical Sciences // *The American Historical Review*. 1926. Vol. 31. № 4. P. 726 – 731.
246. Leland W. G. The International Congress of Historical Sciences, Held at Brussels // *The American Historical Review*. 1923. Vol. 28. № 4. P. 639-655.
247. Lepointe G. Congrès international des sciences historiques (Stockholm, 21-28 août 1960) // *Revue internationale de droit comparé*. 1961. №13-1. P. 123-124.
248. Lhéritier M. Le Comité International des Sciences Historiques // *Revue d'histoire moderne*. 1930. T. 5. № 28. P. 280-288.
249. Lyons M. The 20th International Congress of Historical Sciences, University of New South Wales 2005. The conference convenor`s report // *History Australia*. 2005. Vol. 2. № 3. P. 93.1 – 93.4.

250. Mariani A. 2nd International Congress of Historical Science Rome 1903. URL: <http://surl.li/hatxtw> (дата звернення: 21.06.2024).
251. Mariani A. 10th International Congress of Historical Sciences Rome 1955. URL: <http://surl.li/qlpvzi> (дата звернення: 23.06.2024).
252. Martin O. Le Congrès Historique d'Oslo // Revue historique de droit français et étranger. 1928. Vol. 7. P. 441-460.
253. Martin O. Le Congrès Historique de Bruxelles // Revue historique de droit français et étranger. 1923. Vol. 2. P. 443-461.
254. Martin O. Le Congrès Historique de Varsovie // Revue historique de droit français et étranger. 1933. Vol. 12. № 3. P. 525-544.
255. Meyer P. Compte rendu du Congrès international des sciences historiques à Rome du 2 au 9 avril 1903 // Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. 1903. № 47-3. P. 182-184.
256. Monod G. Le Congrès Historique De Berlin // Revue Historique. 1909. № 99. P. 298-307.
257. Nielsen K. Histories of Science Communication // Histories. 2022. № 2. P. 334-340.
258. Nielsen K. H. Scientific Communication and the Nature of Science // Science & Education. 2013. Vol. 22. P. 2067-2086.
259. Offen K. International Congress of Historical Sciences. Report. URL: <http://surl.li/etsbg> (дата звернення: 13.12.2022).
260. Östling J. 11th International Congress of Historical Sciences In Stockholm 1960. URL: <http://surl.li/jpnvsv> (дата звернення: 23.06.2024).
261. Radet G. Le Congrès international des sciences historiques à Rome // Revue des Études Anciennes. 1903. № 5-2. P. 192-195.
262. Rasmussen A. Jalons pour une histoire des congrès internationaux au XIXe siècle: Régulation scientifique et propagande intellectuelle // Relations internationales. 1990. № 62. P. 115-133.

263. Raymond J. VIIe Congrès international des sciences historiques: Résumés des communications présentées au Congrès // [Revue des études byzantines](#). 1934. 174. P. 248.

264. Renard G. La Pologne au Ve Congrès international des sciences historiques, 1923 // Revue d'Histoire du XIXe siècle - 1848. 1925. № 108. P. 359.

265. Rivet P. Ve Congrès international des Sciences historiques // Journal de la société des américanistes. 1924. № 16. P. 449-450.

266. Robert J-C. The International Congress of Historical Sciences. URL: <http://surl.li/bdnez> (дата звернення: 04.01.2022).

267. Scheuch E. K. ICHS: International Committee of Historical Sciences // Historical Social Research. 1988. Vol. 13. № 2 (46). P. 147-150.

268. Schroeder-Gudehus B. Les congrès scientifiques et la politique de coopération internationale des académies des sciences // Relations internationales. 1990. № 62. P. 135-148.

269. Soboul A. XIIIe Congrès International des Sciences Historiques (Moscou, 16-23 août 1970) // Annales historiques de la Révolution française. 1969. №198. P. 686.

270. Sonnevile-David Th. XVe Congrès international des sciences historiques, Bucarest, 10-17 août 1980 // [Nouvelles de l'Archéologie](#). 1980. №4. P. 76-77.

271. Švaříčková Slabáková R. The "Most-" Congress in Jinan. URL: <http://surl.li/envhr> (дата звернення: 20.12.2022).

272. Synave P. Le Ve Congrès International des Sciences Historiques // Revue Biblique. 1923. Vol. 32. № 3. P. 416-425.

273. Thérèse D. À propos du XVe Congrès international des sciences historiques (Bucarest, août 1980) // Dialogues d'histoire ancienne. 1980. № 6. P.357-361.

274. Van Young E. Getting ready for Amsterdam: The Beijing General Assembly of CISH. URL: <http://surl.li/etsej> (дата звернення: 06.02.2023).

275. Warland G. 5th International Congress of Historical Sciences Brussels 1923. URL: <http://surl.li/kvbskb> (дата звернення: 23.06.2024).

276. Weber E. Innocents abroad: The XIII International Congress of Historical Sciences // Journal of Contemporary History. 1971. Vol. 6. № 2. P.87-99.

277. Yuji W. Keeping Abreast of «International Historical Sciences»: Dialogue and Exchange // Social Sciences in China. 2020. Vol. 41. № 2. P. 108 – 123.

ДОДАТОК 1. СПИСОК НАЦІОНАЛЬНИХ КОМІТЕТІВ ІСТОРИКІВ – ЧЛЕНІВ МКІН

1. Австралійська історична асоціація.
2. Американська історична асоціація.
3. Аргентинська асоціація дослідників історії.
4. Асоціація австрійських істориків та історичних товариств.
5. Асоціація грецьких істориків.
6. Асоціація істориків Гвінеї.
7. Асоціація істориків Казахстану.
8. Асоціація істориків Німеччини.
9. Асоціація китайських істориків.
10. Бельгійський національний комітет історичних наук.
11. Британський національний комітет.
12. В'єтнамська асоціація історичної науки.
13. Голландське Королівське історичне товариство.
14. Датська історична асоціація.
15. Індійська рада історичних досліджень.
16. Ірландський комітет історичних наук.
17. Іспанський комітет історичних наук.
18. Історична асоціація Вірменії.
19. Історичне товариство Ізраїлю.
20. Історичний відділ Великокнязівського інституту Люксембургу.
21. Італійський Центральний комітет історичних досліджень.
22. Канадська історична асоціація.
23. Колумбійська асоціація істориків.
24. Комітет історичних наук Польської Академії Наук.
25. Корейський національний комітет історичних наук.
26. Латвійський національний комітет історичних наук.
27. Марокканська асоціація історичних досліджень.

28. Мексиканський комітет історичних наук.
29. Національна історична асоціація Бразилії.
30. Національний комітет грузинських істориків.
31. Національний комітет істориків Ісландії.
32. Національний комітет істориків Литви.
33. Національний комітет істориків Російської Академії Наук.
34. Національний комітет істориків Румунії.
35. Національний комітет істориків Тунісу.
36. Національний комітет істориків України.
37. Національний комітет фінських істориків.
38. Норвезька історична асоціація.
39. Папський комітет історичних наук.
40. Парагвайський комітет історичних наук.
41. Перуанський комітет історичних наук.
42. Португальська академія історії.
43. Сербський національний комітет історичних наук.
44. Словацький національний комітет істориків.
45. Словенський національний комітет історичних наук.
46. Турецьке історичне товариство.
47. Угорський Інститут історії при Гуманітарному дослідному центрі.
48. Уругвайська асоціація істориків.
49. Французький комітет історичних наук.
50. Хорватський національний комітет історичних наук.
51. Чеський національний комітет істориків.
52. Чилійська асоціація істориків.
53. Шведське історичне товариство.
54. Швейцарське товариство історії.
55. Японський національний комітет істориків¹.

¹ Les Comités nationaux. URL: <http://surl.li/haowk> (дата звернення: 15.01.2024).

**ДОДАТОК 2. КІЛЬКІСТЬ УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНИХ КОНГРЕСІВ
ІСТОРИЧНИХ НАУК (1900-2022 РР.)**

Рік	Місце проведення	Кількість учасників
1900	Париж, Франція	800
1903	Рим, Італія	2006
1908	Берлін, Німеччина	1042
1913	Лондон, Велика Британія	680
1923	Брюссель, Бельгія	999
1928	Осло, Норвегія	950
1933	Варшава, Польща	1210
1938	Цюріх, Швейцарія	770
1950	Париж, Франція	1126
1955	Рим, Італія	1633
1960	Стокгольм, Швеція	1509
1965	Відень, Австрія	2500
1970	Москва, СРСР	3307
1975	Сан – Франциско, США	1465
1980	Бухарест, Румунія	2715
1985	Штутгарт, ФРН	1878
1990	Мадрид, Іспанія	1590
1995	Монреаль, Канада	1754
2000	Осло, Норвегія	1800
2005	Сідней, Австралія	1000
2010	Амстердам, Нідерланди	1300
2015	Цзинань, Китай	2077
2022	Познань, Польща	905

ДОДАТОК 3. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ І МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ПАРИЖ, 23-28.07.1900)

- I. Всесвітня історія та історія дипломатії.
- II. Порівняльна історія інститутів та права.
- III. Історія порівняльного суспільного господарства.
- IV. Історія релігії.
- V. Історія науки.
- VI. Порівняльна історія літератури.
- VII. Історія мистецтва.
- VIII. Історія музики¹.

¹ Heruday – Kielczewska M. 1st International Congress of Historical Science Paris 1900. URL: <http://surl.li/jwvnud> (дата звернення: 21.06.2024).

ДОДАТОК 4. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ II МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. РИМ, 01-09.04.1903)

- I. Давня історія, епіграфіка, класичні мови та література.
- II. Середньовічна та нова історія.
- III. Історія літератури.
- IV. Археологія, нумізматика, історія мистецтва, музики та театру.
- V. Історія права та соціально-економічних наук.
- VI. Історія географії та історична географія.
- VII. Історія та філософія релігії.
- VIII. Історія математики, фізики та медицини¹.

¹ Mariani A. 2nd International Congress of Historical Science Rome 1903. URL: <http://surl.li/hatxtw> (дата звернення: 21.06.2024).

ДОДАТОК 5. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ ІІІ МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. БЕРЛІН, 06-12.08.1908)

I. Історія Сходу.

II. Історія Греції та Риму.

III. Політична історія середніх віків та нового часу.

IV. Історія цивілізації середніх віків і нового часу.

V. Історія економіки та права.

VI. Історія церкви.

VII. Історія мистецтва.

VIII. Допоміжні історичні науки (архівна та бібліотечна справа, хронологія, дипломатія, епіграфіка, генеалогія, історична географія, геральдика, нумізматика, палеографія, сфрагістика)¹.

¹ Congrès international des sciences historiques à Berlin en 1908 // Bibliothèque de l'École des chartes. 1907. № 68. P. 680.

ДОДАТОК 6. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ IV МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ЛОНДОН, 02-09.04.1913)

I. Історія Сходу.

II. Історія Греції, Риму, Візантії.

III. Середньовічна історія.

IV. Нова історія.

1. Нова історія.

2. Колоніальна історія.

3. Військова історія.

4. Морська історія.

V. Церковна історія

VI. Історія права та економічна історія.

VII. Історія культури середніх віків і нового часу.

VIII. Археологія.

IX. Філософія, методологія історії та допоміжні історичні науки¹.

¹ Баженова Г. Ю. IV Міжнародний конгрес історичних наук 1913 р. та участь у ньому вітчизняних вчених // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: науково – практичний збірник. 2006. №1. С.154-160.

ДОДАТОК 7. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ V МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. БРЮССЕЛЬ, 08-15.04.1923)

I. Історія Сходу.

II. Давньогрецька та давньоримська історія.

III. Дослідження з історії Візантії.

IV. Історія середніх віків.

V. Нова та новітня історія.

VI. Історія релігії та церкви.

1. Історія релігій.

2. Церковна історія.

VIII. Економічна історія.

IX. Історія цивілізації (історія філософії та науки, політичні та соціальні концепції).

1. Історія освіти.

X. Історія мистецтва та археологія.

1. Історія мистецтва.

2. Археологія.

XI. Історичні методи та допоміжні історичні науки.

XII. Джерела з всесвітньої історії у часи війни.

XIII. Архіви та публікації текстів¹.

¹ Ve Congrès international des sciences historiques, à Bruxelles // Bibliothèque de l'École des chartes. 1922. № 83. P. 477-478.

ДОДАТОК 8. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ VI МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ОСЛО, 14-18.08.1928)

- I. Допоміжні науки, архіви та публікації текстів.
- II. Доісторія.
- III-IV. Давня історія.
- V. Середньовічна історія.
- VI. Нова історія.
- VII. Історія Америки.
- VIII. Історія релігії.
- IX. Історія права.
- X. Економічна та соціальна історія.
- XI. Історія науки та літератури.
- XII. Історія мистецтва.
- XIII. Методологія.
- XIV. Викладання історії.
- XV. Історія північних народностей¹.

¹ Минц И. Марксисты на исторической неделе в Берлине и 6-м международном конгрессе историков в Осло // Историк-марксист. 1928. № 9. С. 90-96.

ДОДАТОК 9. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ VII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ВАРШАВА, 21-27.08.1933)

I. Секційні засідання.

1. Допоміжні науки, архіви, організація історичної роботи.
2. Доісторія та археологія.
3. Стародавня історія.
4. Історія середніх віків і Візантії.
5. Нова та новітня історія.
6. Історія релігій та церковна історія.
7. Історія права й інститутів.
8. Економічна та соціальна історія.
9. Історія ідей та філософії.
10. Історія науки (природничі науки та медицина).
11. Історія писемності.
12. Історія мистецтва.
13. Історичний метод і теорія історії.
14. Викладання історії.
15. Історія Східної Європи.

II. Засідання міжнародних комітетів, комісій та організацій МКІН.

1. Селянська власність у Візантії.
2. Історія науки у XV ст.
3. Літературні контакти Польщі з західними народами.
4. Прояви освіченого абсолютизму у різних країнах.
5. Ріст населення у XIX ст.
6. Еволюція поняття кордону.
7. Еволюція міського плану.
8. Примітивізм в Америці.
9. Завоювання Мексики.

10. Відкриття Америки й історія Східної Європи.

11. Історія банківської справи¹.

¹ VIIe congrès international des Sciences Historiques, Varsovie, du 21 au 28 août 1933 sous le haut patronage de S. E. le Président de la République de Pologne // Bulletin de l'Association Guillaume Budé. 1932. №37. P. 38-43.

**ДОДАТОК 10. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ VIII МІЖНАРОДНОГО
КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ЦЮРИХ, 28.08 – 04.09.1938)**

- I. Доісторія.
- II. Стародавня історія та класична археологія.
- III. Допоміжні науки та архіви.
- IV. Нумізматика.
- V. Історія середніх віків і Візантії.
- VI. Нова історія до 1914 р.
- VII. Історія неєвропейських країн.
- VIII. Релігійна та церковна історія.
- IX. Історія права й інститутів.
- X. Економічна та соціальна історія.
- XI. Воєнна історія.
- XII. Історія філософії, образотворчого мистецтва та літератури.
- XIII. Історія науки.
- XIV. Історичний метод і теорія історії, викладання історії, історична демографія¹.

¹ Leland W. G. The Congress of Historical Sciences at Zurich // The American Historical Review. 1939. Vol. 44. № 2. P. 290-293.

**ДОДАТОК 11. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ IX МІЖНАРОДНОГО
КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ПАРИЖ, 28.08 –03.09.1950)**

I. Антропологія та демографія.

1. Доісторія та стародавня історія.
2. Історія середніх віків.
3. Нова історія до війни 1914 р.
4. Новітня історія від війни 1914 р. до 1939 р.

II. Історія ідей.

1. Доісторія та стародавня історія.
2. Історія середніх віків.
3. Нова історія до війни 1914 р.
4. Новітня історія від війни 1914 р. до 1939 р.

III. Економічна історія.

1. Доісторія та стародавня історія.
2. Історія середніх віків.
3. Нова історія до війни 1914 р.
4. Новітня історія від війни 1914 р. до 1939 р.

IV. Соціальна історія.

1. Доісторія та стародавня історія.
2. Історія середніх віків.
3. Нова історія до війни 1914 р.
4. Новітня історія від війни 1914 р. до 1939 р.

V. Історія цивілізацій.

1. Доісторія та стародавня історія.
2. Історія середніх віків.
3. Нова історія до війни 1914 р.
4. Новітня історія від війни 1914 р. до 1939 р.

VI. Політична історія.

1. Доісторія та стародавня історія.

2. Історія середніх віків.

3. Нова історія до війни 1914 р.

4. Новітня історія від війни 1914 р. до 1939 р.

VII. Історія установ.

1. Доісторія та стародавня історія.

2. Історія середніх віків.

3. Нова історія до війни 1914 р.

4. Новітня історія від війни 1914 р. до 1939 р.¹.

¹ Francois M. Le IXe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1951. № 109-2. P. 302.

ДОДАТОК 12. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ X МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. РИМ, 04-11.09.1955)

- I. Історія Стародавнього світу.
- II. Історія Середніх віків.
- III. Нова історія.
- IV. Новітня історія.
- V. Методологія історичних досліджень¹.

¹ Xe Congrès international des sciences historiques // Bibliothèque de l'École des chartes. 1953. № 111. P. 357-359.

ДОДАТОК 13. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XI МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. СТОКГОЛЬМ, 21-28.08.1960)

I. Методологія.

1. Філософія Die Wirkung der Geschichts у XIX ст.
2. Історія написання історії.
3. Історія культури, її методи та розвиток.
4. Історія науки та техніки.
5. Періодизація всесвітньої історії.
6. Методи історичної демографії та вплив проблеми смертності на всесвітню історію.

II. Античність.

1. Проблема мікенської культури та писемності.
2. Розвиток культури у Країні Басків.
3. Процес історичного розвитку та історична роль стародавніх держав Чорноморського узбережжя.
4. Рабство у греко-римському світі.
5. Нумізматика часів Римської імперії як джерело з економічної та фінансової історії.
6. Населення та цивілізації долини Дунаю від до римської епохи до початку середньовіччя.

III. Середні віки.

1. Від Тан до Сун: перехідний період в історії Китаю та Східної Азії.
2. Соціальний устрій Русі у часи раннього середньовіччя.
3. Право та середньовічний історик.
4. Історичне значення германської концепції королівської влади та дворянства.
5. Італійське комунальне місто XI-XII ст. у порівнянні з європейським комунальним рухом.

6. Сучасні проблеми церковних установ Середньовіччя.

IV. Нова історія.

1. Домінування на Балтійському морі у XVI-XVII ст.
2. Державна адміністративна структура у XVI-XVII ст.
3. Просвітництво у Європі.
4. Перехід від феодалізму до капіталізму у Центральній Європі (XVI-XVIII ст.).
5. Проблеми Реформації у скандинавських країнах.
6. Політичні відносини між Східною та Західною Європою під час Тридцятилітньої війни.

V. Новітня історія.

1. Британські колоніальні володіння та самоуправління з 1783 р.
2. Проблеми еміграції у XIX-XX ст.
3. Соціалізм і Перша світова війна.
4. Національні проблеми імперії Габсбургів.
5. Традиційна культура та сучасні події в Індії.
6. Проблеми структури бізнесу у XIX ст.¹.

¹ XIe Congrès International des Sciences Historiques // Annales. Histoire, Sciences Sociales. 1957. №3. P. 527-528.

ДОДАТОК 14. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ВІДЕНЬ, 28.08 – 05. 09.1965)

I. Головні теми.

1. Акультурація.
2. Релігійна толерантність та єресі у сучасну епоху.
3. Націоналізм та інтернаціоналізм у XIX – XX ст.
4. Панівні класи від античності до сучасності.
5. Суспільні та літературні структури XIX–XX ст.
6. Оцінка подій 1815 р. у світі.

II. Історія континентів.

1. Релігійність Європи, Азії та Африки у середні віки.
2. Далекий Схід.
3. Деколонізація.
4. Проблема джерел з історії чорної Африки до колонізації.
5. Генеза та наступність давніх американських цивілізацій.

III. Засідання комісій, комітетів та організацій МКІН

1. Світ Візантії в історичній думці Європі XVII ст. (Міжнародна асоціація візантійських досліджень).
2. Місце історії слов'янського світу та Східної Європи у концепції всесвітньої історії (Міжнародна комісія славістики).
3. Судова організація: основи, правова структура, соціальні реалії (Міжнародна асоціація історії права й інститутів).
4. Відсоткові ставки та інвестиції з часів Середньовіччя (Міжнародна комісія з економічної історії).
5. Пейзаж та сільське поселення після XI ст. (Міжнародна комісія з економічної історії).

6. Незалежність країн Латинської Америки (Панамериканський інститут географії та історії).
7. Гуманізм і Реформація (Міжнародна федерація інститутів історії Відродження).
8. Представницькі збори й оподаткування (Комісія з історії державних зібрань).
9. Дослідження плану міста (Міжнародна комісія з міської історії).
10. Участь народів у рухах за національну незалежність у XIX-XX ст. (Міжнародна комісія з історії соціальних рухів і соціальних структур).
11. Релігійне життя кінця XV- кінця XVI ст. (Міжнародна комісія з порівняльної церковної історії).
12. З'єднання та конкуренція морських і континентальних шляхів у міжнародній торгівлі з XV століття (Міжнародна комісія морської історії).
13. Вплив засобів колективного мовлення на історичні та політичні події (Міжнародна комісія з історії преси).
14. Преса та революції XIX ст.:приклад Бельгії (Міжнародна комісія з історії преси).
15. Американська та канадська преса у процесі деколонізації (Міжнародна комісія з історії преси).
16. Економіка як державна зброя контролю за пресою (Міжнародна комісія з історії преси).
17. Політична роль університетів від Середньовіччя до XVII ст. (Міжнародна комісія з історії університетів).
18. Міграції у XVIII-середині XIX ст. (Міжнародна комісія з історичної демографії).

IV. Методологія. Загальна історія. Історіографія

1. Проєкти та концепції всесвітньої історії XX ст.
2. Еволюція та революція у світі.
3. Федералізм і федеративна держава в історії.
4. Монгольська історіографія.

5. Еволюція історичної думки у середині XX ст.
6. Інтеграція Південної півкулі до європейської історії.

V. Історія античності

1. Міждержавні відносини грецьких міст у класичну добу.
2. Суспільні рухи в елліністичну епоху.
3. Витоки давньої кіпрської цивілізації та мікенська цивілізація.
4. Античність та християнство.
5. Економічні проблеми Іллірії у пізній Римській імперії.
6. Образ Фемістокла в античній історіографії.

VI. Середні віки

1. Генезис народів і держав Центральної Європи у Середні віки.
2. Роль арабів у передачі стародавніх інтелектуальних надбань.
3. До питання третейського розгляду спорів у середні віки.
4. Концепції та методи в історії середньовічних міст за останні півстоліття.
5. Правова традиція у середньовічних папських документах.
6. Можливості подальшого розвитку дипломатії в рамках історичної медієвістики.

VII. Нова та новітня історія

1. Економічні та соціальні основи абсолютизму.
2. Селянські рухи у Центральній та Південно-Східній Європі у XV-XX ст.
3. Зусилля народів Балкан для досягнення політичної та економічної незалежності з 1875 по 1914 р.
4. Економічні та соціальні проблеми Першої світової війни.
5. Політичні проблеми Першої світової війни.

6. Вплив німецької армії на політичне та суспільне життя Німеччини під час Другої світової війни¹.

¹ François M. XIIe Congrès international des sciences historiques à Vienne // Bibliothèque de l'École des chartes. 1964. № 122. P. 403-412.

ДОДАТОК 15. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МОСКВА, 16-23.08.1970)

I. Головні теми з експертами

1. Методологія. Історик і соціальні науки.

1.1. Відмінності у методах історичних і соціальних наук.

1.2. Методи соціальних наук в історичних дослідженнях.

1.3. Взаємовідносини між історією та іншими соціальними науками, включаючи кількісні методи.

1.4. Історія та гуманітарні науки.

1.5. Роль історичного пізнання у формуванні соціальної свідомості.

1.6. Мова та історія.

1.7. Історія подій та історія структур.

2. Націоналізм та класова боротьба у процесі модернізації в Азії та Африці.

2.1. Націоналізм і класова боротьба.

2.2. Націоналізм і класова боротьба у процесі модернізації на Далекому Сході.

2.3. Якісні зміни у розвитку азійських держав після Другої світової війни.

2.4. Виникнення сучасних еліт в Африці та Азії з середини XVIII ст.

2.5. Африканські держави під гнітом європейської колонізації та деколонізації.

2.6. Шляхи та форми виникнення держав в Африці та Азії після Другої світової війни.

2.7. Звільнення рабів. Порівняльне дослідження.

II. Стародавня історія

1. Проблема політичної рівноваги у країнах Середземного моря.

1.1. Проблема грецької політичної рівноваги у країнах Середземного моря.

1.2. Грецька колонізація на Заході.

1.3. Римське громадянство.

III. Середньовіччя

1. Феодалізм як історичне та соціальне явище та як спосіб виробництва.
- 1.1. Проблема генезису феодалізму у країнах Європи.
- 1.2. Проблеми переходу від античності до феодалізму у країнах Південно-Східної Європи.
- 1.3. Феодалізм як політична й юридична структура середньовічного суспільства, як спосіб виробництва й як соціальне явище.
- 1.4. Історичні шляхи розвитку феодалного устрою та варіанти середньовічного суспільства.
- 1.5. Соціально-політичні відносини у Центрально-Східній Європі у часи пізнього середньовіччя.
- 1.6. Динаміка середньовічного суспільства.
- 1.7. Характерні риси японського феодалізму.

IV. Нова історія

1. Проблеми Європи у XVII ст.
- 1.1. Франція та англійський конституційний конфлікт у середині XVII ст.
- 1.2. Характерні риси політичної, соціальної, економічної та релігійної кризи у XVII ст.
- 1.3. Проблеми дворянства у XVII ст., зокрема у Франції.
- 1.4. Соціальна та наукова революція XVII ст.
- 1.5. Секуляризація суспільства у XVII ст.
- 1.6. Центральна Європа у XVII ст. та її основні політичні тенденції.

V. Новітня історія

1. Світ у період між двома світовими війнами.
- 1.1. Структурні проблеми парламентарної демократії після Першої світової війни.
- 1.2. Поняття та дійсність демократизації: приклад Німеччини.
- 1.3. Соціалістичний рух у Європі після 1914 р.
- 1.4. Проблема колективної безпеки у період між двома світовими війнами.

1.5. Проблема фашизму у період між двома світовими війнами.

1.6. Християнський соціалізм.

VI. Засідання Міжнародних організацій та комісій МКІН

1. Селянські рухи та аграрні проблеми з кінця XVIII ст. і до сьогодення

(Комісія з історії соціальних рухів і соціальних структур).

2. Трудящі маси у період Другої світової війни (Міжнародний комітет історії Другої світової війни)¹.

¹ Международные связи советских историков. К XIII Международному конгрессу исторических наук (из циркуляра № 2 Организационного комитета). Список больших тем, больших и малых докладов. // Вопросы истории. 1970. № 3. С. 162-166.

ДОДАТОК 16. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XIV МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. САН-ФРАНЦИСКО, 22-29.08.1975)

I. Головні теми

1. Історична наука та суспільство.
2. Права людини.
3. Революції.
4. Меншини.
5. Міграції.
6. Традиції та інновації в Азії та Африці.

II. Методологія

1. Подія, еволюція та структура в історії.
2. Проблеми «оціночних суджень» у теоретичних науках.
3. Історіографія як історична наука.
4. Історик у пошуках своєї документації.
5. Методи вивчення людини у її середовищі існування.
6. Публікація документів і поширення джерел.

III. Античність.

1. Центри та периферії давньої цивілізації.
 - 1.1. Відносини між греко-римським античним світом і Центральною та Південно-Східною Азією як частина всесвітньої історії.
 - 1.1.1. Давні балканські народи, їхні роль і значення для історичного розвитку стародавнього світу.
 - 1.2. Центр країни та периферії давньої цивілізації
 - 1.3. Греція та Схід в історичні часи.
 - 1.4. Досвід Китаю, Кореї та Японії.
2. Типи суспільств у стародавні часи.

- 2.1. Типи суспільств стародавнього світу.
- 2.2. Економічні та демографічні аспекти колонізації Фінікії.
- 2.3. Криза афінського полісу у IV ст. до н. е.
- 2.4. Урбанізація як феномен античності.
- 2.5. Міська революція у соціально-політичній перспективі.

IV. Середні віки

1. Кочові суспільства.
 - 1.1. Кочові народи на євразійському просторі та їхня роль у формуванні середньовічних держав.
 - 1.2. Кочове та землеробське суспільство в історії Азії.
 - 1.3. Основні персоналії феодалізму у Монголії.
 - 1.4. Монгольське кочівництво в осілому суспільстві: Золота Орда.
 - 1.5. Схід та Захід у середньовічній історії Південно-Східної Європи.
 - 1.6. Кочівництво в Америці до початку XVII ст.
2. Зустріч цивілізацій у Європі близько 1300 р.
 - 2.1. Соціально-політичні структури Європи у IX ст.
 - 2.2. Зустріч слов'янських народів з народами Сходу близько 1300 р.
 - 2.3. Університети басейну Середземномор'я з середини XIII до кінця XIV ст.
 - 2.4. Середземноморський світ близько 1300 р.
 - 2.5. Євреї та середземноморський світ близько 1300 р.
 - 2.6. Міста та мови Центрально-Східної Європи.
 - 2.7. «Вигнання» мусульман з Іспанії: демографічні зміни.

V. Нова історія

1. Нації та держави (XVI-XVIII ст.)
 - 1.1. Виникнення централізованих держав у Європі наприкінці Середньовіччя.
 - 1.2. Повноваження держави, у тому числі оподаткування.
 - 1.3. Релігія та суспільство в Європі у період Реформації.
 - 1.4. Османська політика до Реформації.

- 1.5. Національна стабільність та спадкова передача політичної та економічної влади.
- 1.6. Османська експансія та виникнення централізованих держав у Східній Європі.
- 1.7. Земля, держава, рейх і політична свідомість німецьких селян у XVIII ст.
2. Економічні аспекти індустріального розвитку суспільств (XVIII-XIX ст.)
 - 2.1. Оптимізм і песимізм у трактуванні соціальних наслідків промислової революції у Великобританії.
 - 2.2. Зайнятість і безробіття у XIX ст.
 - 2.3. Процес модернізації XVIII – XIX ст. у східноєвропейських суспільствах.
 - 2.4. Економічний розвиток, імперіалізм і платники податків: дослідження соціального вибору у Британії та добробуту у колоніях.
 - 2.5. Міжнародний фінансовий імперіалізм до 1914 р.
 - 2.6. Іллюмінізм, його витоки, конвергенція та дивергенція в Італії й Іспанії.
 - 2.7. Перша промислова революція та проблема асинхронності соціальної еволюції.

VI. Новітня історія.

1. Європа та Сполучені Штати Америки.
 - 1.1. Взаємовідносини європейських прогресивних сил і США у XIX ст.
 - 1.2. Російська Америка та російсько-американські відносини у XVIII – XIX ст.
 - 1.3. Встановлення дипломатичних відносин між США та європейськими державами.
 - 1.4. Німецький ранній конституціоналізм і американська політична модель.
 - 1.5. США та Центральна Європа між двома світовими війнами.
2. Проблема демократії та внутрішній устрій політичних партій та рухів XX ст.
 - 2.1. Проблеми лідерства у політичних партіях західноєвропейських демократій XX ст.

2.2. Соціалістична революція або буржуазно-демократична реформа у буржуазному русі Австро-Угорської імперії.

2.3. Проблема демократії у містечкових асоціаціях і рухах першої третини XX ст.: стан і перспективи дослідження.

2.4. Зв'язок між елітами та масами в африканських націоналістичних рухах XX ст.

2.5. Демократичні та соціалістичні початки у програмах робітничих партій.

3. Політичні ідеї та реалії у XX ст.

3.1. Розпад системи європейської безпеки у 1930-1939 рр.

3.2. Витоки поняття співіснування.

3.3. Лідерство та перехід від політики революції до політики партії: приклад Ірландії у 1914-1939 рр.

VII. Засідання Міжнародних афілійованих комітетів, комісій та організацій.

1. Проникнення принципів іноземного законодавства у національні та місцеві закони (Міжнародна асоціація історії права й інститутів).

2. Міська морфологія та соціальні структури в історичному розвитку міст (Міжнародна комісія з історії міст).

3. Світова економіка та торгівля золотом, сріблом і міддю у період раннього Нового часу (1450-1750 рр.) (Міжнародна комісія з економічної історії).

4. Гуманізм, релігія та соціальні утопії в епоху Відродження (Міжнародна федерація товариств і інститутів з вивчення епохи Відродження)¹.

¹ François M. XIVe Congrès international des sciences historiques à San Francisco // Bibliothèque de l'École des chartes. 1973. № 131-2. P. 707-713.

ДОДАТОК 17. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XV МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. БУХАРЕСТ, 10-17.08.1980)

I. Головні теми.

1. Східна Європа як зона конвергенції цивілізацій.
2. Проблема миру в історії.
3. Федеративні та плюралістичні держави.
4. Жінки у суспільстві.

II. Методологія.

1. Мова історика.
2. Місце та роль викладання історії у системі середньої освіти, зокрема при підготовці людини ХХ ст.
3. Проблеми та методи усної історії.
4. Демографія, епідемія, екологія.

III. Хронологічні секції.

1. Стародавній світ.
 - 1.1. Відносини між Сходом і Заходом.
 - 1.2. Цивілізації та суспільства.
2. Середні віки.
 - 2.1. Соціально-економічні зміни.
 - 2.2. Відносини між Сходом і Заходом.
3. Нова історія
 - 3.1. Відносини між континентами та народами.
 - 3.2. Ідеї та суспільства.
 - 3.3. Економічні зміни.
4. Новітня історія
 - 4.1. Міжнародні відносини.
 - 4.2. Внутрішня політика та економіка.

4.3. Бізнес та компанії.

4.4. Робота та управління промисловістю у ХХ ст.: форми співробітництва¹.

¹ XVe Congrès International des Sciences Historiques, Bucarest 1980 // Quaderni storici. 1979. Vol. 14. № 42(3). P. 1210-1212.

ДОДАТОК 18. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVI МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ШТУТГАРТ, 25.08 – 1.09.1985)

I. Головні теми.

1. Індійський океан.
2. Образ інших: іноземці, меншини, маргінальні групи.
3. Опір фашизму, націонал-соціалізму й японському мілітаризму до 1945 р.

II. Методологія.

1. Археологія та історія.
2. Фільми та історія.
3. Макс Вебер і методологія історії.

III. Хронологічні теми.

1. Античність.
 - 1.1. Місто і зародження цивілізацій.
 - 1.2. Держава та релігія у давніх суспільствах.
 - 1.3. Гори, ріки, пустелі та ліси: бар'єри чи лінії конвергенції.
2. Середньовіччя.
 - 2.1. Народні та релігійні рухи у Середньовіччі
 - 2.2. Проблеми влади та авторитету в Середні віки
3. Новий час.
 - 3.1. Релігійні реформи у XVI ст.: підсумки та перспективи досліджень.
 - 3.2. Культура еліти та культура мас у XVIII ст.
 - 3.3. Малі країни перед обличчям культурних, політичних та економічних змін з 1750 по 1914 р.
 - 3.4. Абсолютна монархія в Європі та Азії.
 - 3.5. Парламенти та політичні партії до 1914 р.
 - 3.6. Роль релігій в Африці.
4. Новітня історія.

- 4.1. Соціалістична революція та розвиток національної культури.
- 4.2. Нові явища у дипломатії після 1914 р.: структура, забезпечення миру, методи.
- 4.3. Безробіття: Кейнс та період після нього.
- 4.4. Громадяни та адміністрація.
- 4.5. Соціальні зміни в країнах, що розвиваються.
- 4.6. Партії, громадська думка та проблеми національної безпеки після 1945 р.

IV. Круглі столи.

1. Участь жінок у русі за мир.
2. Образ Азії у сучасному європейському мисленні.
3. Сім'я в історії.
4. Дослідження з історії поведінки й історії антропології.
5. Екологія, природничі та гуманітарні науки.
6. Культурний та психологічний вплив колоніального досвіду на пригноблені держави у сучасний період.

V. Міжнародні афілійовані та внутрішні комісії, комітети й організації.

1. Економічні відносини між слов'янськими країнами та германським світом з XVI ст. (Міжнародна комісія славістики).
2. Сучасний стан досліджень з історії Відродження та гуманізму (Федерація товариств та інститутів з вивчення Відродження).
3. 15 років вивчення Еразма (1970-1985 рр.) (Федерація товариств та інститутів з вивчення Відродження).
4. Згода чи терпимість? Нові історіографічні перспективи у вивченні політичних і релігійних дебатів XVI ст. (Федерація товариств та інститутів з вивчення Відродження).
5. Три фігури європейського гуманізму: Еразм, Рабле та Макіавеллі (Федерація товариств та інститутів з вивчення Відродження).

6. Проблеми ідентифікації та кодифікації монетарної іконографії (Комісія з нумізматики).
7. Нумізматика як допоміжний інструмент для інших дисциплін (Комісія з нумізматики).
8. Створення міжнародної системи кодування романських монет для використання у публікаціях (Комісія з нумізматики).
9. Революція і право (Асоціація з історії права й інститутів).
10. Балкани між Середземномор'ям і Центральною Європою (Асоціація з вивчення Південно-Східної Європи).
11. Технологічні інновації як фактор змін. Спротив або адаптація (з XVII ст. і до сьогодення) (Комісія з історії соціальних рухів і соціальних структур).
12. Проблеми морських міграцій (Комісія з морської історії).
13. Вплив кількісних методів на історію нового часу (Комісія із застосування кількісних методів).
14. Терпимість, економіка та суспільство (Асоціація з економічної історії).
15. 500 років відкриття континенту, Сімон Болівар та історія Латинської Америки (Панамериканський інститут географії та історії).
16. Міграції в Африці (Асоціація африканських істориків).
17. Історична роль релігій в Африці (Асоціація африканських істориків).
18. Аграрні структури в Африці та їхня еволюція (Асоціація африканських істориків).
19. Поділ Африки: перспективи єднання (Асоціація африканських істориків).
20. Міста та селища в Європі в XVI-XVIII ст. (Комісія з історії міст).
21. Образи інших у християнських суспільствах (Комісія з порівняльної історії церкви).
22. Міжнародна Гаазька конференція 1907 р. як предтеча нового міжнародного життя та організації світу (Асоціація новітньої історії Європи).
23. Аграрна еволюція та демографічний вплив (Комісія з історичної демографії).

24. Демографічні міграції наприкінці Середньовіччя: автохтонність і мігранти (Комісія з історичної демографії).
25. Революція у Центрально-Східній Європі у 1789-1815 рр. (Комісія з історії Французької революції).
26. Історичні методи в історіографії (Комісія з історіографії)¹.

¹ Тихвинский С. Л. О заседании Бюро МКИН // Вопросы истории. 1983. № 3. С. 136-140.

ДОДАТОК 19. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МАДРИД, 26.08 – 02.09.1990)

I. Головні теми.

1. Відкриття європейцями Америки та його наслідки.
2. Економічна, соціальна та культурна роль мегаполісів в історії.
3. Революції та реформи: їх вплив на історію суспільства.

II. Методологічні теми

1. Концепції часу в європейській та азійській історіографії.
2. Антропологія й соціальна та культурна історія.
3. Історична біографія.

III. Хронологічні секції

1. Історія Стародавнього світу

- 1.1. Міграції населення в доколумбовій Америці.
- 1.2. Міфи та символи як джерела з історії Середземномор'я.

2. Історія Середніх віків

- 2.1. Феодальні системи в Азії.
- 2.2. Провінційний світ і комунальні рухи.

3. Нова історія

- 3.1. Хлібні злаки у світовій історії.
- 3.2. Модернізація арабського світу.
- 3.3. Занепад Оттоманської імперії.

4. Новітня історія

- 4.1. Професійна освіта та розвиток технічної освіти.
- 4.2. Зміни у жіночих професіях і в соціальному положенні жінок після промислової революції.
- 4.3. Прогрес у мирний час і регрес під час війни як модель для розуміння XX століття.

4.4. Результати новітніх досліджень договорів напередодні та в період Другої світової війни.

4.5. Соціальна політика.

4.6. Національна самосвідомість, єдність і народні рухи в Азії та Африці.

IV. Міжсекційні засідання

1. Секції історії Стародавнього Світу й історії Середніх віків

1.1. Зародження та розповсюдження науки та рух інтелектуалів (невидимі університети).

2. Секції історії Середніх віків і нової історії

2.1. Організація праці.

2.2. Взаємовідносини між євреями, християнами, мусульманами.

2.3. Держави й імперії в Чорній Африці.

3. Секції історії Середніх віків, нової історії та новітньої історії

3.1. Стратегія утримання влади.

3.2. Центр і периферії, метрополії та колонії.

3.3. Хвороби та суспільство.

V. Засідання афілійованих комісій, комітетів та організацій МКІН

1. Хвороби та суспільство у візантійському світі (Міжнародна асоціація візантиністів).

2. Контакти між країнами Іберії та слов'янами з XVI по XX ст. (Міжнародна комісія зі слов'янської історії).

3. Неперервність і розрив наступності в історії Латинської Америки (Міжнародна комісія з латиноамериканських та карибських досліджень).

4. Міжнародна торгівля продуктами харчування (від раннього Середньовіччя) (Міжнародна асоціація з економічної історії).

5. Політичні влади та університетський світ (Міжнародна асоціація права й установ, Міжнародна асоціація університетів).

6. Молодь та її рухи (XIX – XX ст.) (Міжнародна комісія з історії соціальних рухів і соціальних структур).
7. Продовольство для всього світу. Морська торгівля та перевезення продовольства (Міжнародна комісія з морської історії).
8. Шлях до війни (Міжнародна комісія з історії Другої світової війни).
9. Парламентська інституціоналізація результатів повстань і революцій (Міжнародна комісія з історії представницьких установ).
10. Вплив воєнної думки на війни упродовж п'яти століть (Міжнародна комісія з порівняльної військової історії).
11. Правила будівництва нових міст і кварталів у XIV – XVIII ст. (Міжнародна комісія з історії міст).
12. Євреї – сефарди та їх розповсюдження. Вплив на історію Іспанії й історію євреїв (Міжнародна асоціація історичних товариств з вивчення єврейської історії).
13. Церква та національність (Міжнародна комісія з порівняльної історії церкви).
14. Європейська суспільна думка та деколонізація після Другої світової війни (Міжнародна асоціація з порівняльної історії Європи).
15. Зміни історичної свідомості у відношенні встановлення світового історичного простору (Міжнародна комісія з дидактики історії).
16. Західна та незахідна історіографія: традиції, контакти та нові підходи (Міжнародна комісія з історіографії).

VI. Засідання «внутрішніх» комісій МКІН

1. Методологічна та технічна інформація в галузі історичних наук.
2. Роль держави та суспільної думки в сексуальній та демографічній поведінці.
3. Міри та ваги в купецьких і торгівельних книгах.
4. Історія на телебаченні.
5. Ради та суспільні організації в Жовтневій революції.
6. Політичні діячі Жовтневої революції.
7. Архіви та публікації дипломатичних документів.

8. Сучасні тенденції та методологічні тенденції в області історії міжнародних відносин.
9. Міжнародні організації, їхні архіви та можливості роботи істориків у них.
10. Релігійні меншини в державах хрестоносців.
11. Соціальний, економічний та політичний огляд циклічних змін у житті жінок.

VII. Круглі столи

1. Захист цивільного населення та військовополонених у часи Першої світової війни (Ватикан).
2. Західний та східний романський світ (Румунія).
3. Історики та філософія історії. Діалог між філософами історії й істориками (Австралія).
4. Епоха Просвітництва. Порівняння Європи з Азією (Японія).
5. Рукописні джерела епохи Марко Поло (Великобританія).
6. Історія циган та її джерела (Угорщина).
7. Ян Амос Коменський у світі науки та культури (Чехословаччина).
8. Нові дослідження з історії Інтелідженс Сервіс у XX столітті (Ірландія).
9. Історики, політики й ідеологія (Ірландія).
10. Технічні аспекти індустріалізації в країнах Середземномор'я в XIX –XX ст. (Греція).
11. Історики та проблема збереження культурної спадщини людства (СРСР)¹.

¹ Тихвинский С. Л. Заседание Бюро МКИН // Вопросы истории. 1990. №1. С.182 –184.

ДОДАТОК 20. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XVIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. МОНРЕАЛЬ, 27.08 – 03.09.1995)

I. Головні теми

1. Нації, народи та держави.
2. Діаспори: походження, форми, значення.
3. Стосунки між чоловіками та жінками і великі історичні трансформації.

II. Спеціалізовані сесії

1. Влада та свобода історичних досліджень та публікації.
2. Літературна фікція, історичний наратив, об'єктивність.
3. Переосмислення наукових революцій.
4. Занепад як історичне поняття.
5. Усна історія: 25 років методологічних пошуків і праці.
6. Релігійні рухи: між прозелітизмом, нетолеранцією і свободою.
7. Арктичні й субарктичні народи та суспільства.
8. Старість і старіння.
9. Падіння імперій: порівняльна перспектива.
10. Покарання та в'язниці упродовж історії.
11. Економія й екологія: вороги чи союзники.
12. Банки та їхній вплив на торговий і промисловий капіталізм у Європі, Америці й Азії XIX – XX ст.
13. Дитинство в історичній перспективі.
14. Війна та культура.
15. Розвиток і недорозвинутість: досвід третього світу.
16. Історія навколишнього середовища: повернення до макроісторії.
17. Види транспорту в доіндустріальних суспільствах¹.

¹ Тихвинский С. Л. XVIII Международный конгресс историков // Вестник Российской Академии наук. 1996. Т. 66. №3. С.259–265.

ДОДАТОК 21. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ ХІХ МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ОСЛО, 06–13.08.2000)

I. Головні теми

1. Глобалізація історії: концепції та методологія (Й. Рюзен, Німеччина).
 - 1.1. Універсальна історія: чи можлива вона?
 - 1.2. Зустрічі культур між континентами упродовж усієї історії.
2. Тисячоліття, час та історія (Р. Козеллек, Німеччина).
 - 2.1. Конструювання та поділ часу: періодизація та хронологія.
 - 2.2. Есхатологія, тисячолітні рухи та погляди на майбутнє.
3. Користь історії та відповідальність історика (Дж. Іггерс, США).
 - 3.1. Використання історії та зловживання нею в домодерних суспільствах і роль історика.
 - 3.2. Інструменталізація історії й історики в модерних суспільствах.
 - 3.3. Критична функція істориків у новітній період.

II. Спеціальні теми

1. Оцінка історіографії ХХ століття: професіоналізація, методології, праці.
2. Колективна пам'ять та ідентичність: як суспільства конструюють своє минуле та керують ним?
3. Наукові відкриття: передача й отримання наукових знань.
4. Теорія та практика правосуддя: право, норми, девіантність.
5. Мусульманські суспільства упродовж століть.
6. Релігія та статъ.
7. Християнські місії, модернізація, колонізація та деколонізація.
8. Сімейні структури, демографія та населення: порівняння азіатських та європейських суспільств.
9. Регіони та регіоналізація.
10. Соціальні практики читання та писъма з давнини і до сьогодення.

11. Мужність як практика та репрезентація.
12. Форми тоталітаризму та диктатури.
13. Зміна кордонів і визначень позаурочної роботи та простору (включно з рабством та іншими формами невільної праці).
14. Культури меншин по відношенню до домінуючої більшості.
15. Центральна Європа: єдність та багатоманіття.
16. Зміна підходів до тихоокеанського світу.
17. Сучасність та традиції в Латинській Америці.
18. Нові розробки з історії довкілля.
19. Способи спілкування від давнини до сучасності.
20. Влада, насилля та масова смертність у домодерний та модерний час¹.

III. Засідання «внутрішніх» та афілійованих комісій, комітетів та організацій МКІН

1. Асоціація з вивчення єврейської історії.
2. Асоціація з вивчення Південно-Східної Європи.
3. Асоціація з візантинознавчих досліджень.
4. Асоціація з економічної історії.
5. Асоціація з історії права й інститутів.
6. Асоціація з сучасної історії Європи.
7. Комісія з воєнної історії.
8. Комісія з історичної метрології.
9. Комісія з історії дипломатії.
10. Комісія з історії Другої світової війни.
11. Комісія з історії історіографії.
12. Комісія з історії міжнародних відносин.
13. Комісія з історії міст.
14. Комісія з історії освіти.
15. Комісія з історії представницьких та парламентських інститутів.

¹ The Program of the 19th International Congress in Oslo. URL: <http://surl.li/bdmvb> (дата звернення: 15.01.2024).

16. Комісія з історії Російської революції.
17. Комісія з історії соціальних рухів і структур.
18. Комісія з історії університетів.
19. Комісія з історії Французької революції.
20. Комісія з морської історії.
21. Комісія з нумізматики.
22. Комісія з порівняльної історії церкви.
23. Комісія зі слов'янських досліджень.
24. Товариство з вивчення історії Хрестових походів та латинського Сходу.
25. Товариство з історії дидактики.
26. Товариство з історії миру.
27. Федерація з історії жінок.

IV. Регіональні робочі семінари

1. Семінар із історії Центральної та Східної Європи.
2. Семінар із історії Африки південніше Сахари.
3. Семінар із історії Латинської Америки.
4. Семінар із історії Скандинавії¹.

¹ Тихвинский С. Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. 2001. №1. С. 5-6.

ДОДАТОК 22. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XX МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. СІДНЕЙ, 03–09.07.2005)

I. Головні теми

1. Людство та природа в історії

1.1. Екоісторія: нові теорії та підходи.

1.2. Природні катастрофи й їхні наслідки.

1.3. Природознавство, історія й образ людини.

2. Міф та історія

2.1. Заснування міфів в історії та конструювання ідентичностей.

2.2. Міфи, влада, історія та відповідальність історика.

2.3. Утопія та історія.

3. Війна, мир, суспільство та міжнародний порядок в історії

3.1. *Bellum justum*: справедливі війни, несправедливий мир? Ідеї та дискурсивні практики.

3.2. Еволюція концепту миру та його умов в історії.

3.3. Війна, насилля та гендер.

II. Спеціальні теми

1. Історія Африки у порівняльній перспективі: нові підходи.

2. Центральна Європа у XIX та XX століттях: нові перспективи дослідження.

3. Китай та світ у Новий та Новітній час.

4. Християнізація: адаптація й апропріація від античності до XXI століття.

5. Зіткнення культур та ідентичностей: колоністи та корінні народи.

6. Колоніалізм та постколоніалізм.

7. Економічна глобалізація: історичні й історіографічні перспективи.

8. Дискусії навколо традиції та сучасності: крос-культурні й історичні перспективи.

9. Імперії Близького Сходу та навколо Середземномор'я: кроки до глобалізації?

10. Образи Тихого океану.

11. Неформальні стосунки в історії: спорідненість, клієнтура, дружба та соціальні мережі.
12. Мас-медіа та трансформація публічного простору.
13. Роль розширення виробництва цукрової тростини на п'яти континентах.
14. Підручники з історії, від історії націй до історії громадян.
15. Історія почуттів.
16. Європа Просвітництва та комунікації: регіональний досвід і глобальні наслідки.
17. Будівництво та реконструкція національної держави: приклад Балкан.
18. Християнсько-ісламські відносини в історії.
19. Масова міграція та її економічні, політичні та культурні наслідки.
20. Погляд середньовічної Європи на Схід.
21. Моделі формування держави загального благоденства у глобальному контексті.
22. Релігія та суспільний простір.
23. Управління містами в історії.
24. Революції у XX столітті, від загального до приватного.
25. Спорт, політика та бізнес.
26. Державна освіта як механізм інклюзії й ексклюзії.

III. Круглі столи

1. Дитинство та війна.
2. Громадянське суспільство: громадянство, гендер і публічний простір.
3. Несправедливість, пам'ять і політика: позови про відшкодування шкоди.
4. Права людини: універсальність прагнень і багатоманіття практик в історії.
5. Старіння та смерть.
6. Історики й їхня аудиторія.
7. Новий погляд на аналіз дискурсу та популярну культуру.
8. Між суспільними науками та літературою: місце історії?
9. За межами «культурного зсуву»: майбутнє соціальної історії.

10. Політичне тіло: політика тіла.
11. Історія, антропологія й археологія.
12. Історичні словники й енциклопедії.
13. Горські народи та суспільства: природа та культура.
14. Національне питання в інтеграції та дезінтеграції СРСР. Роль історіографії.
15. Історія та музеї: нові дискурси?
16. Постійність інститутів: історичні інтерпретації.
17. Тероризм як історичне явище: концепції, підходи та результати.
18. Трудове життя: історія праці й автобіографії.
19. Еволюція реакції на нерівність: згода та протест у XIX та XX століттях.
20. Пам'ять про «Велику війну» до її сторіччя¹.

¹ The Program of the 20th International Congress in Sydney. URL: <http://surl.li/bdmtl> (дата звернення: 15.01.2024).

**ДОДАТОК 23. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXI МІЖНАРОДНОГО
КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. АМСТЕРДАМ, 22–28.08.2010)**

I. Головні теми

1. Падіння імперій.
2. Місто як культура.
3. Релігія та влада.

II. Спеціальні теми

1. Біографія та мікроісторія.
2. Завоювання та демографія.
3. Кому належить історія? Джерела минулого та сьогодення.
4. Колоніальні імперії в Африці та гібридність культур.
5. Зміни у культурі подорожей.
6. Емігранти й іммігранти.
7. Емоції як історичний фактор: сприйняття та почуття за доби античності.
8. Книга у транскультурній перспективі.
9. Формування націй в ісламському світі XX ст.
10. Суспільство споживання й економічні зміни.
11. «Ми – це те, що ми їмо та те, у що вдягаємося»: їжа й одяг в історії.
12. Соціальна історія кредиту.
13. Національна ідентичність та гегемоністська пам'ять.
14. Кордони та межі.
15. Історія та права людини.
16. Сексуальне насильство: історія, культура та репрезентація.
17. Нові республіки: національне будівництво в країнах Латинської Америки у XIX ст.
18. Вища освіта в ісламі, християнстві та іудаїзмі.
19. Релігія та суспільство у країнах Південно-Східної Азії в домодерні часи.
20. На шляху до світової історії? Соціальна політика у глобалізованому світі.

III. Круглі столи

1. Рабство. Стан проблеми.
2. Історія й етика.
3. Толерантність до XVIII ст.
4. Протиріччя в мемуарах про колонізацію.
5. Астрономія й астрологія часів античності та Середньовіччя».
6. Імаго Мунді. Картографія світу.
7. Чи можливий глобальний підхід до історії?
8. Права мертвих.
9. Публічна сфера: застосування концепту.
10. Насильство у містах: звичне й екстраординарне.
11. Етнічне багатоманіття, культурні обміни й ідентичність за доби античності та Середньовіччя.
12. Зустріч усної та писемної культур.
13. Репрезентація жіночих образів у колективній ідентичності.
14. Жінки та вчена культура.

IV. Спільні сесії

1. Гендер та освіта (Міжнародна постійна конференція з історії освіти, Міжнародна комісія з історії університетів).
2. Місто, знання та комунікація (Міжнародна комісія з історії міст, Національний комітет Бельгії).
3. Гуманізм в історії (Міжнародна комісія з історії та теорії історіографії, Асоціація істориків Німеччини).
4. Політична історія історіографії (Швейцарське історичне товариство, Центральна рада історичних досліджень).
5. Образи, мас-медіа й історія (Міжнародна комісія з історії та теорії історіографії, Японський національний комітет історичних наук, Міжнародна постійна конференція з історії освіти, Міжнародна комісія з історії університетів, Міжнародне товариство дидактики історії).

6. Невеликі держави як моделі інноваційної політики (Королівське голландське історичне товариство, Амстердамський організаційний комітет конгресу).
7. Концепція простору у модерній історії (Міжнародна постійна конференція з історії освіти, Міжнародне товариство дидактики історії).
8. Міжнародні відносини у спорті: історіографічні тренди та нові виклики (Міжнародна комісія з історії міжнародних відносин, Міжнародне товариство історії фізичного виховання та спорту).
9. Національні історії та глобалізація історії (Міжнародна постійна конференція з історії освіти, Міжнародна комісія з історії університетів, Міжнародне товариство дидактики історії).
10. Торгівля та цивілізація від античності та до сьогодення (Корейський національний комітет, Національний комітет істориків Чеської республіки).

V. Спеціальні сесії

1. Історія проєкту ЮНЕСКО.
2. Етика, історичне дослідження та закон.
3. Модернізація Китаю, Індії та Японії: порівняльні студії¹.

¹ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam. URL: <http://surl.li/bdmpg> (дата звернення: 15.01.2024).

ДОДАТОК 24. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ЦЗИНАНЬ, 23–29.08.2015)

I. Головні теми

1. Китай у глобальній перспективі.
2. Історизація емоцій.
 - 2.1. Емоції, капіталізм і ринок.
 - 2.2. Емоції та поява «інших».
 - 2.3. Емоції в тілах та просторах.
 - 2.4. Історизація емоцій: теорії та методології.
3. Революції у світовій історії: порівняння та взаємозв'язки
 - 3.1. Революції в ранньомодерну добу.
 - 3.2. Революції в Європі у XX ст.
 - 3.3. Революції в країнах Східної Азії у Новий час.
 - 3.4. Революції в країнах Африки та Близького Сходу у Новий час.
4. Цифровий поворот в історії
 - 4.1. Цифрові підходи до архівних документів у Азії.
 - 4.2. Цифрові бази даних: виклики та можливості.
 - 4.3. Нові технології та нові архіви.
 - 4.4. Нові інструменти, нові наративи.

II. Спеціальні теми

1. Історія писемних практик і культури листування.
2. Багатство та бідність.
3. Криза та соціальна репрезентація історії після 1989 р.
4. Селяни у місті: повсякденне життя, дозвілля та соціалістичні міста.
5. Розповідаючи доісторію.
6. Пізня античність у сучасній полеміці.
7. Національні біографічні словники.
8. Право вторгнення з гуманітарними цілями: історія.

9. Вплив парламентських систем на світоустрій.
10. Кордони, масові вбивства та переселення населення.
11. Нові дослідження «холодної війни».
12. Звичаї, норми та права по відношенню до смертної кари.
13. Рабство, емансипація та свобода.
14. Від пересування верхи до космічного простору: технологічний прогрес і соціальний розвиток.
15. Дослідження з історії Всесвітніх виставок: внесок у порівняльну культурну історію.
16. Роль релігійних студій у розумінні античної історії.
17. Футбол: дзеркало історії глобалізації.
18. Держава, суверенітет і технології.
19. Адміністративний моніторинг: фігура підозрюваного.
20. Покоління бебі-буму? Історія взаємозв'язку.
21. Історія розвитку як втручання й ідея.
22. Гендер і генетика в історичних дослідженнях смертності.
23. Написання історії в екзилі: структури, програми, персоналії.
24. Використання історії у туризмі.
25. Комодифікація домашньої праці: хатня робота у різні часи.
26. До глобальної історії дівочтва.
27. Музика та нація.

III. Спільні сесії

1. Рефлексії щодо Першої світової війни: глобальні, імперські та транснаціональні перспективи.
2. Міста й їхні простори: нові підходи в урбаністичних студіях і картографуванні.
3. Написання історії Індійського океану.
4. Історіографія та порівняльні перспективи вивчення природних катастроф.
5. Війни пам'яті: історична освіта між політикою, наукою та медіа.

6. Ностальгія в історичній свідомості та культурі.
7. Новий порядок для Старого світу? Віденський конгрес 1815 р. у глобальній перспективі.
8. Місіонери у Східній Азії.
9. Проституція в містах світу.
10. «Холодна війна» та держава загального благоденства.
11. Спорт і освіта: від ефебів до підлітків.
12. Політичні ритуали, символи та свята.
13. Старі традиції у світі, що глобалізується – багатогранний виклик для історії й історичної освіти.
14. Чаклунство та передбачення у ранньодержавних суспільствах.
15. Зміни соціальних і культурних цінностей дітей у часі та просторі.
16. Глобалізація, національні моделі розвитку та стратегії фірм (XIX–XX ст.).
17. Нові підходи до історії дипломатичних практик.
18. Використання історії та зловживання нею.

IV. Круглі столи

1. Вивчення «довгих стін».
2. Нові підходи у біографістиці.
3. Яким є світ для всесвітньої історії?
4. Закриття «блакитної діри».
5. Роль образів у конструюванні колективної ідентичності.
6. Море як царство пам'яті.
7. Навіщо потрібна публічна історія?
8. Національні ідентичності та всесвітня спадщина.
9. Історія й історіографія. Латинська Америка як об'єкт та суб'єкт: зовнішні та внутрішні перспективи.
10. «Боксерське повстання» у Китаї.
11. Держави на перехресті: між Сходом і Заходом.
12. Європейська Реформація як модель революцій та криз для сучасного світу.

13. Найбільші архіви та бібліотеки, джерела історії людства.
14. Сучасне мистецтво й майбутнє історії.
15. Жіноча історія: на лезі ножа.
16. Західна медицина Нового часу у Східній Азії.
17. Міжнародний комітет історичних наук і всесвітня історія.
18. Закон і правове регулювання у Східній Європі.
19. Подія та час в історичній перспективі.

V. Вечірні сесії

1. Зміна цінностей – цінність зміни. Трансформація суспільств у глобальній перспективі через усну історію.
2. Цифрова історія.
3. Етика та історія.
4. Глобальні зв'язки: нове покоління¹.

¹ CIHS's XXIIInd Congress in Jinan (23-29 August 2015). Draft Programme. URL: <http://surl.li/bdmqj> (дата звернення: 11.01.2024).

ДОДАТОК 25. ПРОГРАМА ЗАСІДАНЬ XXIII МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ ІСТОРИЧНИХ НАУК (М. ПОЗНАНЬ, 23 –28.08.2022)

I. Головні теми

1. Шляхи, що перетинаються: історії тварин і людини.
 - 1.1. Тваринний фактор.
 - 1.2. Тварини у людських нотатках.
 - 1.3. Демонстрування тварин.
 - 1.4. Поводження з дикими та свійськими тваринами.
2. Пам'ять – археологія – ідентичність: конструювання ідентичності на основі старожитностей.
3. На шляху до збалансованого історичного знання: держава і нація у порівняльній перспективі – парадигми дослідження, наративи, пояснення.

II. Спеціальні сесії

1. Умиротворення у громадянських війнах у греко-римському світі.
2. Особисті комунізми: індивідуальна суб'єктивність та діяльність у партійно-державних структурах післявоєнного Сходу та Центральної Європи.
3. Мужність і диктатури: культури інакомислення, культури контролю у XX ст.
4. Двір і придворні на Стародавньому Близькому Сході та у Середземномор'ї.
5. Незручна спадщина. Символічне визначення й усунення кордонів у конфліктних та постконфліктних констеляціях.
6. Історичне майбутнє: страхи минулого та очікуване майбутнє у сучасному світі.
7. Імперія, побудова системи й управління суспільством у Стародавньому світі.
8. Гендерна праця, гендерна боротьба: жіночий активізм на робочому місці у довгостроковій та порівняльній перспективі.
9. Пресвяті Богородиці та благословенні правителі: східні та західні перспективи (IV – VI ст.).
10. Чи можлива концептуальна й «історична» історія науки?

11. Історія слова у політичній та соціальній лексиці.
12. Транснаціональні парламенти в їхній історичній еволюції після Другої світової війни: обмеження та перспективи.
13. Життя заради терору, життя з тероризмом.
14. Людина та Природа. Між руйнуванням і творенням.
15. Медичні знання, технології, дослідницькі мережі тропічної медицини та політична історія Південно-Східної і Східної Азії після Другої світової війни.
16. Середньовічний урбанізм у реальному й уявному просторі сучасного міста.
17. Міграція та соціально-політичні інновації. Порівняння історичних кейсів.
18. Сучасні образи, побудовані (перебудовані) у сучасній Америці – підходи на основі взаємопов'язаних історій.
19. Історія медіа, цифрова історія й історична темпоральність.
20. Нові тенденції в історії біологічного різноманіття людини.
21. Спільні простори, контрверсійні спогади? Міжрелігійні місця пам'яті.
22. Державне становлення й економічний розвиток у довгостроковій перспективі.
23. Собори та церкви: історія інституції між текстами, ідеями та практиками.
24. Через океан: іберо-американські імперії та циркуляція товарів, людей та ідей.

III. Круглі столи

1. Кордони та прикордоння: слов'янство протягом століть – культура та суспільство.
2. Покарання інакомислення: політичне визнання та форми переговорів. Деякі тематичні дослідження з історії Середньовічної та ранньомодерної Європи (XI – XVII ст.).
3. Династична, мультинаціональна та національна лояльність в імперських арміях XVIII – XXI ст.
4. Зустрічі та співпадіння: нові теоретичні та методологічні розробки у глобальній історії.

5. Футбольна субкультура, історія та політика.
6. Від гендеру як корисної категорії до антигендеризму.
7. Інноваційні підходи до вивчення Голокосту та геноциду: теоретичні погляди та перспективи.
8. Форми вищої освіти у давніх цивілізаціях або за межами Європи.
9. Дворянські еліти та розвиток промисловості в Європі XVIII – XX ст.
10. Межі свободи вираження поглядів про минуле.
11. Водні шляхи крізь Європу. Історичні аспекти та сучасні проєкції.
12. Поняття «місця пам'яті» за межами Франції.
13. Середньовічна історія та Велика війна: історіографія та політика.
14. Переміщення населення в епоху після Другої світової війни.
15. Мультикультуралізм і співіснування: етноси та релігії у середньовічному Середземномор'ї.
16. Порятунк і збереження історичних документів і матеріалів під час і після стихійних лих.
17. Переоцінка історичної методології: цінність досвіду в історичному знанні.
18. Святий Престол і революції XIX – XX ст.
19. Жінка та глобальна міграція.
20. Що робить публічну історію справді міжнародною?

IV. Спільні сесії

1. Нові підходи до політичної історії добробуту.
2. Цивільне населення під час війни: жінки, діти, біженці та військовополонені на Східному фронті в часи Першої світової війни.
3. Релігії та глобалізація від початку XIX ст.
4. Сімейна пам'ять та трансмісія минулого між поколіннями.
5. Історія й істина: створення судового процесу.
6. Друга імперія, оцінка й історіографічне оновлення.
7. Модернізація та сучасність в історії історичної освіти.
8. Революційний націоналізм у глобальній перспективі.

9. Джерела історіографічної методології в Європі та Східній Азії.
10. Прийомні сім'ї: створення та перетворення сімей за п'ять століть (XVI – XX ст.).

V. Засідання афілійованих комісій, комітетів та організацій МКІН

1. Балтійське та Чорне моря, Дунай та Середземномор'я. Історичні взаємозв'язки у часі (Міжнародна асоціація дослідження Південно-Східної Європи).
2. Асиметрична Європа: від Версалю (1919 р.) до сучасного Європейського Союзу (Міжнародна асоціація новітньої історії Європи).
3. Космополітизм і патріотизм в часи революції (Міжнародна комісія з історії Французької революції).
4. Ідентичність і міський простір (Міжнародна комісія з історії міст).
5. Християнство та його історичні виклики (Міжнародна організація істориків християнства).
6. Слов'янський та ісламський світи: зустрічі, конфлікти, кооперація (Міжнародна комісія з вивчення історії слов'ян).
7. Єврейська міграція, нація, культура та релігія в новітній час (Міжнародна асоціація історичних товариств з вивчення єврейської історії).
8. Між Г. Іггерсом та Х. Уайтом: 40 років Міжнародній комісії з історії та теорії історіографії (Міжнародна комісія з історії та теорії історіографії).
9. Мінливість ідентичності в історії європейських університетів (Міжнародна комісія з історії університетів).
10. Моделі та практики еволюції представницьких і парламентських інститутів (Міжнародна комісія з історії представницьких і парламентських інститутів).
11. Шлюб, міграція та колоніальне населення: наступність та зміни в жіночих стратегіях (Міжнародна комісія з історичної демографії).
12. Переходи, політичні зміни та міжнародні відносини з 1945 р. (Міжнародна комісія з історії міжнародних відносин).

13. Формування дипломатії між «низькою» та «високою» політикою (Міжнародний комітет редакторів дипломатичних документів).
14. Жінки та гендер у динаміці (Міжнародна федерація досліджень жіночої історії).
15. Виклики історичній освіті XXI ст. (Міжнародне товариство історичної дидактики).
16. NOGWISTO – мережа всесвітніх і всесвітньо-історичних організацій (NOGWISTO).
17. Переозброєння та роззброєння після двох світових війн (Міжнародна військово-історична комісія та Міжнародна комісія з історії міжнародних відносин).
18. Історична метрологія та задачі цифрових досліджень в економічній історії (Міжнародний комітет з історії метрології).
19. Конфлікти в Африці у XXI ст. (Асоціація африканських істориків).
20. Погляди на еволюцію геополітичних проблем Південнокитайського моря від Середньовіччя до сучасності (Міжнародна тихоокеанська комісія).

VI. Постерна сесія

1. В'язниці для корінних народів у часи бразильської воєнної диктатури (1969-1979 рр.).
2. Пан-Європа й Анти-Європа. Різні погляди на Європу та на міжнародну політику: між демократією та фашизмом, європеїзмом і націоналізмом.
3. Підпільна революція: роль і розповсюдження підпільної преси «Солідарності» у Західній Європі у 1981-1989 рр.
4. Глобальна «расова війна» у 1960-х? Расистський дискурс у колишніх соціалістичних країнах: приклад Декларації Мао Цзедуна про підтримку боротьби афроамериканців проти расової дискримінації.
5. Надлишок і нестача в літературно-історичному уявленні бразильського модернізму.

6. Роль емпатії у сучасному історичному мисленні. Транскультурний та трансвидовий підхід.
7. Біднота в містах у XIX ст. Бенефіціари Товариства доброчинності під опікою польських дам (1845-1853 рр.).
8. Як ми можемо зрозуміти сучасний світ? Роль соціальних мереж у формуванні історичної свідомості у Польщі.
9. Безпека, поліція та рабство у Бразилії у XIX ст.
10. Динаміка зміни значення Лазики для римської політики з точки зору теорії світ-системи. Критика та можливі компроміси.
11. Сервірування столів для дипломатів: їжа, напої та політика у польсько-литовських дипломатичних відносинах (1674-1696 рр.).
12. Офіцерський корпус армії Варшавського герцогства на фоні змін у військовому мистецтві в епоху Наполеона.
13. Прикордонне управління: економічна взаємодія між землеробськими та кочовими групами на західному кордоні Римської імперії: приклади «Агріколи» та «Германії» Публія Корнелія Тацита.
14. Міжпоколінська пам'ять про «Програму Т-4».
15. Індія: особливий метод надання допомоги під час голоду.
16. Чи благоволили багаті сім'ї своїм синам? Свідчення з міста Познані XIX ст.
17. Незважаючи на всі стереотипи. Політична та журналістська діяльність Карла Оконського (1880-1974 рр.) у Верхній Силезії.
18. Як асимілювати населення ворожих територій у XVIII ст. Створення Іспанії як національної держави.
19. Європейська історія в мережі: Асоціація європейських істориків 1983-1994 рр.
20. Роди, ши-цу та патрилінійні сім'ї у дослідницькому полі давньої китайської історії в 1930-1940-х рр.
21. Історія на екрані в епоху цифрових медіа.
22. Ілюстрації рослин у польських гербаріях епохи Відродження: проблема багаторазового використання ксилографії.

23. Постсекулярна історія: знання про минуле між політикою, релігією та наукою.
24. Чому громадянство має значення? Консерватори та громадянство: історія концепцій Тетчер (1979-1990 рр.), Мейджора (1990-1997 рр.) та Кемерона (2010-2016 рр.).
25. Священики-гомосексуалісти у 1945-1989 рр.
26. Від школярів до молодих дослідників. Сталінські зрушення у підході до наукової діяльності польських студентів (1945-1956 рр.).
27. Конструювання ірландської культурної пам'яті. Концептуальне змішання в тексті «Видіння Тнугдала» (XII ст.).

VII. Дослідницький форум

1. Кращі у світі міжнародні гранти, спрямовані на дослідницьку кооперацію істориків (Познанський науково – технічний парк).
2. Інфраструктура для дослідження у галузі цифрових мистецтв та гуманітарних наук у Познанському суперкомп'ютерному та мережевому центрі (Познанський суперкомп'ютерний та мережевий центр).
3. Архіви, проекти та публікації: інститут Пілецького як дослідницький хаб (Інститут Пілецького).
4. Історичний факультет Варшавського університету: поточні дослідницькі проекти (Інститут історії Варшавського університету).
5. Фонд польської науки: місія, програми, публікації (Фонд польської науки)
6. Презентація історичної колекції Університетської бібліотеки у Познані (Бібліотека Університету імені Адама Міцкевича в Познані).
7. «Європейська мережа пам'яті та солідарності»: як створювати публічну історію? (Європейської мережі пам'яті та солідарності).
8. Міжнародна асоціація студентів-істориків – Міжнародна мережа молодих істориків (Міжнародна асоціація студентів-істориків).

VIII. Вечірні сесії

1. Глобальні шістдесяті.
2. Глобальна історія людства у процесі становлення¹.

ІХ. Додаткові заходи

І. Екскурсії

1. Оглядова екскурсія «Прогулянки Познанню».
2. Екскурсія «Познань, 1956 р.» (Інститут національної пам'яті, Комісія з розслідування злочинів проти польського народу).
- Екскурсія «Королівський – Імператорський тур» (Познанський центр культурної спадщини).
4. Екскурсія «Відчуй історію: чим пахнуть документи?» (Державний архів у Познані).
5. Екскурсія Національним музеєм Познані.
6. Екскурсія Археологічним музеєм Познані.
7. Екскурсія археологічним заповідником «Genius Loci».
8. Екскурсія Університетською бібліотекою Познані (Університетська бібліотека Познані).
9. Екскурсія «Познань – Страсбург. Імперська спорідненість» (Бібліотека Рачинських).

ІІ. Виставки

1. «Історія в документі» (Державний архів у Познані)
2. «Європейське коріння Познані» (Державний архів у Познані).
3. Виставка фондів Архієпископського архіву (Архієпископський архів).
4. Виставка робіт М. Ніц-Боровякової (Національний музей Познані)
5. Виставка ««Made in Kyiv» (Археологічний музей Познані).
6. Виставка «Познань у фотографіях ХІХ ст. у фондах університетської бібліотеки» (Університетська бібліотека у Познані).

¹XXIII International congress of historical sciences. Poznań 2020/2022. Program. URL: <http://surl.li/dkdqy> (дата звернення: 26.01.2024).

7. Виставка «Подарунки університетській бібліотеці у Познані в період полонізації колекцій (1919 - 1939 рр.)» (Університетська бібліотека у Познані).
8. Виставка «Не вочевидь. Дивовижні предмети у спеціальних колекціях Університетської бібліотеки у Познані» (Університетська бібліотека у Познані).
9. Демонстрація зібрань Бібліотеки Познанського товариства друзів науки (Познанське товариство друзів науки)¹

¹ Accompanying events. URL: <http://surl.li/enygk> (дата звернення: 23.01.2024).